



Sisäministeriö
Inrikesministeriet

Inre säkerhet | Inrikesministeriets publikationer 2019:28

Ord är handlingar Åtgärder mot hatretorik och nätmobbing effektiviseras

Inrikesministeriets publikationer 2019:28

Ord är handlingar

Åtgärder mot hatretorik och nätmobbning effektiviseras



**Opetus- ja
kulttuuri-
ministeriö**



Inrikesministeriet

ISBN: 978-952-324-269-2

Layout: Statsrådets förvaltningsenhet, publikationsverksamheten

Helsingfors 2019

Presentationsblad

Utgivare	Inrikesministeriet	14.6.2019	
Författare	Arbetsgrupp, ordförande ärkebiskop emeritus Kari Mäkinen		
Publikationens titel	Ord är handlingar. Åtgärder mot hatretorik och nätmobbning effektiviseras.		
Publikationsseriens namn och nummer	Inrikesministeriets publikationer 2019:28		
Diarie-/ projektnummer	-	Tema	Inre säkerhet
ISBN PDF	978-952-324-269-2	ISSN PDF	2490-077X
URN-adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-324-269-2		
Sidantal	90	Språk	svenska
Nyckelord	hatretorik, nätmobbning, göra någon till måltavla, hatbrott, yttrandefrihet		
Referat	<p>Inrikesministeriet, justitieministeriet samt undervisnings- och kulturministeriet tillsatte den 14 november 2018 ett projekt med uppgift att utarbeta förslag för att effektivare få bukt med hatretorik som är straffbar genom strafflagen och trakasserier som är förbjudna enligt lag. I sitt uppdrag behandlade arbetsgruppen också hatkampanjer och det att personer görs till måltavla.</p> <p>För genomförandet av projektet tillsattes en arbetsgrupp som representerade olika parter. Arbetsgruppens ordförande var ärkebiskop emeritus Kari Mäkinen och dess sekretariat bestod av tjänstemän. Under beredningen av projektet hördes forskare, personer som har blivit offer för hatbrott, personer som arbetar med unga samt andra centrala intressegrupper.</p> <p>Arbetsgruppens syn är att hatretorik är ett så allvarligt problem att det krävs riktlinjer i regeringsprogrammet eller liknande dokument och ett åtgärdsprogram mot hatretorik. Arbetsgruppen föreslår sammanlagt 13 rekommendationer i syfte att effektivisera åtgärderna mot hatretorik och nätmobbning. Rekommendationerna kan genomföras som en del av det åtgärdsprogram som ska uppgöras.</p>		
Förläggare	Inrikesministeriet		
Distribution/ beställningar	Elektronisk version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Beställningar: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi		

Kuvailulehti

Julkaisija	Sisäministeriö	14.6.2019	
Tekijät	Työryhmä, puheenjohtaja arkkipiispa emeritus Kari Mäkinen		
Julkaisun nimi	Sanat ovat tekoja. Vihapuheen ja nettikiusaamisen vastaisten toimien tehostaminen		
Julkaisusarjan nimi ja numero	Sisäministeriön julkaisuja 2019:28		
Diaari/hankenumero	-	Teema	Sisäinen turvallisuus
ISBN PDF	978-952-324-269-2	ISSN PDF	2490-077X
URN-osoite	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-324-269-2		
Sivumäärä	90	Kieli	ruotsi
Asiasanat	vihapuhe, nettikiusaaminen, maalittaminen, viharikos, sananvapaus		
Tiivistelmä	<p>Sisäministeriö, oikeusministeriö sekä opetus- ja kulttuuriministeriö asettivat 14.11.2018 hankkeen laatimaan ehdotuksia rikoslailta rangaistavan vihapuheen ja lailla kielletyn häirinnän tehokkaammaksi kitkemiseksi. Työryhmä käsitteli työssään myös vihakampanjoita ja maalittamista.</p> <p>Hankkeen toteuttamiseksi asetettiin eri tahoja edustava asiantuntijatyöryhmä, jonka puheenjohtajana toimi arkkipiispa emeritus Kari Mäkinen sekä virkamiehistä koostuva sihteeristö. Hankkeen valmistelun aikana kuultiin tutkijoita, viharikosten uhreja, nuorten kanssa työskenteleviä sekä muita asian kannalta keskeisiä tahoja.</p> <p>Työryhmän näkemys on, vihapuhe on niin vakava ongelma, että se edellyttää hallitusohjelman tasoisia linjauksia ja vihapuheen vastaisen toimintaohjelman laatimista. Työryhmä esittää yhteensä 13 suositusta vihapuheen ja nettikiusaamisen vastaisten toimien tehostamiseksi. Suositukset voidaan toimeenpanna osana laadittavaa toimenpideohjelmaa.</p>		
Kustantaja	Sisäministeriö		
Julkaisun jakaja/myynti	Sähköinen versio: julkaisut.valtioneuvosto.fi Julkaisumyynti: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi		

Description sheet

Published by	Ministry of the Interior	14 Juni 2019	
Authors	Working group chaired by Archbishop Emeritus Kari Mäkinen		
Title of publication	Words Are Actions. More Efficient Measures against Hate Speech and Cyberbullying.		
Series and publication number	Publications of the Ministry of the Interior 2019:23		
Register number	-	Subject	Internal security
ISBN PDF	978-952-324-269-2	ISSN (PDF)	2490-077X
Website address (URN)	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-324-269-2		
Pages	90	Language	Swedish
Keywords	hate speech, cyberbullying, targeting, hate crime, freedom of speech		
<p>Abstract</p> <p>On 14 November 2018, the Ministry of the Interior, the Ministry of Justice and the Ministry of Education and Culture launched a project with the task of drafting proposals for more efficient eradication of hate speech punishable under the Criminal Code and harassment prohibited by law. In the course of its work, the working group also dealt with hate campaigns and targeting.</p> <p>An expert working group with representatives from different fields was appointed to carry out the project. The working group was chaired by Archbishop Emeritus Kari Mäkinen, and a secretariat composed of public officials was set up to assist it. During the preparation stage of the project, the working group consulted a variety of researchers, hate crime victims, professionals working with young people, and other key stakeholders.</p> <p>The working group considers hate speech such a serious problem that policies for its eradication must be included in the Government Programme or another similar document and a specific action plan against hate speech must be drawn up. The working group presents a total of 13 recommendations for developing more efficient measures to tackle hate speech and cyberbullying. The recommendations can be implemented as part of the action plan to be drawn up.</p>			
Publisher	Ministry of the Interior		
Distributed by/ publication sales	Online version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Publication sales: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi		

Innehåll

Till läsaren	9
1 Inledning	10
2 Hatretorik har alltid funnits – därför är det viktigt att ingripa	12
3 Definition av hatretorik, straffbar och förbjuden hatretorik, inklusive trakasserier	15
4 Hatretorik och yttrandefrihet	18
5 Nya plattformar, mekanismer och utveckling för hatretoriken	22
6 Hatretoriakens och nätmobbningens omfattning och offer	29
6.1 Hatretoriakens offer	31
6.2 Offrets situation och metoder för att klara av hatretorik	36
7 De som sprider och använder hatretorik	38
8 Medias roll och ansvar	41
9 Onlineplattformarnas roll och ansvar	43
10 Unga, hatretorik och nätmobbning	46
10.1 Skolan kan stärka elevers delaktighet och välmående	48
10.2 Ungas förväntningar på vuxna och professionella	50
11 Vad görs för att ingripa i hatretorik och nätmobbning	53
12 Bedömning av nuläget och åtgärderna	61
13 Arbetsgruppens rekommendationer för att effektivisera åtgärderna mot hatretorik och nätmobbning	67
Bilaga 1 Kartläggning av åtgärder mot hatbrott och hatretorik	76

TILL LÄSAREN

De senaste åren har det fenomen som kallas hatretorik krupit fram ur skuggorna på internet och kommit allt närmare den offentliga debatten. Framför allt har de personer och grupper som drabbats av hatretorik fått uppleva hur den ointetgör, tystar ner och utesluter.

Vi har som arbetsgrupp försökt få grepp om detta fenomen som är svårt att avgränsa och definiera. Det har blivit tydligt att det handlar om mer och om något annat än bra och dåligt beteende inom debattkulturen. Lika tydligt har det blivit att hatretorik inte uppstår ur tomma intet. Hatretoriken väller fram ur den sociala, samhällsliga och kulturella verklighet vi lever i. Den har fastnat i de redskap som används i den här miljön, i synnerhet internet och sociala medier.

Vi har försökt granska hatretoriken utifrån både plattformarna, gärningsmännen och offren. Vår uppgift har varit att leta efter sätt att ingripa, bekämpa och skydda både på kort och längre sikt.

Med den tidtabell som gavs fanns det inte möjlighet att gå på djupet när det gäller orsakerna och bakgrunden. Det kräver tid, resurser och mod att från det fönster hatretoriken bildar titta ut på det som finns under ytan i samhället: makt, rädsla, hat och utanförskap. Det är en sak för ett annat slags arbete.

Under det här arbetet har det framkommit att hatretorik är destruktivt både för de omedelbara offren och för hela det demokratiska samhället, rättsstaten och yttrandefriheten. Det gäller människovärdet och de mänskliga rättigheterna. I sista hand handlar ingripandet i hatretorik om att försvara dem.

Många exempel visar att det bara är ett steg från hatretorik till hatiska handlingar. Men redan ord är handlingar, på gott och ont.

Helsingfors 29.4. 2019

Kari Mäkinen
Arbetsgruppens ordförande

1 Inledning

Den 14 november 2018 inledde inrikesministeriet, justitieministeriet och undervisnings- och kulturministeriet ett projekt för att effektivera åtgärderna mot hatretorik och nätmobbning. Bakgrunden till projektet var en oro för att hatretoriken inte har minskat trots flera år av åtgärder för att bekämpa hatretorik och nätmobbning. Den har också tagit nya former som är farliga för offren och samhället, som när personer görs till måltavlor. Det är oroväckande att hatretorik har blivit vanligare och normaliserats, för det har en koppling till andra hatbrott, såsom våldsbrott.

Hatretorik riktas mot grupper och enskilda personer som väljs ut utifrån sin bakgrund, sina personliga egenskaper, sina uppgifter eller ställningstaganden. Hatretoriken syftar till att utesluta vissa personer och grupper. En gärning riktad mot en enskild person fungerar som ett budskap till hela den grupp som offret representerar. Därför har hatretorik omfattande följder, och den är särskilt skadlig för de personer och grupper som är i mest sårbar ställning. Det är tydligare än tidigare att hatretorikens mål även är att påverka beslutsfattandet och den offentliga debatten i samhället. Genom hatretorik försöker man påverka vad journalister skriver om, vad forskare forskar om och framför allt vad de berättar om resultaten av sina undersökningar. De brottsbekämpande myndigheterna och rättsväsendet blir också allt oftare föremål för hatretorik och görs till måltavlor. På det sättet försöker man påverka kärnan i rättsstaten, vilka brott som utreds och hur åtal väcks för dem och vilka slags domar som fälls för brotten.

Projektets uppgift var att

- sammanställa pågående åtgärder för att bekämpa hatretorik som är förbjuden enligt diskrimineringslagen och jämställdhetslagen och straffbar enligt strafflagen
- tillsammans med det civila samhället bedöma hur bekämpningen av hatretorik ser ut just nu och vilka åtgärder som är aktuella
- komma med rekommendationer om nya åtgärder för bekämpningen både på kort och längre sikt och fästa uppmärksamhet vid bland annat de allmänna villkoren för begränsning av de grundläggande fri- och rättigheterna

- bereda ett förslag på hur myndigheternas och det civila samhällets åtgärder mot förbjuden och straffbar hatretorik och utbytet av information skulle kunna koordineras bättre och bli mer likriktade
- utarbeta förslag för att främja en debattkultur som är hänsynsfull och tar andra i beaktande. Förslagen ska omfatta åtgärder för att sprida information till medborgarna om olaglig hatretorik och följderna och konsekvenserna av den.

Det utsågs en arbetsgrupp bestående av experter för att genomföra projektet. Som arbetsgruppens ordförande fungerade ärkebiskop emeritus Kari Mäkinen och som medlemmar statsåklagare Leena Metsäpelto, Riksåklagarämbetet, ordförande Elina Grundström, Opinionsnämnden för massmedier, Tuomas Muraja, journalist och facklitterär författare, SVD, forskningsdoktor (Jyväskylä universitet), Reeta Pöyhtäri, JD Stiina Löytömäki, kriminalkommissarie Pekka Hätönen, polisinspektionen i Helsingfors, Kati Ruohonen, Suomen Somalialaisten Liitto ry, Alina Heywood, representant för Etno, Förbundet för Finlands Ungdomsråd rf och socialpsykolog, skolkurator Minttu Salminen, Someturva och specialsakkunnig Robin Harms, diskrimineringsombudsmannens byrå. Som sekretariat och styrgrupp för projektet fungerade utvecklingschef Tarja Mankkinen (ordf.), inrikesministeriet, polisinspektör Måns Enqvist, Polisstyrelsen, undervisningsråd Heli Nederström, undervisnings- och kulturministeriet och konsultativ tjänsteman Yrsa Nyman, justitieministeriet och som suppleant för Nyman direktör Johanna Suurpää, justitieministeriet. Därtill har projektchef Milla Aaltonen från justitieministeriet deltagit som expert under mötena.

Arbetsgruppen sammanträdde sex gånger. Dessutom ordnades två utfrågningar där bland annat medborgarorganisationer, offer för hatbrott och unga samt personer som arbetar med barn och unga hördes. Under mötena hördes följande experter: professor Atte Oksanen, Tammerfors universitet, professor Marjo Kaartinen, Åbo universitet, professor Jana Hallamaa, Helsingfors universitet, medlingsexpert Miriam Attias och informatör Päivi Ojanperä, Jämställdhetsombudsmannens byrå.

Arbetsgruppen behandlade hatretorik som riktades till enskilda personer och hatretorik som riktades till människogrupper. Med människogrupper avses här till exempel minoritetsgrupper eller yrkesgrupper, som till exempel blir föremål för hatkampanjer efter att ha skrivit om invandring. Arbetsgruppens uppgift var att behandla straffbar hatretorik som är förbjuden genom lag. Dessutom satte arbetsgruppen sig in i främjandet av en diskussionskultur som respekterar och tar hänsyn till andra människor, för att uppfylla de rekommendationer som presenterades i arbetsgruppens rapport. Det ledde till att man även behandlade hatretorik som inte är förbjuden genom lag eller straffbar men som är skadlig och påverkar människors välmående och känsla av trygghet och relationerna mellan människogrupper och social kohesion negativt.

2 Hatretorik har alltid funnits – därför är det viktigt att ingripa

I Åbo universitets projekt *Vihan pitkät jäljet*¹ (ung. Hatet sätter långvariga spår) konstaterar man att hatretorik är ett flera hundra år gammalt fenomen och att dess teman har varit desamma. En främmande person eller fiende beskrivs allmänt som omoralisk, ohygienisk, sexuellt överaktiv eller djurisk. Syftet med hatretoriken är att frånta personen sin värdighet. Objekten har bytts ut, men såväl historiskt som i dag riktar sig hatretoriken i allmänhet till minoriteter.

I historien har hatretorik förekommit på de aktuella offentliga kommunikationsmedlens villkor. På medeltiden kunde hatretorik spridas i predikningar eller vid andra offentliga tillställningar som samlade tusentals personer på torg eller i kyrkor. Trycktekniken förde över och breddade spridningen av hatretorik till böcker, småskrifter och flygblad. De hade sin egen roll under till exempel religionskrigen i Europa på 1600-talet.

På 1800- och 1900-talen blev tidningar och elektroniska massmedier plattformar för hatretorik. Med hjälp av dem konstruerades fiendebilderna under de två världskrigen i Europa på 1900-talet. I samband med inbördeskriget i Finland syntes det här på ett tragiskt sätt. Hatretoriken ökade före inbördeskriget och gjorde människor mer positivt inställda till våld. Hatretoriken upprätthölls i de olika samhällsklassernas egna tidningar. Skräckhistorier om "rödryssar" var ett sätt att motivera den vita armén, medan de rödas hatretorik handlade om "slaktarna". Hatretoriken tog människovärdet från de människor som upplevdes som fiender och berättigade våldet mot dem. Hatretoriken upphörde inte när inbördeskriget tog slut. Den förorsakade bitterhet och gjorde det svårare för såren efter kriget att läka.

¹ *Vihan pitkät jäljet* är ett Argumenta-projekt finansierat av Suomen Kulttuurirahasto som genomfördes åren 2017–2018.

Det här är ett exempel på hur hatretorik på många sätt är bunden till konflikter i samhället. Den uppstår ur den grogrund de skapar och föder dem. När den är som mest extrem leder den till våld och rentav folkmord eller etniska utrensningar.

I Europa ökade hatretoriken under tiden mellan världskrigen. I Tyskland riktades den i synnerhet mot judarna. Antisemitisk hatretorik blev vanligare och normaliserades, och det blev en faktor som möjliggjorde folkmordet på judar. Den antisemitiska hatretoriken är djupt rotad i Europas historia, och har förekommit ända sedan korstågen och inkvisitionen. På 1930-talet användes hatretorik för att göra judar, och även andra grupper som blev föremål för folkmord, såsom romer och representanter för sexuella minoriteter, till undermänniskor i den breda allmänhetens ögon, och grymheten och våldet mot dem rättfärdigades. Hatretoriken mot judar hade inte bara effekt inom Tyskland utan också i större utsträckning i Europa bland annat när det gällde hur judiska flyktingar behandlades.

Hatretorik har också spelat in i senare folkmord, som i krigen i Jugoslavien 1991–1995, folkmordet i Rwanda 1994 och våldet mot rohingyer i Myanmar. Överallt har hatretorik stor betydelse för att rättfärdiga hat och våld.

De hjälpmedel och plattformar som användes för att sprida hatretorik tidigare har inte försvunnit, men vid sidan om dem har det på 2000-talet kommit ett nytt betydande kommunikationsmedel, internet och sociala medier.

Det har lett till att spridningen av hatretorik har blivit effektivare och svårare att kontrollera. Redan före internet fick representanter för olika grupper, såsom politiker och forskare, hatpost som skickades i form av brev och ibland kunde de även få telefonsamtal. Det tog tid att skriva, posta och skicka ett brev och det krävde arbete och ansträngning, och det höll mängden hatbrev nere. Hatretoriken ökade när e-posten gjorde det lättare att ta kontakt med offret. Sociala medier är dock det som har förändrat situationen mest. På sociala medier fick de som sprider hatretorik helt nya möjligheter. Det är lätt att få kontakt med en stor grupp människor och hatretoriken når enorma mängder människor jämfört med vad ett enstaka brev eller e-postmeddelande gjorde. I allmänhet kontrolleras inte meddelanden som sprids på internet innan de publiceras och meddelandena finns också kvar anmärkningsvärt länge. I och med sociala medier och internet har den offentliga makten gått från tidningar och andra utgivare till enskilda användare och sammanslutningar och till plattformar på internet som har helt andra kontrollmekanismer än vad journalistisk media har.

I sociala medier kan man skämma ut någon inför en stor publik, det personen sagt och gjort kan ifrågasättas och personen kan isoleras på ett effektivt sätt. På sociala medier blir

hatretoriken maktutövning där vem som helst kan få en maktposition och det frågas inte efter grunderna för och berättigandet till maktutövningen.²

Den hatretorik som sprids på nätet har ofta att göra med händelser utanför internet och de stöder varandra. I Finland har man på senaste tiden diskuterat hakkorsflaggor och vilken slags hatspridande idévärld de representerar. Genom ett beslut av Diskriminerings- och jämställdhetsnämnden³ förbjöds en hakkorsflagga i fönstret i en höghuslägenhet. I beslutet konstaterar man att hakkorsflaggan i allmänhet kopplas samman med judeföröjelserna och judehatet under andra världskriget, och att hänga upp den i ett fönster skapar en hotfull och fientlig stämning som är förenad med vandalism och hatbrev med rasistiska motiv. På självständighetsdagen 2018 beslagtogs polisen hakkorsflaggor från demonstranter. I anknytning till att flaggorna beslagtogs beslöt riksdagens justitieombudsman att det klagomål som lämnades in i ärendet inte utreds. Riksåklagarämbetet beslöt å sin sida att det inte är skäl att misstänka polisen för brott i det här fallet.

Utnyttjandet av yttrandefriheten har förändrats väsentligt i och med internet och sociala medier. Problemen och olägenheterna med hatretorik har mångfaldigats i den digitala miljön. Internet har också medfört en förändring i interaktionskulturen och det påverkar förekomsten av hatretorik. Fördomar och stereotyper underblåses genom att upprepa dem och hatretorik kan användas för att ifrågasätta och frånta andra deras människovärde. Undersökningar visar att tröskeln för att framföra lika radikala och diskriminerande kommentarer och fördomar är högre i diskussioner om till exempel invandring och minoriteter som sker ansikte mot ansikte än i diskussioner på internet.⁴ På internet reglerar inte den antirasistiska normen vad man kan säga och inte på samma sätt.⁵ Det raka sättet att uttrycka saker på internet sprids lätt till andra ställen. Hatretorik orsakar bland annat ångest och rädsla hos de grupper som drabbas av den, men omfattningen och normaliseringen av hatretorik är oroväckande fenomen också för att de har en koppling till andra hatbrott, såsom våldsbrott.

Hatretorik är inte bara destruktivt för enskilda individer eller grupper, det är också ett sätt att bryta ner grunden för det demokratiska samhället och rättsstaten, för den försöker binda och styra den öppna och transparenta verksamheten där.

2 Se t. ex. Müller, K. and Schwarz, C. (2018), 'Fanning the Flames of Hate: Social Media and Hate Crime', November 30, 2018.

3 Diskriminerings- och jämställdhetsnämndens beslut 19.12.2018 (dnr 393/2018), lagakraftvunnet.

4 Augoustinos & Every, 2007

5 Goodman & Rowe, 2014

3 Definition av hatretorik, straffbar och förbjuden hatretorik, inklusive trakasserier

Hatretorik är ett globalt fenomen. I olika länder har man väckts till insikt om hatretoriken och hur den påverkar samhället, relationerna mellan olika befolkningsgrupper och den sociala kohesionen. Hatretorikens trender och tillvägagångssätt tar sig över gränserna. De former av hatretorik som behandlas i den här rapporten har det gemensamt att de bland annat kränker rätten till människovärde, integritet, personlig säkerhet och heder, jämlikhet, jämställdhet och icke-diskriminering enligt FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna.

Eftersom fenomenet är gränsöverskridande använder man i Finland i allmänhet Europarådets ministerkommittés rekommendation som definition för hatretorik. Enligt Europarådets rekommendation rörande hatretorik är hatretorik ett utlåtande som innebär att man sprider, hetsar till, främjar eller motiverar rasistiskt hat, främlingsfientlighet, antisemitism eller annat hat som bygger på intolerans inbegripet intolerans som uttrycks i form av fientlig nationalism och etnocentrism, i form av diskriminering och fientlighet mot minoriteter, invandrare och personer med invandrarbakgrund.⁶

Hatretorik är ett mer omfattande begrepp än straffbar hatretorik, tal som kränker människovärdet och är förbjudet i diskrimineringslagen eller sexuella trakasserier och trakasserier på grund av kön som förbjuds i lagen om jämställdhet mellan kvinnor och män. Hatretorik är ordbruk vars syfte är att utestänga en grupp och skapa en bild av att de personer som tillhör gruppen är suspekta, opålitliga, mindervärdiga eller smutsiga. De kan till och med påstås utgöra ett säkerhetshot för samhället och majoritetsbefolkningen. Hatretorik är ingen dialog, den har inte som syfte att försöka hitta sanningen eller motivera de

⁶ Se t.ex. Europarådets kommission mot rasism och intolerans (ECRI) Allmän policyrekommendation nr 15 om att bekämpa hatretorik, antagen i december 2015. Inofficiell översättning: www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/activities/GPR/EN/Recommendation_N15/REC-15-2016-015-FIN.pdf.

påståenden som läggs fram. Hatretorik förvränger fakta och presenterar bara valda delar, använder retoriska effektmedel och skapar fiendebilder och stärker vi och de-tänkandet.⁷

I den nationella lagstiftningen finns inget brott med rubriceringen "hatretorik". Trots det är hatretorik ett brott när det uppfyller rekvisitet för ett brott. Det vanligaste brottet är hets mot folkgrupp⁸ eller grovt hets mot folkgrupp⁹. Grupper som definieras utifrån hudfärg, härstamning, nationellt eller etniskt ursprung, religion eller övertygelse, sexuell läggning eller funktionsnedsättning eller grunder som är jämförbara med de nämnda grunderna är föremål för skydd mot hetsbrott. När det gäller brott mot trosfriheten¹⁰ är det medborgarnas religiösa känslor som är föremål för skydd, och gärningen anses inte vara riktad mot enskilda personer utan mot en viss religiös grupp.

När det gäller hatretorik som riktas mot en eller flera personer som kan identifieras kan det handla om ärekränkning¹¹ eller olaga hot¹². Det kan också handla om offentlig uppmaning till brott¹³, spridande av information som kränker privatlivet¹⁴, olaga förföljelse¹⁵ eller krigsanstiftan¹⁶.

När hatretorik uppfyller rekvisitet för ett brott, räknas det som hatbrott. Hatbrott kan vara ett brott mot en person, grupp, någons egendom, en institution eller en företrädare för en sådan. Motivet till brottet är fördomar eller fientlighet mot offrets förmodade eller faktiska etniska eller nationella bakgrund, religiösa övertygelse eller livsåskådning, sexuella orientering, könsidentitet, könsuttryck eller till exempel funktionsnedsättning. Hatbrottsmotiv är en straffskärpningsgrund.¹⁷ Skärpningsprincipen har framför allt föreskrivits till skydd för olika minoriteter. Den gällande skärpningsbestämmelsen kan dock undantagsvis också tillämpas på ett brott mot en person som tillhör en majoritetsgrupp, om brottet har begåtts med något av de motiv som avses i lagrummet. Medhjälp och anstiftan till hatbrott är också straffbart. Straffbarheten sträcker sig längre än egentlig delaktighet: till exempel

7 Professor Jaana Hallamaa 12.2.2019

8 Strafflagen 11 kap. 10 § (hets mot folkgrupp): Den som för allmänheten tillgängliggör eller annars bland allmänheten sprider eller för allmänheten tillhandahåller information, åsikter eller andra meddelanden där en grupp hotas, förtalas eller förolämpas på grund av ras, hudfärg, härstamning, nationellt eller etniskt ursprung, religion eller övertygelse, sexuell läggning eller funktionsnedsättning eller på grunder som är jämförbara med de nämnda grunderna, ska för hets mot folkgrupp dömas till böter eller fängelse i högst två år.

9 Strafflagen 11 kap. 10 a §

10 Strafflagen 17 kap. 10 §

11 Strafflagen 24 kap. 9 och 10 §

12 Strafflagen 25 kap. 7 §

13 Strafflagen 17 kap. 1 §

14 Strafflagen 24 kap. 8 och 8 a §

15 Strafflagen 25 kap. 7 a §

16 Strafflagen 12 kap. 2 §

17 Strafflagen 6 kap. 5 § 1 mom. 4 punkten

likställs rasistiska organisationer med de organiserade kriminella sammanslutningar som avses i strafflagen och det är straffbart att delta i deras verksamhet.

Även om hatretorik inte skulle uppfylla rekvisitet för ett brott, kan den vara förbjuden som trakasserier enligt diskrimineringslagen (1325/2014)¹⁸. Med det här avses beteende som syftar till eller leder till en kränkning av människovärdet, om beteendet skapar en ned-sättande eller förödmjukande eller hotfull, fientlig eller aggressiv stämning till exempel på grund av en persons härstamning, funktionsnedsättning eller sexuella läggning. Till exempel ansågs det att en hakkorsflagga i fönstret i ett höghus i ett bostadsområde tillsammans med vandalism och hatbrev med rasistiska motiv skapade en hotfull och fientlig stämning mot den judiska målsäganden.¹⁹

I lagen om jämställdhet mellan kvinnor och män (*jämställdhetslagen*, 609/1986) förbjuds sexuella trakasserier²⁰ och trakasserier på grund av kön²¹. Med sexuella trakasserier avses någon form av oönskat verbalt, icke-verbalt eller fysiskt beteende av sexuell natur som syftar till eller leder till att en persons psykiska eller fysiska integritet kränks, särskilt när en hotfull, fientlig, förnedrande, förödmjukande eller tryckande stämning skapas. Med trakasserier på grund av kön avses någon form av oönskat beteende som har samband med en persons könstillhörighet, könsidentitet eller könsuttryck och som inte är av sexuell natur, men som syftar till eller leder till att personens psykiska eller fysiska integritet kränks och att en hotfull, fientlig, förnedrande, förödmjukande eller tryckande stämning skapas. Lagstiftningen begränsar också yttrandefriheten på många andra sätt. Det är bland annat förbjudet med marknadsföring som strider mot god sed och till exempel kränker människovärdet eller är diskriminerande.

18 Diskrimineringslagen 14 §

19 Diskriminerings- och jämställdhetsnämndens beslut 19.12.2018 (dnr 393/2018), lagkraftvunnet.

20 Jämställdhetslagen 7 § 7 mom.

21 Jämställdhetslagen 7 § 8 mom.

4 Hatretorik och yttrandefrihet

Vid bedömning av hatretorik ska yttrandefriheten beaktas. Yttrande- och åsiktsfriheten är centrala grundläggande och mänskliga rättigheter. Grundlagen tryggar rätten att framföra, sprida och ta emot information, åsikter och andra meddelanden utan att någon i förväg hindrar detta. Rättigheten ingår i flera fördrag om mänskliga rättigheter, såsom den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna²². Nationellt har bestämmelserna preciserats genom bland annat lagen om yttrandefrihet i masskommunikation (460/2003). Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna har konstaterat att yttrandefriheten både gäller positiva, ofarliga och betydelselösa uppgifter och åsikter och kränkande, upprörande och oroväckande sådana.²³ Yttrandefriheten är ändå ingen absolut rättighet utan den är begränsad genom nationell lagstiftning särskilt för att trygga andra grundläggande fri- och rättigheter. Till dessa rättigheter hör bland annat jämställdhet, jämlikhet, religions- och samvetsfrihet samt rätten till personlig säkerhet.

På standardspråk används termen hatretorik ofta om meddelanden som till exempel innehåller fördomar om olika grupper. Sådana uttalanden kan vara skadliga och otrevliga i sig, men det går inte alltid att förbjuda dem eftersom de omfattas av yttrandefriheten.²⁴ Även om det inte alltid går att förbjuda den här typen av enstaka meddelanden kan myndigheter, utbildningsanordnare, arbetsgivare eller till exempel administratörer för onlineplattformar försöka främja en debattkultur som respekterar andra människor. Enligt diskrimineringslagen ska till exempel utbildningsanordnare främja likabehandling på ett effektivt sätt. Det räcker inte med att ingripa i straffbar och förbjuden verksamhet, utan för att främja likabehandling på ett effektivt sätt krävs förebyggande och andra åtgärder.

Grundlagen och många internationella åtaganden, såsom FN:s internationella konvention om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering²⁵ och EU:s så kallade rambeslut om

22 FördrS 18–19/1990

23 Se t.ex. domen i målet *Erkaban mot Turkiet*, 6.7.2006 (59405/00).

24 Det kan dock vara straffbart att till exempel påstå att alla som tillhör en viss grupp är kriminella.

25 FördrS 37/1970

bekämpande av rasism²⁶, förutsätter att staten vidtar åtgärder som i praktiken begränsar yttrandefriheten. Yttrandefriheten innebär rättigheter och skyldigheter, och rättigheterna får inte missbrukas.²⁷ Bland annat Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna har tagit fram riktlinjer för vilken typ av uttalanden som inte omfattas av den skyddade yttrandefriheten.²⁸ Enligt detta ger yttrandefriheten inte rätt att sprida straffbar eller olaglig hatretorik. Däremot omfattas till exempel skarp kritik mot invandrings- eller integrationspolitiken av yttrandefriheten.

Gärningar som till sin natur är till exempel rasistiska, kvinnofientliga, homo- och trans-fobiska²⁹ samt islamofobiska³⁰ och antisemitiska³¹ kränker de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna och hotar rättsstatens principer och utnyttjandet av de demokratiska rättigheterna. Förbjuden och straffbar hatretorik inskränker på yttrandefriheten eftersom den försöker utesluta vissa grupper och aktörer från samhällsdebatten. I samband med val försöker man med hjälp av hatretorik påverka människors röstningsbeteende genom att sprida vilseledande och påhittad information. Hatretorik används också för att försöka påverka människors aktivitet, inklusive beslutsfattandet i samhället. Hatretorik och hot riktas numera i allt större utsträckning både mot vissa befolkningsgrupper och privatpersoner och mot representanter för vissa yrkesgrupper, såsom journalister, forskare, poliser, åklagare, domare och människorättsförsvarare, vilket är skadligt för yttrandefriheten. Det kan vara mycket allvarligt för rättsstatens verksamhet med hatretorik som riktas mot polis, åklagare och domstolar.

Utnyttjandet av yttrandefriheten har förändrats väsentligt i och med internet och sociala medier. Det är lätt och snabbt att sprida hatretorik i den digitala miljön. Internet har förändrat samspelet, vilket påverkar förekomsten av hatretorik. Fördomar och stereotyper underblåses genom att de upprepas och hatretorik kan användas för att ifrågasätta och frånta andra deras människovärde. På internet har det blivit vanligt att uttrycka saker på ett rakt sätt, och sådant som är kränkande och hotfullt kan motiveras med yttrandefriheten.

De skyldigheter och förbud som finns i lagstiftningen ska också iakttas i den virtuella världen. Den snabba utvecklingen av digitala tjänster och internetmiljön har dock skapat en situation där enskilda användare av sociala medier har ett svagt rättsskydd för att

26 2008/913/RIF, 28.11.2008

27 Förbud mot missbruk av rättigheter, se artikel 17 i Europakonventionen.

28 EDMR:s sammanställning av mål som gäller hatretorik, se https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Hate_speech_ENG.pdf

29 Transfobi avser attityder och känslor gentemot transsexualitet och transsexuella personer. Det kan ge sig uttryck som avsky, rädsla, hat eller obehag mot sådana personer som inte motsvarar samhällets könsförväntningar.

30 Islamofobi innebär fientlighet, fördomar eller diskriminering mot muslimer.

31 Antisemitism avser en fientlig inställning mot judar, som kan ge sig uttryck som hat, diskriminering eller våld.

regleringen i praktiken inte sträcker sig till plattformar på internet. Till följd av den snabba förändringen i verksamhetsmiljön är det fortfarande oklart vilken roll och vilket ansvar nya aktörer såsom plattformar har, och det diskuteras både i Finland och internationellt. Den globala miljön och skillnaderna mellan olika länders lagstiftning utgör extra utmaningar för att ingripa i följdverkningarna av sociala medier.

Till yttrandefrihetens kärnområden hör bland annat konst, vetenskap och politik. Den politiska yttrandefriheten är omfattande, men politiker borde också tänka på och förstå sin speciella roll som opinionspåverkare. Politiker och beslutsfattare i hög ställning påverkar den offentliga debatten mer än vad en vanlig medborgare gör. Med det de säger visar de exempel och påverkar vad som uppfattas som ett normalt sätt att tala. När en ledande politiker använder ett uttryck som fram till dess har ansetts vara kränkande eller fientligt, kan användningen spridas och det kan bli mer acceptabelt. Politiker och andra som utövar offentlig makt har ett stort ansvar, eftersom de med sitt exempel kan stöda spridningen av hatretorik eller få den att minska. Den 28 mars 2019 publicerade Equinet en rekommendation för hur diskriminering och hatretorik kan motverkas i valkampanjer.³²

Hatretorik har alltid spridits och utnyttjats för politiska syften. De senaste åren är det i synnerhet invandrare som har utnyttjats inom den populistiska politiken. Det finns fall där politiker som fått en straffdom rentav ha visat förakt för sin dom. Om ett sådant här beteende sprider sig, påverkar det den allmänna respekten för lagen negativt och försvagar riksdagens förtroende som lagstiftare. Därför är det särskilt skadligt när en politiker gör sig skyldig till hatbrott.

Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna har tagit ställning till begränsning av politikernas yttrandefrihet.³³ Domstolen har konstaterat att yttrandefriheten har en särskild betydelse för personer som driver medborgarnas sak som folkvalda representanter. Enligt domstolen är jämlikhet en av hörnstenarna i det demokratiska och pluralistiska samhället. Därmed kan det vara nödvändigt att utfärda sanktioner för att förhindra retorik som stimulerar hat som bygger på intolerans eller som anser att sådant är befogat. Domstolen noterade att klaganden i sina skrivelser ansett att invandrare var kriminella som kom hit för att utnyttja de förmåner som landet erbjuder. Dessutom hade han försökt göra dem till åtlöje. Retoriken var som klippt och skuren för att väcka förakt och rentav hat mot utlänningar, i synnerhet bland personer som inte var så insatta. Enligt domstolen ska rasistisk diskriminering och främlingsfientlighet motarbetas i alla dess former så långt som möjligt och även när det inte har varit fråga om en uppmaning till enskilda våldsbrott eller kriminella handlingar.

32 <https://www.syrjinta.fi/documents/14476/0/Equinet+rekommendation+f%C3%B6r+hur+diskriminering+och+hatretorik+kan+motverkas+i+valkampanjer/fecd54b7-6759-424f-a339-1fcd7cd896cf>

33 Till exempel Féret mot Belgien 16.07.2009

Alla riksdagspartier undertecknade i november 2015 än en gång de europeiska politiska partiernas stadga för ett icke-rasistiskt samhälle, och förband sig bland annat till att inte visa, publicera eller sprida åsikter som underblåser fördomar och fientlighet. Riksdagspartierna har också förbundet sig till att säkerställa att personer som deltar i valkampanjer följer god praxis enligt stadgan för ett icke-rasistiskt samhälle. Partierna undertecknade även stadgan åren 2003 och 2011. Trots det har en del nya riksdagsledamöter dömts för hatretorik.³⁴

Tjänstemäns yttrandefrihet kan också begränsas under deras fritid. Biträdande justiekanslern har behandlat tjänstemäns ansvar och språkbruk.³⁵ Enligt biträdande justiekanslern ska poliser även i privatlivet beakta polisens skyldighet i fråga om uppträdande. Enligt detta förutsätts det att de som utövar offentlig makt även på fritiden förhindrar och åtminstone inte bidrar till att sprida attityder som stämplar vissa människogrupper.

34 Se t.ex. <https://www.iltalehti.fi/eduskuntavaalit-2019/a/fba7c8ba-e4a6-4fc8-8e1e-30b8d9509590>

35 OKV:s beslut 7.2.2017, OKV/759/1/2016

5 Nya plattformar, mekanismer och utveckling för hatretoriken

I Finland används internationella företags sociala medier såsom YouTube, Facebook, Instagram, Twitter, Spotify, Snapchat, Skype, Tumblr och meddelandetjänster som WhatsApp och Facebook Messenger.³⁶ Utöver dem är livevideor populära. Det går att dela videor på YouTube och Vimeo men också på Facebook, Instagram, Snapchat och Twitter. Ett nytt fenomen är kombinationen av sociala medier och spelande, som fortfarande får nya uttrycksformer.³⁷ Spelvideor på YouTube är populära, liksom Twitch där man följer spel i realtid, och nya spel som kombinerar geografisk information och social interaktion såsom Pokémon Go.³⁸ Populära tjänster inom de nationella sociala medierna, inklusive diskussionsforum, är bland andra Suomi24, vauva.fi, ylilauta.org, tori.fi, huuto.net, nettiauto.fi och oikotie.fi. Traditionella mediekanaler har nästan alltid också webbplatser och tjänster på sociala medier.

Varje år publicerar Statistikcentralen undersökningen Befolkningens användning av informations- och kommunikationsteknik.³⁹ Enligt undersökningen 2018 har användningen av sociala medier bland 16–89-åriga finländare ökat till 61 procent. Bland de yngre generationerna kan man ana en liten minskning i användningen av sociala medier. Användningen är ändå fortsättningsvis över 80 procent både i ålderskategorin 16–24-åringar och 25–34-åringar. Bland de äldre har sociala medier vuxit snabbt. Till exempel bland 45–54-åringar har användningen av sociala medier ökat med sju procentenheter och är 71 procent.⁴⁰

36 Se t.ex. Some ja nuoret 2016, <https://www.ebrand.fi/somejanuoret2016>

37 Se t.ex. Joni Salminens artikel på adressen <https://www.mikrobitti.fi/blogit/sosiaalinen-media-2017-voittajat-ja-havijajat/32544496-cae8-33da-8534-1af54dbaaf7d> (26.3.2019)

38 Ibid.

39 Finlands officiella statistik (FOS): Befolkningens användning av informations- och kommunikationsteknik [nätpublikation]. ISSN=2341-8699. Helsingfors: Statistikcentralen [läst: 27.3.2019]. Åtkomstsätt: http://www.stat.fi/til/sutivi/index_sv.html

40 Finlands officiella statistik (FOS): Befolkningens användning av informations- och kommunikationsteknik [nätpublikation]. ISSN=2341-8699. 2018, Tabellbilaga 20. Yhteisöpalvelujen seuraamisen yleisyys ja useus 2018, %-osuus väestöstä. Helsingfors: Statistikcentralen [läst: 27.3.2019]. Åtkomstsätt: http://www.stat.fi/til/sutivi/2018/sutivi_2018_2018-12-04_tau_020_fi.html

I undersökningen Befolkningens användning av informations- och kommunikationsteknik 2013 ställde man för första gången frågan om de som svarade hade sett hatretorik på internet under de senaste tre månaderna. Frågan var också med i undersökningen 2017.⁴¹ Åren 2013 och 2017 ställde man dessutom följande fråga: "Anser du att du någon gång har blivit föremål för trakasserier på internet; till exempel så att det har spridits privata eller falska uppgifter eller delats bilder av dig utan lov?". År 2017 var det väldigt vanligt att de som svarade hade sett hatretorik på internet, i synnerhet bland unga där rentav 72 procent i åldersgruppen 16–24 år hade gjort det. Antalet hade ökat i alla åldersgrupper jämfört med resultaten 2013. Enligt undersökningen 2017 hade 10 procent i åldersgruppen 16–24 drabbats av trakasserier. Antalet var lägre bland de äldre som svarade. Närmare resultat har presenterats i tabellerna nedan.

Datansamlingen till undersökningen 2019 inleddes i april 2019 och i undersökningen ingår även frågor om hatretorik. Resultaten publiceras i november 2019.

Tabell 1. Hatretorikens synlighet i sociala medier 2013 och 2017, andel av befolkningen

Åldersgrupp	Andel av befolkningen, %	
	2013	2017
16–24 år	50	72
25–34 år	45	65
35–44 år	36	53
45–54 år	21	37
55–64 år	13	23
65–74 år	9	16
75–89 år	2	5
Män	28	39
Kvinnor	24	40
Alla	26	39

41 År 2013 ställdes följande fråga till alla internetanvändare: "Har du efter andra halvan av januari sett fientliga eller nedsättande skrivelser på internet eller tal som osakligt attackerar människogrupper eller personer?" År 2017 utformades frågan så här: "Har du under de 3 senaste månaderna på sociala medier sett fientliga eller nedsättande meddelanden som attackerar människogrupper eller personer?" Frågan ingår i undersökningen 2019.

Tabell 2. Offer för trakasserier på internet 2013 och 2017, andel av befolkningen

Åldersgrupp	Andel av befolkningen, %	
	2013	2017
16–24 år	6	10
25–34 år	5	8
35–44 år	5	3
45–54 år	3	6
55–64 år	3	2
65–74 år	1	1
75–89 år	1	0
Män	3	4
Kvinnor	4	5
Alla	3	4

Det finns också undersökningar om var personer har sett hatretorik eller blivit föremål för trakasserier. Undersökningarna visar att finländarna 2013–2014 stött på hatretorik mest på Facebook (48,1 %), i allmänna diskussionsforum (41,4 %) och på YouTube (37,2 %). Hatretorik påträffades i mindre utsträckning i tidningarnas diskussionsspalter (21,8 %), bloggar (16,2 %), på hemsidor (5,3 %), i onlinespel (4,9 %) och bland annat bildtjänster (3,8 %) och på Twitter (3,8 %) ⁴². Enligt Oksanen ⁴³ påträffades mest hatretorik på Facebook 2018 (57%). Det finns ingen jämförande undersökning av alla diskussionsforum när det kommer till förekomsten av hatretorik. Det finns emellertid en undersökning om på vilka offentliga diskussionsforum det har förekommit mest diskussioner om flyktingar och invandring åren 2015–2016 ⁴⁴. De har typiskt varit internetdiskussioner som innehåller mycket hatretorik. Under de ovan nämnda åren förekom diskussioner om invandrare och flyktingar i synnerhet på webbplatsen vauva.fi, suomi24 och Hommaforum, och dessutom på Facebook och Twitter.

42 Keipi, T., Näsi, M., Oksanen, A., & Räsänen, P. (2017). *Online Hate and Harmful Content: Cross-National Perspectives*. Abingdon & New York: Routledge.

43 Professor i socialpsykologi Atte Oksanens föreläsning i arbetsgruppen mot hatretorik 10.12.2018.

44 Pöyhtäri, Reeta; Nelimarkka, Matti; Nikunen, Kaarina; Ojala, Markus; Pantti, Mervi & Juho Pääkkönen (2019, forthcoming) *Refugee debate and networked framing in the hybrid media environment*. *International Communication Gazette*. Datan, eller över en miljon enskilda meddelanden, samlades in med hjälp av sökord som flykting, asylsökande, invandrare, inkräktare. Undersökningen talar inte direkt om vilka offentliga onlineplattformar som har innehållit mest hatretorik, utan var det har varit mest tal om flyktingar och invandring med dessa sökord.

När det gäller de misstankar om hatbrott som kommit till polisens kännedom har bland annat Facebook, YouTube och Ylilauta.org visat sig vara problematiska plattformar. På webbplatsen Ylilauta.org förekommer hatretorik och motreaktioner på hatretorik som skapas inom gruppen. År 2018 fälldes i Finland domar för hets mot folkgrupp som gällde meddelanden som spridits på bland annat Youtube, Facebook och Twitter.

Det finns forskning som visar att terrorattentat och ekonomisk recession och en utdragen debatt om invandring märkbart ökar mängden hatretorik.⁴⁵ Terrorattentat påverkar också vilka grupper som blir föremål för hatretorik.

Aller Media Suomi Oy som äger forumet Suomi24 har gett forskarnätverket Citizen Mindscapes och forskare tillgång till innehållet i diskussionsforumen, totalt 70 miljoner inlägg som spänner över 15 år. Forskarna funderade bland annat på vilka slags kommentarer som å ena sidan underblåser hat och å andra sidan ökar empatin i diskussionerna. I projektet Citizen Mindscapes närmar man sig diskussionen på sociala medier som dämpande eller stärkande känslor. Det måste produceras mer hatretorik för att den ska förbli livskraftig. Vågorna av hatretorik stärks när de lyckas värva utomstående, oroliga och osäkra personer.⁴⁶

Grupperna som ligger bakom hatretorik och deras strategier har undersökts.⁴⁷ En person som till exempel har homofobiska eller främlingsfientliga förhandsuppfattningar kan sprida hatretorik på internet utan någon noga genomtänkt agenda. Enskilda personer hittar lätt likatänkande på internet som kan stöda deras idévärld och det skapas lätt en bubbla med likatänkande.⁴⁸ Hatpropaganda sprids både av enskilda individer och medvetet och systematiskt av olika grupper.⁴⁹ Näthat kanaliseras koordinerat på internet och nya individer rekryteras aktivt. Samarbete sker även över gränserna. Som taktik kan ungdomskulturen, spridning av meddelanden i spel eller humor användas. Memes som sprids snabbt används för att sprida hat. I extremistgruppernas diskussionsgrupper⁵⁰ är målet ofta att reagera mot censur och för yttrandefrihet. Rekryteringen kan ske i slutna forum, till exempel Telegram eller WhatsApp, därefter kan radikaliserings- och koordineringen av

45 Kaakinen, M., Oksanen, A., & Räsänen, P. (2018). Did the risk of exposure to online hate increase after the November 2015 Paris attacks? A group relations approach. *Computers in Human Behavior*, 78, 90–97.

46 Se t.ex. Minna Ruckenstein's blogginslag 20.9.2017 Vihan aallot, <https://blogs.helsinki.fi/citizenmindscapes/2017/09/20/vihan-aallot/>

47 Se t.ex. Institute for Strategic Dialogue, <https://www.isdglobal.org/>

48 Angående grupperingar (vi och de), se t.ex. Keipi, T., Näsi, M., Oksanen, A., & Räsänen, P. (2017). *Online Hate and Harmful Content: Cross-National Perspectives*. Abingdon & New York: Routledge.

49 Ibid.

50 ISD använder termen "echo chambers" för de här grupperna.

verksamheten göras i krypterade meddelandeapplikationer. Därefter försöker man göra budskapet allmängiltigt bland annat på Facebook och Twitter.⁵¹

De grupper som producerar hatretorik använder skrämselfkampanjer som taktik i syfte att tysta motparten. Hatretoriken kan ha stor inverkan på dem som redan befinner sig i en sårbar ställning.⁵² Koordinerade hatkampanjer styrs av en högljudd minoritet.⁵³ Politiker kan stärka ett budskap genom det de säger. Bland annat ryska botar kommunicerar också snabbt på bred front. En annan taktik som används är att söka personuppgifter om andra människor och olovligen sprida dem på internet (s.k. doxing), trolning och hot eller genom att göra intrång i skyddade datasystem. Enligt Institute for Strategic Dialogue (ISD)⁵⁴ är det viktigaste i kampen mot hatretorik och våldsbejakande extremism att radera meddelandena, sprida konkurrerande meddelanden och att utbilda. Det är dock svårt att mäta vilken effekt det ger att radera meddelanden.

I den konkurrens som ISD nämner är det viktigt att bygga upp en gemensam front mot dem som sprider hatretorik. Motretorik eller motkommunikation kräver effektiv marknadsföring. När det gäller motretorik ska man använda åtgärder som är anpassade för online-plattformar, på samma sätt som motparten gör. För att motretoriken ska vara effektiv ska man fundera noggrant på vilket budskap man försöker ifrågasätta. Det är också viktigt att involvera målgruppen när meddelandena utarbetas. Det är viktigt att stärka de ungas kunskaper.⁵⁵

För att kunna radera hatmeddelanden och minska deras antal på internet förutsätts det att plattformerna följer med och raderar dem aktivt. Det är svårt att ingripa i hatretorik på internet, eftersom moderering och myndighetsbestämmelser som raderar vissa meddelanden som innehåller hatretorik på en viss plattform lätt leder till att hatmeddelandena flyttar över till andra plattformar. Det verkar till exempel som att "ryska Facebook" V Kontakte (VK) åtminstone inte än så länge förhåller sig lika allvarligt till hatretorik som Facebook gör. Hatmeddelanden kopieras ständigt och delas på nya plattformar och det gör det nästan omöjligt att verkställa myndighetsbestämmelser om att radera dem, eftersom det internationella samarbetet i verkställandet inte fungerar särskilt snabbt och effektivt. För en vanlig internetanvändare har det dock stor inverkan om plattformar på internet modereras mer aktivt. Merparten av Facebookanvändarna använder inte tjänsten för att

51 ISD har undersökt bland annat mobiliseringen av AltRight i Italien och Tyskland.

52 Se Savimäki, T., Kaakinen, M., Räsänen, P. et al. Eur J Crim Policy Res (2018). <https://doi.org/10.1007/s10610-018-9393-2>

53 I Finland har ordet *maalittaminen*, att göra någon till måltavla, använts om det här fenomenet.

54 Se t.ex. ISD:s webbplats isdglobal.org

55 ISD har också undersökt motståndet, se *Life after hate: Exit USA* (2015). När texten utarbetades utnyttjades en föreläsning som ISD:s representant Iris Boyer höll för EU-kommissionens högnivågrupp för kampen mot rasism, främlingsfientlighet och andra former av intolerans den 17 oktober 2018.

kunna läsa eller skriva hatmeddelanden. När Facebook intensifierar raderandet av hatmeddelanden leder det till att de som aktivt sprider meddelandena övergår till att använda exempelvis VKontakte i stället för eller vid sidan av Facebook.

Onlineplattformar uppmuntrar radering av hatmeddelanden som rör företagets rykte. Medvetenheten om och förståelsen för hatretorik och hur den påverkar individer och samhället har ökat. Det har lett till att de som gör reklam är noggrannare med var deras reklamer syns. De som gör reklam kan lämna plattformar som profilerar sig som kanaler för hatmeddelanden.

De som upprätthåller tjänster på sociala medier, såsom diskussionsspalter och deras ansvar och skyldighet att moderera innehållet online varierar betydligt beroende på om det är fråga om produktions- och programverksamhet som definieras genom lag eller inte.⁵⁶ Webbpublikationer såsom tidskrifter ska ha en ansvarig redaktör som leder och övervakar redaktionsarbetet. I praktiken innebär det åtminstone förhandsmoderering av innehållet.

På tidningars webbplatser går det ofta att kommentera nyheter och det kan också finnas andra sociala medietjänster på webbplatserna. Som exempel kan Iltahti som produceras av Alma Media Suomi Oy nämnas. Enligt Alexas lista är det den 15:e populäraste webbplatsen i Finland. Enligt statistik från Finnish Internet Audience Measurement FIAM nådde Iltahti i december 2018 3,5 miljoner människor varje månad. IL-tv är en separat del av Iltahtis webbplats och "Lukijan videot" (Läsarvideor) är å sin sida en separat del av IL-tv. Läsarna kan skicka in egna videor till tidningen och temat för dem är inte avgränsat. Redaktionen väljer vilka videor som publiceras och skriver presentationer om dem. Iltahti anser att läsarvideorna hör till det redaktionella ansvaret, eftersom redaktionen väljer ut vilka videor som publiceras och skriver presentationer eller rubriker åt dem.⁵⁷ Diskussionsforumet Suomi24 som upprätthålls av Aller Media Suomi Oy är däremot ett forum där meddelanden publiceras utan förhandsmoderering. Den som upprätthåller ett diskussionsforum har betydligt mer begränsat ansvar för nätinnehållet än vad en nätpublikation har. För att undvika att behöva ta ansvar för olagligt innehåll ska till exempel den som upprätthåller ett diskussionsforum dock radera olagliga meddelanden senast när de kommer personens till kännedom. Den som har skrivit ett meddelande med lagstridigt innehåll ansvarar givetvis för det, det gör även den som delar meddelandet. Enligt den undersökning som nämns ovan⁵⁸ förekommer det märkbart mycket mer hatretorik på de allmänna diskussionsforumen än till exempel på tidningarnas diskussionsforum (41,4 % vs 21,8 %).

56 Se lagen om yttrandefrihet i massmedier (460/2003)

57 Kommunikationsministeriets utredning av videodelningsplattformar i Finland, 1.3.2019 Jari Muikku.

58 Keipi, T., Näsi, M., Oksanen, A., & Räsänen, P. (2017). Online Hate and Harmful Content: Cross-National Perspectives. Abingdon & New York: Routledge.

EU-kommissionen och datateknikföretagen Facebook, Twitter, YouTube och Microsoft publicerade 2016 uppförandekoder som omfattar förpliktelser att bekämpa olaglig hatretorik på internet. Mer om detta i kapitlet "Vad görs för att förebygga och bekämpa förbjuden och straffbar hatretorik och nätmobbning" i rapporten.

6 Hatretorikens och nätmobbningens omfattning och offer

Enligt undersökningen "Vihapuhe sananvapautta kaventamassa"⁵⁹ (Hatretoriken inkräktar på yttrandefriheten) från 2013 får kvinnor ta emot mer hatretorik än män, och den respons kvinnor får är ofta sexistisk. Experter som blir offer för hatretorik upplever ofta den som otrevlig och rentav skrämmande och som något som begränsar yttrandefriheten. Även om de å ena sidan tänker att hatretoriken har att göra med att de har ett offentligt yrke, kan de överhuvudtaget inte anse att det är godtagbart eller naturligt att bli föremål för hatretorik. Enligt undersökningen hade var tionde av de intervjuade blivit föremål för hatretorik. När man tittar på undersökningen ska man tänka på att utvecklingen har varit snabb under de senaste fem åren och bland annat görs personer till måltavlor numera.

Omfattningen på hatretoriken kan bedömas utifrån hur många anmälningar om straffbar och förbjuden hatretorik som har gjorts till myndigheterna olika år.⁶⁰ Myndigheternas statistik säger däremot ingenting om den totala mängden hatretorik, för det är bara en del av fallen som kommer till myndigheternas kännedom. Förändringar i antalet anmälningar berättar å sin sida inte om det har skett förändringar i själva frekvensen, utan kan till exempel bero på att offren har fått ökad medvetenhet och även att myndigheterna har vidtagit åtgärder. Hets mot folkgrupp som kom till polisens kännedom mångdubblades 2017, men

59 Pöyhtäri, Reeta, Haara, Paula & Raittila Pentti (2013): Vihapuhe sananvapautta kaventamassa. Tampere University Press.

60 I Finland innehåller rapporten Uppföljning av diskriminering som publiceras regelbundet information om exempelvis trakasserier i enlighet med diskrimineringslagen, som är en förbjuden form av diskriminering. Polisyrkes-högskolan publicerar årligen en utredning om de hatbrott som kommit till polisens kännedom.

År 2017 behandlade diskrimineringsombudsmannen 45 fall av trakasserier, 2018 något fler. Diskrimineringsgrunden i dessa fall var i synnerhet etniskt ursprung, nationalitet och språk. Merparten hade koppling till arbetslivet (cirka 80 %), resterande 20 % hörde ihop med boende och utbildning. Jämställdhetsombudsmannen behandlar några fall av trakasserier årligen. Diskriminerings- och jämställdhetsnämnden behandlar årligen några fall av trakasserier med koppling till diskrimineringslagen. I fallen som nämnden behandlat har det inte varit fråga om näthat utan om till exempel trakasserier i en kundservicesituation. Regionförvaltningsmyndigheterna har behandlat några fall av trakasserier i enlighet med diskrimineringslagen, men i statistiken har trakasserifallen inte avskilts från övriga diskrimineringsfall.

det berodde sannolikt på polisens nya hatretorikgrupp⁶¹, och inte på förändringar i omfattningen på själva fenomenet. Många anmäler inte hatretorik till myndigheterna för att de inte tror att det skulle leda till någonting. De som blir föremål för hatretorik har också ofta svårt att identifiera när en gärning uppfyller rekvisitet för ett brott. När det gäller sexuella trakasserier är de vanligaste orsakerna till att de inte anmäls en rädsla för att saken inte ska tas på allvar eller att det ska orsaka problem för den som anmäler.⁶²

Eftersom bara en bråkdel av de som faller offer för hatretorik anmäler det till någon myndighet, är undersökningarna och barometrarna för offer viktiga informationskällor. De ger en väldigt annorlunda bild av fenomenets omfattning jämfört med antalet fall som kommer till myndigheternas kännedom.⁶³

Hatretorik ses främst som ett problem i på nätet och lyfts ofta fram som en följdverknig av sociala medier.⁶⁴ Trots moderering förekommer även grov vålds- och hatdiskurs mot till exempel sexuella minoriteter på diskussionsforumen.⁶⁵ Det är ändå viktigt att beakta att de som deltar i nätdiskussioner bara utgör en del av befolkningen och att bara en liten grupp finländare deltar aktivt i diskussionerna på nätet.⁶⁶

I den fortsatta utredningen av följderna av hatretorik som Owl Group genomförde 2017 frågade man om de som svarade hade sett eller hört hatretorik eller trakasserier mot en person som tillhör en minoritet eller mot en minoritet under de senaste 12 månaderna. Av de som svarade hade 61 % identifierat hatretorik mot personer som talar ett främmande språk, utländska medborgare eller personer med invandrabakgrund. 58 % hade sett eller hört hatretorik eller trakasserier riktade mot sexuella minoriteter eller könsminoriteter och 46 % hade sett eller hört hatretorik eller trakasserier riktade mot religiösa minoriteter. Alla

61 Den s.k. VIPU-gruppen bildades 2017 vid Helsingfors polisinrättning.

62 Se t.ex. uppföljningsgruppen för diskriminerings utredning om följderna av hatretorik "Ofta får man fundera på hur man ska vara och vart man vågar gå". Utredning om hatretorik och trakasserier samt deras verkningar på olika minoritetsgrupper, justitieministeriet 7/2016; Undersökning för att jämföra våld mot kvinnor genomförd av EU MIDIS II och EU:s byrå för grundläggande rättigheter.

63 Se t.ex. Offrens erfarenheter av hatbrott i Finland åren 2014–2018 (på finska), <https://www.riku.fi/binary/file/-/id/79/fid/2140/>

64 Se t.ex. Owl Group 2017.

65 Se t.ex. Owl Group 2017 och Jantunen, J. (2018). Homot ja heterot Suomi24:ssä: analyysi digitaalisista diskursseista. *Puhe Ja Kieli*, 38(1), 3–22. <https://doi.org/10.23997/pk.65488>

66 Hakala, S. & Vesa, J. (2015). Verkkokeskustelut ja sisällön erittely. I verket S-M. Laaksonen, J. Matikainen & M. Tikka (red.), *Otteita verkosta: Verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät*. Nätpublikation. Tammerfors: Vas-tapaino, <https://www-ellibrary-com.ezproxy.jyu.fi/book/9789517684101>; s. 207; Matikainen, J. (2009). Sosiaalisen ja perinteisen median rajalla. Viestinnän laitoksen tutkimusraportteja 3/2009. Helsingfors universitet: Forskningsinstitutet för kommunikation CRC, http://www.helsinki.fi/crc/Julkaisut/sosiaalisen_ja_perinteisen_median_rajalla_raportti.pdf, s. 33.

minoriteter, även samer och finlandssvenskar, drabbades dock av hatretorik och trakasserier.⁶⁷

Information om mängden hatretorik inom olika livsområden finns bland annat i enkäten Hälsa i skolan från Institutet för hälsa och välfärd och i arbetslivsbarometern från arbets- och näringsministeriet. Utifrån resultaten av enkäten Hälsa i skolan 2017 upplevde barn och unga med funktionsnedsättningar, utländsk bakgrund och de som tillhör en sexuell minoritet mer trakasserier och diskriminering än andra.

Enligt arbetslivsbarometern 2017⁶⁸ förekommer fortfarande diskriminering, mobbning och våld på arbetsplatserna. Det är en minoritet av löntagarna som har observerat det, men trenden är stadig och vittnar om att det finns arbete kvar att göra när det gäller att utrota diskriminering och trakasserier. Särskilt diskrimineringen av minoriteter hamnar lätt i skymundan i enkätundersökningar på arbetsplatserna. I undersökningar som bygger på ett slumpmässigt urval väljs minoritetsrepresentanter ut i samma proportioner som de har bland löntagarna, eller rentav färre, om de är svårare att nå än majoritetsbefolkningen med till exempel brev eller telefonsamtal på finska eller svenska.

Utredningen "Työsyryjinnän seuranta Suomessa" (Uppföljning av arbetsdiskrimineringen i Finland) 2014 tar upp diskriminering som är förbjuden genom lag med hjälp av olika informationskällor. Enligt undersökningen är de vanligaste diskrimineringsgrunderna i myndighetsmaterialet hälsotillstånd och etniskt eller nationellt ursprung.⁶⁹

6.1 Hatretorikens offer

Olika faktorer ligger bakom att någon blir offer för hatretorik.⁷⁰ De sociodemografiska faktorerna är ung ålder, invandrarbakgrund, urbanism och att bo ensam. De socialpsykologiska faktorerna är att vara aktiv på internet, intensiteten och omfattningen på aktiviteten och att identifiera sig med grupper på internet. Även att bara träffa få vänner utanför internet eller att bli offer på andra sätt kan öka risken att falla offer för hatretorik. Offrens erfarenheter hopar sig när det gäller hatretorik liksom när det gäller brott i allmänhet.

67 Utredning om hatretorik och trakasserier samt deras verkningar på olika minoritetsgrupper. Uppföljningsenkät 2017, Owal Group 2017.

68 <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161126>

69 Pietiläinen & Keski-Petäjä 2014.

70 Möte med Oksanens arbetsgrupp 10.12.2018.

Hatretorik kan granskas utifrån hur den riktas till olika grupper eller hur den yppar sig på olika livsområden. Det förekommer trakasserier och diskriminering i någon utsträckning på alla livsområden. Det finns ingen utredning som täcker alla grupper och livsområden, men vissa synliga minoriteter såsom etniska minoriteter framkommer i flera utredningar.

I en utredning om hatretorik⁷¹ som justitieministeriet låtit göra har det framkommit att personer som tillhör minoriteter i synnerhet faller offer för trakasserier eller hatretorik på offentliga platser. I utredningen nämndes bland annat kollektivtrafik, caféer, restauranger och skolor. I utredningen om hatretorik konstateras det att det vanligaste är att det är majoritetsbefolkningen som utsätter minoriteter för hatretorik eller trakasserier.

Sexuella minoriteter faller ofta offer för hatretorik.⁷² I en utredning om HBTIQ-unga i Finland 2014 hade cirka 82 % av dem som identifierar sig som transpersoner ibland eller ofta upplevt osakligt bemötande, mobbning eller diskriminering i skolan. Frågan kunde tolkas som en allmän fråga som gäller atmosfären i skolan, och erfarenheterna behövde inte vara självupplevda.

I synnerhet kvinnor som tillhör en minoritet blir ofta föremål för hatretorik.⁷³ Att tillhöra en minoritet mer fördubblar risken för att kvinnor ska råka ut för sexuella trakasserier och risken för att råka ut för sexuellt våld nästan fyrdubblas. 62 % av dem som har upplevt könsrelaterad hatretorik har också upplevt sexuella trakasserier. Risken för kvinnor att uppleva både sexuella trakasserier och hatretorik är mer än 5 gånger större än för män.⁷⁴ Hatretorik riktad mot kvinnor är ofta könsrelaterad, sexualiserande och riktad mot identiteten.⁷⁵ De som tillhör flera minoriteter exponeras för hatretorik på flera grunder.

Sexuella trakasserier riktas i synnerhet mot unga kvinnor. I en undersökning om våld mot kvinnor som EU:s byrå för grundläggande rättigheter gjorde 2014 kom det fram att 71 procent av finländska kvinnor över 15 år har upplevt sexuella trakasserier minst en gång. Enligt jämställdhetsbarometern 2017 hade 38 procent av kvinnorna och 17 procent av männen upplevt sexuella trakasserier under de senaste två åren. Bland kvinnor under 35 år var det rentav 56 procent som upplevt trakasserier under de två senaste åren. Resultaten från enkäten Hälsa i skolan tyder på att särskilt sårbara grupper drabbas av diskriminerande

71 Hatretorikutredning, Utredning om hatretorik och trakasserier samt deras verkningar på olika minoritetsgrupper, JM 7/2016.

72 Katarina Alanko: Hur mår HBTIQ-unga i Finland? Ungdomsforskningsnätverket/Ungdomsforsknings­sällskapet Nätpublikationer 72, Seta, Seta-publikationer 23.

73 Jämställdhetsbarometern 2017.

74 Natalia Ollus, Maiju Tanskanen, Päivi Honkatukia och Heini Kainulainen: *Sukupuolistunut vihapuhe, seksuaalinen häirintä ja risteävät yhteiskunnalliset erot* i rapporten Mia Teräsaho och Johanna Närvi (red.): *Näkökulmia sukupuolten tasa-arvoon. Analyseja tasa-arvobarometrasta* 2017.

75 Emmi Nieminen & Johanna Vehkoo: *Vihan ja inhon internet*, 2017.

mobbing och illamående. Det är vanligare med sexuella trakasserier i Finland än i EU i genomsnitt.⁷⁶

Förutom sexuella trakasserier är det också oroväckande vanligt med diskriminering, trakasserier och hatbrott på andra grunder i Finland i en europeisk jämförelse.⁷⁷ Synliga minoriteter faller ofta offer för hatbrott. 47 procent av afrikanerna från länder söder om Sahara har i Finland upplevt trakasserier under det senaste året jämfört med 21 procent av alla afrikaner från länder söder om Sahara som deltog i undersökningen. Det positiva med Finlands resultat var att personerna som svarade på enkäten hade större förtroende för offentliga institutioner än vad representanter för majoritetsbefolkningen hade. Förtroendet för samhällsaktörer är högre bland första generationens invandrare än bland andra generationens invandrare. Dessutom är merparten av representanterna för minoriteterna väldigt fästa vid landet de bor i. De är också för det mesta öppna mot andra etniska grupper.⁷⁸ Enligt forskningsrapporten "Being Black in the EU" uppger 45 procent av föräldrarna till barn med afrikansk bakgrund som går i skola i Finland att deras barn har råkat ut för rasistiska trakasserier, mobbing, utfrysning eller våld. Genomsnittet i de länder som deltog i rapporten var 18 procent. Det var få, i genomsnitt 16 procent, som rapporterade om diskrimineringen till myndigheterna. I Finland gjordes ändå flest anmälningar av diskriminering till myndigheterna, i 30 procent av fallen. Liksom i många andra utredningar visar även denna forskningsrapport att unga upplevde något mer rasistiska trakasserier än föräldrarna.⁷⁹ Enligt undersökningen EU MIDIS II hade nästan hälften av de afrikanska muslimerna från länder söder om Sahara upplevt trakasserier under de senaste 12 månaderna på grund av deras etnicitet eller invandrarbakgrund.⁸⁰

Nästan 70 procent av de hatbrott som kom till polisens kännedom 2017 gällde misstänka gärningar vars motiv var offrets etniska eller nationella bakgrund. Hälften av anmälningarna gällde verbala kränkningar. Största delen av målsägandena, 65 procent, var finländska medborgare, därefter var de vanligaste nationaliteterna Irak, Somalia och Afghanistan. Undersökningen kartlade inte de finländska medborgarnas etniska bakgrund⁸¹.

76 Jämställdhetsbarometern 2017; Enkäten Hälsa i skolan 2017, Alanko, Katarina (2014) Hur mår HBTIQ-unga i Finland? Helsingfors: Ungdomsforskningsnätverket/Ungdomsforskningssällskapet & Seta.

77 Enkätundersökningarna om minoriteter och diskriminering i EU (EU-MIDIS I och II) som publicerades 2008 och 2017 av EU:s byrå för grundläggande rättigheter (FRA) innehåller jämförelser av olika medlemsstater i EU.

78 Se t.ex. EU MIDIS II.

79 Se t.ex. FRA:s forskningsrapport "Being Black in the EU" publicerad i november 2018 där utvalda resultat från undersökningen EU MIDIS II tas upp. Rapporten innehåller erfarenheter från nästan 6 000 personer med afrikansk bakgrund i tolv EU-stater. Det har också publicerats separata rapporter om muslimer, judars och romers upplevelser av diskriminering inklusive trakasserier och hatbrott.

80 FRA:s rapport om muslimer från 2017 som bygger på material från FRA:s EU MIDIS II.

81 Poliisin tietoon tullut viharikollisuus 2017. Jenita Rauta. Polisiyrkeshögskolans rapporter 131

Som en del av justitieministeriets projekt Against hate genomförde religionernas samarbetsorganisation RESA-forumet och Brottsofferjouren en datainsamling om hatbrott som skett i Finland åren 2014–2018. Rapporten som publicerades 2019 beskriver offrens erfarenheter av hatbrott. Hälften av de anmälda fallen var verbala kränkningar. Det vanligaste hatmotivet som framkom i samband med brottet var hudfärg eller etnisk eller nationell härkomst. Det näst vanligaste motivet var religion eller övertygelse. Det inkom nästan lika många anmälningar om brott som hade koppling till sexuell läggning. Omkring en tredjedel av de som svarade valde flera alternativ som motiv, och det verkar ofta konstlat ur offrens synvinkel att skilja motiven från varandra.⁸²

Romerna i Finland är en grupp som löper stor risk att bli offer för hatretorik. I undersökningen om välfärd bland romer (Roosa) fanns ingen fråga uttryckligen om hatretorik, men nästan varannan hade under det senaste året upplevt att främmande människor behandlat dem orättvist på offentlig plats. Upplevelserna av diskriminering var särskilt vanliga i de yngre åldersgrupperna, och den största delen av de unga som svarade hade upplevt att främmande människor diskriminerade dem.⁸³

När det gäller trakasserier och diskriminering förekommer det också tydliga skillnader mellan språkgrupperna. Enligt Språkbarometern 2016 hade nästan hälften av de svenskspråkiga i tvåspråkiga kommuner som svarade ofta eller ibland råkat ut för trakasserier eller diskriminering i vardagen på grund av sitt språk, medan en dryg femtedel av de finskspråkiga i tvåspråkiga kommuner hade upplevt samma sak. Bland de öppna svaren i justitieministeriets enkät otakantaa.fi⁸⁴ framkom trakasserier på grund av språk på offentliga platser. I synnerhet unga svenskspråkiga personer under 30 år som svarade berättade att de var rädda för att prata svenska i vissa situationer, som till exempel i kollektivtrafiken. Enligt Språkbarometern verkar upplevelserna av trakasserier och diskriminering minska med åldern när det gäller finsk- och svenskspråkiga. Svenskspråkiga upplever dock nästan dubbelt så mycket trakasserier och diskriminering i alla åldersgrupper jämfört med finskspråkiga. Merparten av hatretoriken som drabbar samer har i synnerhet haft att göra med samernas rättigheter eller ringaktande av samernas kultur och språk.⁸⁵

Religion är sammanflätad med hatretorik på många vis. Ibland framstår religionen i sig som föremål för aggressivt avvisande eller hatretorik. Vanligtvis blir religiösa minoriteter föremål för hatretorik både i Finland och globalt. Ur ett globalt perspektiv har hatretorik

82 Se t.ex. Offrens erfarenheter av hatbrott i Finland åren 2014–2018 (på finska), <https://www.riku.fi/binary/file/-/id/79/fid/2140/>

83 Undersökningen om välfärd bland romer (Roosa) är ett rikstäckande projekt där Institutet för hälsa och välfärd (THL) samlar in information om romernas välfärd, hälsa, funktions- och arbetsförmåga samt utnyttjande av tjänster. Undersökningen genomfördes senast 2017–2018.

84 Otakantaa.fi-enkäten, s. 14.

85 Språkbarometern 2016, s. 34.

och våld som riktas mot religion eller har koppling till religion fått allt större synlighet. Religion hör ihop med etnisk eller annan gruppidentitet och blir därför lätt en grund för hatretorik och hathandlingar i konfliktsituationer. Mest uppmärksamhet har terroristgrupperna och händelserna i Syrien, Irak, Myanmar och Nigeria fått. Offren har varit kristna, olika muslimska grupper, yazidier och judar.

Religion fungerar också som ett motiv för hatretorik. Religion kan användas för att motivera att någon är mindre värd. Det förekommer i alla religioner. På samma sätt som organisationerna som representerar islamsk fundamentalism ratar västerländsk kristna på grund av religionen, kan den västerländska islamofobin eller antisemitismen använda retorik som hör ihop med kristendomen. Det blir en allt vanligare utmaning för religionernas huvudströmningar att hatretorik förekommer i deras namn. Religionen liksom kapas från sina traditionella och bemyndigade representanter. Terroristorganisationen Daesh kapar islam till sin egen hatretorik, och västerländska högernationalister kapar kristendomen från kyrkorna.

Hatretoriken inom de religiösa samfundet kan på samma vis som i den övriga kulturen bli ett medel för maktutövning. Religiös hatretorik kan rikta sig mot religionsutövning och doktrinära, moraliska eller teologiska uppfattningar. Den formuleras ofta så att den är hotfull eller skrämmande, och det centrala budskapet är att offrets åsikter, livsstil eller målsättningar strider mot den rätta läran och rätt leverne och därför är skadliga och motbjudande. Det egentliga syftet sägs vara en vilja att visa kärlek, därför ska de som är på fel väg behandlas strängt så att de kan bli räddade. Målet med religiös hatretorik kan också vara en vilja att skydda en sammanslutning, och de som gör fel och inte går med på att göra bättring måste uteslutas⁸⁶.

Kyrkor och religiösa samfund kan ha en betydande roll också när det gäller att ta emot hatretorik, både i sina egna kretsar och i samhället i stort. Följderna av hatretorik är lika destruktiva oavsett om den bygger på religiösa eller andra grunder och om den sker inom religiösa samfund, om de blir offer för det eller är de som sprider hatretorik, eller om det sker utanför dem av andra orsaker.

De senaste åren har också hatretorik som drabbar olika yrkesgrupper märkts av allt mer. Sommaren 2018 gjorde det nationella pressinstitutet en utredning av nättrakasserier mot finländska journalister. Enligt utredningen är det i synnerhet nyheter om asylsökande, invandring och Ryssland som utlöser trakasserikampanjer. Journalisterna litar inte på att

86 Professor Jaana Hallamaa 12.2.2019.

hotelserna undersöks ordentligt. Experter och journalister som deltar i den offentliga debatten begränsar vad de säger för att de är rädda för trakasserier och hotelser.⁸⁷

6.2 Offrets situation och metoder för att klara av hatretorik

De som faller offer för hatretorik och hatkampanjer befinner sig i olika situationer. Människors medvetenhet om sina egna rättigheter, Finlands lagstiftning och möjligheterna att få stöd från myndigheter eller organisationer varierar. Personer som inte kan finska eller svenska, inte känner till myndighetsverksamheten eller saknar nätverk i Finland, löper stor risk att förbli ensamma och inte få något stöd. Stödnätverk och kamratstöd har stor betydelse för offer för hatretorik.

Brottsofferjouren erbjuder stöd till offer och personer som misstänker att de är offer för ett brott. Antalet klienter vid Brottsofferjouren ökade med 13 procent 2018. Polisen har en lagstadgad skyldighet att informera målsägande om de stödtjänster som finns att tillgå⁸⁸. Enligt uppgifter från Brottsofferjouren är det bara få av dem som faller offer för straffbar hatretorik som hänvisas till jourens tjänster.

Representanter för olika yrkesgrupper, såsom tjänstemän, forskare och journalister, har ofta åtminstone i teorin möjlighet att få hjälp och stöd av arbetsgivaren. Frilansjournalister och konstnärer befinner sig i en mer sårbar ställning. En person som tillhör en minoritet och faller offer för hatretorik kan å sin sida stå helt ensam i situationen.

Arbetsgivaren och uppdragsgivarens roll är viktig när offret blir föremål för hatretorik på grund av omständigheter som har med arbetet att göra. Den anställdas välfärd och arbetsförmåga äventyras av att bli utsatt för hatretorik. En person som utsätts för hatretorik och görs till måltavla i sitt arbete behöver arbetarskyddsåtgärder. Enligt offrens erfarenheter kan arbetsgivare vars anställda blivit föremål för dessa kampanjer inte alltid veta vad man bör göra i en sådan situation och vilka arbetsgivarens skyldigheter är. Risken att bli föremål för hatretorik eller bli en måltavla kan dock ses som en risk med arbetet som arbetsgivaren eller uppdragsgivaren borde beakta när riskerna med arbetet kartläggs. I uppgifter som riskerar medföra hatretorik och att personer blir måltavlor borde man också tänka på deras familjers säkerhet⁸⁹.

87 R. Pöyhtäri, P. Haara & P. Raittila: "Vihapuhe sananvapautta kaventamassa."

88 Förundersökningslagen 18 §

89 Utfrågning 10.1.2019

Den som blir offer för en hatkampanj hamnar i en psykiskt krävande situation, och borde samtidigt sköta om en mängd praktiska saker. Det kan komma enorma mängder hatmeddelanden, och det är i praktiken omöjligt för offret att samla dem alla och lämna dem till polisen för förundersökning när en brottsanmälan har gjorts. Det kan förekomma regionala skillnader och skillnader i verksamhets sätt när det kommer till polisens yrkesskicklighet och attityder. Det leder till att offren kan befinna sig i olika situationer beroende på vilken polisinrättning som är ansvarig i området där brottet sker.

Vid stora attacker och hatkampanjer fokuserar polisen undersökningen till aktörerna bakom attacken, och en stor del av gärningarna runt omkring förblir outredda. Även om attackens omfattning är en viktig faktor för de straffrättsliga konsekvenserna, är det ur offrets perspektiv en stor del av gärningsmännen som inte behöver stå till svars för sin delaktighet.

I fall där någon blir måltavla kan man hämnas på alla åtgärder som brottsoffret har lagstadgad rättighet till. Om det handlar om ett målsägandebrott kan tröskeln för att göra en brottsanmälan vara hög. I vissa fall försöker man störa straffprocessen, till exempel genom hatbrev till åklagaren och genom att svartmåla domaren. Det har också framkommit ett fall där en nämndeman i tingsrätten spred hatmeddelanden. Om någon blir måltavla i en straffprocess och det blir utdraget kan det utgöra ett hinder för uppfyllandet av brottsoffrets rättigheter och vara ett hot för rättsprocessen.⁹⁰

90 Utfrågning 10.1.2019

7 De som sprider och använder hatretorik

Människor sprider hatretorik medvetet men ibland också av oförstånd. Det är lätt att sprida och dela hatretorik på internet. Det språk som används där är ofta väldigt rakt på sak och ordvalen är ofta sådana att tröskeln skulle vara högre att använda dem i en diskussion ansikte mot ansikte. Det här har förändrat beteendet och debattkulturen. Traditionellt sett har man i Finland, kanske mer än i många andra länder, uppskattat rak kommunikation och att man undviker onödiga artigheter och artighetsfraser. Det finska språket är också på många sätt förenklat till exempel när det gäller mängden artighetsuttryck jämfört med många andra europeiska språk. De här faktorerna kan ha sänkt tröskeln för hatretorik. Hatretoriken har normaliserats, och man kan säga saker offentligt som tidigare inte skulle ha sagts offentligt. Det här kan man se i allt från det politiker och beslutsfattare säger till ungdomars skämtande.

De som sprider hatretorik är annorlunda och de har andra motiv. En del av dem som sprider hatretorik kan karaktäriseras som åhörare av hatretorik som sporadiskt själva deltar i spridandet. De följer hatretorik och kan ibland kommentera och sprida den vidare. Av någon anledning förstår ibland de som sprider hatretorik inte att de gör det. Vissa sinnestillstånd och till exempel alkohol kan väcka lusten att för en gångs skull säga saker "rakt ut och som de är" utan att fundera desto mer på följderna av det eller på hur man borde uppföra sig. Bland dem som sprider hatretorik kan det också finnas personer som kan ses som utnyttjade och som inte själva är förmögna att förstå konsekvenserna av sina handlingar.

En del av dem som sprider hatretorik gör det medvetet men inte organiserat. Den så kallade VIPU-gruppen vid Helsingfors polisinrättning undersöker hetsbrott och brott mot religionsfriheten på internet och enligt provning även andra hatbrott i hela landet. Utifrån de fall som gruppen undersökt är den som sprider hatretorik i allmänhet en man i medelåldern. 98 % av de misstänkta är över 30 år och 85 % är män. Det är ofta lätt att identifiera dem. De kan använda sitt eget namn för att få publicitet, och det är också relativt lätt att få tag på identifieringsuppgifter av operatörer och tjänsteleverantörer. Förbud mot anonyma skrivelser och kommentarer har presenterats som ett sätt att tygla hatretoriken.

Erfarenheten verkar dock visa att allt fler är beredda att använda sitt eget namn för att sprida hatretorik⁹¹.

Organiserad, målinriktad hatretorik, de som sprider den och mekanismerna bakom dem skiljer sig från det som beskrivs ovan. Det är svårare att avslöja dem, eftersom de väljer tjänster som inte lämnar ut uppgifter. De använder pseudonymer och döljer sin IP-adress. Organiserade hatgrupper håller bland annat på med nätterror och med att göra personer till måltavlor, och bland dem kan man nämna terroristiska och våldsbejakande extremrörelser och nätkällor som massmördare inspireras av. De organiserade hatgrupperna ligger också ofta i framkant när det gäller att utnyttja teknologi⁹².

Hatretorik kan användas för olika ändamål. Det har alltid varit en del av det politiska språkbruket. Inom politiken har syftet med hatretoriken varit att stämpla motståndaren, skapa hotbilder, stärka sin egen referensgrupp och uppmuntra den att agera för att eliminera motståndarens avsikter, eller i de mest extrema fallen eliminera motståndaren⁹³. I undersökningen "Vihan vallassa" (ung. Uppfylld av hat) som finansierats av statsrådet utreds hatretoriens och trakasseriernas inverkan på det offentliga beslutsfattandet.

Begreppet informationspåverkan eller hybridpåverkan har blivit aktuellt de senaste åren och har behandlats mycket i offentligheten. Hybridpåverkan kan definieras som systematisk verksamhet, där en statlig eller icke-statlig aktör samtidigt utnyttjar olika militära metoder eller till exempel ekonomiska eller teknologibaserade påtryckningsmedel, informationsoperationer och sociala medier i sin strävan att utnyttja sårbarheterna i den stat som är måltavla. Påverkan kan vara riktad både mot statens politiska, ekonomiska och militära strukturer och infrastruktur. Hybridpåverkan kan också vara inriktad på individer. Syftet kan vara att skapa konflikter och polarisering mellan olika befolkningsgrupper och att öka medborgarnas misstro till samhällsliga institutioner och aktörer.

Det finns aktörer och organisationer som medvetet och avsiktligt vill påverka genom att använda informationspåverkan. De kan få stöd av personer som mot sin vilja eller av okunnighet sprider lögnen utan mediäläskunnighet eller källkritik. Så uppstår en situation där sanningen inte spelar någon roll, bara berättelsen. Ju förfärligare berättelsen är, desto vidare spridning får den⁹⁴. För den som sysslar med informationspåverkan är det en fördel att det svävar en slags dimridå av misstro över allting. Folk vet inte längre vad som är sant och inte. Diskussionsfältet krymper, polariseringen och misstron mot myndigheterna

91 VIPU-gruppens presentation vid arbetsgruppens möte 10.12.2018

92 Professor Atte Oksanens presentation vid arbetsgruppens möte 10.12.2018

93 Rinne 2012

94 Ett exempel från 2016 är en påstådd våldtäkt av en 13-årig flicka i Berlin som enligt polisen aldrig inträffade men som spreds via en av ryska statens TV-kanaler.

växer. Globalt sett används hybridpåverkan av flera stater och andra stater blir föremål för den. I Finland har hybridpåverkan ofta att göra med invandrarfrågor. I Finland har informationspåverkan fått särskilt stort fotfäste bland extremhögern och de som kallar sig själva nationalistiska, och följaktligen kan de som ser sig själva som de mest fosterländska av alla orsaka mycket skada i samhället.

8 Medias roll och ansvar

I Finland fungerar självregleringen av media effektivt och det har lett till att allmänhetens tilltro till media ligger i topp globalt sett. Till exempel i Reuters Institutets undersökning om digital media var finländarnas förtroende för nyhetsmedia högre än i något annat av länderna i undersökningen.

Enligt en enkätundersökning som Tidningarnas Förbund publicerade i början av 2019 litar finländarna på media⁹⁵. 66 procent av dem som deltog i enkäten uppgav att de litar på finländska journalister. Ökningen jämfört med föregående år var sex procent. Lika många av dem som svarade uppgav att vikten av förtroendet för media har ökat i deras egen mediaanvändning. Mest hade förtroendets betydelse ökat bland unga, 15–24-åringar. Som det viktigaste mediet för allmänbildningen sågs tidningar (90 %), näst viktigast var tv-kanalerna och deras webbplatser. 15 procent av dem som svarade ansåg att sociala medier var viktigt för allmänbildningen. Enligt samma undersökning hade finländarnas förtroende för kvaliteten på sociala medier rasat, mest bland 15–24-åringar.

Undersökningen motsvarade i stor utsträckning resultaten i Reuters Institutets rapport⁹⁶ som publicerades 2018. I den undersöktes användningen av webbmedia i 37 länder och mer än 74 000 personer deltog. Enligt rapporten är Finland inte delat i användningen av media som många andra samhällen är, och i Finland läser man fortfarande huvudsakligen nyheter på mediernas egna webbplatser. En fungerande självreglering har också borgat för en omfattande pressfrihet.

I Finland hör i praktiken all traditionell media till Opinionsnämnden för massmedier och de har förbundit sig att följa Journalistreglerna, som till många delar är mer krävande än lagen. Nämnden har till exempel befogenhet över alla nyhetsmedier med stor upplaga, såsom kvällstidningar och alla partiers tidningar med undantag av sannfinländarnas medier.

95 Undersökningen Yhteisöllistyvä media.

96 Reuters Institute Digital News Report 2018

Opinionsnämnden för massmedier övervakar att Journalistreglerna följs, och vem som helst kan lämna in ett klagomål till nämnden om det finns en misstanke om att media har brutit mot reglerna. Enligt en undersökning som nämnden lät göra 2017 känner nästan 90 procent av finländarna till Opinionsnämnden för massmedier, åtminstone namnet. Tack vare att nämnden är så känd kan finländarna klaga på media hos nämnden och det är ovanligt med rättegångar mot media i Finland.

Enligt punkt 26 i Journalistreglerna ska allas människovärde respekteras. "Etniskt ursprung, nationalitet, kön, sexuell orientering, övertygelse eller därmed jämförbar egenskap ska inte framställas på ett ovidkommande eller nedlåtande sätt". De senaste åren har nämnden gett enstaka fällande beslut om punkten i fråga, och de har gällt till exempel behandlingen av asylsökande eller sexuella minoriteter i media.

Eftersom självregleringen av media fungerar förekommer det i praktiken nästa ingen egentlig hatretorik alls i det journalister skriver. Journalistreglerna måste emellertid inte följas när det gäller material som allmänheten har producerat på mediernas webbplatser, såsom diskussionstrådarna efter artiklar. De regleras av en bilaga till Journalistreglerna som utarbetades 2011 och som förutsätter att massmedierna granskar diskussionstrådarna och omedelbart raderar innehåll som kränker människovärdet och integriteten. Det finns dock ofta en del övrigt att önska när det kommer till hur snabbt sådant raderas.

De senaste åren har polariseringen av debatten lett till att media har ökat modereringen av det material allmänheten producerar och de har börjat stänga av möjligheterna att kommentera exempelvis artiklar som gäller invandring.

Internet, sociala medier och smarttelefoner har avsevärt förändrat verksamhetsmiljön för media. Digital publicering har ökat kraven på snabbhet och konkurrensen samtidigt som medias ekonomiska verksamhetsförutsättningar har försämrats kraftigt.

Den snabba klickjournalistiken har ökat. Det har även frestelsen att i journalistisk media snabbt rapportera om fenomen som diskuteras i sociala medier. I ett polariserat åsiktsklimat har fler tolkningar börjat efterfrågas från journalistiken. Allt detta har lett till att olika fenomen på sociala medier har börjat föras över till innehållet i journalistisk media. Bland journalisterna har det väckt en oro för att journalismen kan fungera som resonanslåda för olika fenomen och informationspåverkan i den postfaktiska tiden.

Personer som blir föremål för hatretorik har däremot beklagat att ansvarsfull journalistik ofta finns bakom en betalvägg samtidigt som falska nyheter är lättillgängliga och gratis.

9 Onlineplattformarnas roll och ansvar

EU-kommissionen och datateknikföretagen Facebook, Twitter, YouTube och Microsoft publicerade i maj 2016 uppförandekoder för att bekämpa hatretorik på internet. Företagen förband sig till att fortsätta sina ansträngningar för att ingripa i hatretoriken på internet. De förband sig även till att ständigt utveckla de interna metoderna och utbilda sin personal för att se till att största delen av de sakliga anmälningarna om olaglig hatretorik undersöks inom 24 timmar och att sådant innehåll vid behov raderas eller att åtkomsten förhindras. Dessutom strävar datateknikföretagen efter ökat samarbete med medborgarorganisationer.

Datateknikföretagen och EU-kommissionen utvärderar regelbundet de offentliga åtagandena när det gäller uppförandekoderna och den inverkan de har. Diskussionerna om metoderna för att främja öppenhet och stöda budskap mot hatretorik och alternativa budskap pågår i en arbetsgrupp på hög nivå grundad av EU-kommissionen sommaren 2016. Arbetsgruppen behandlar bekämpningen av rasism, främlingsfientlighet och annan intolerans. Undergruppen hatretorik online följer med att uppförandekoderna iakttas. Hösten 2019 gjordes den fjärde monitoreringen av uppförandekoderna. Resultaten har förbättrats för varje gång. Företagens team har utbildats och de interna processerna har utvecklats. Anmälningar som kommer in via systemet Trusted Flaggars (pålitliga anmälare) får snabbare och mer omfattande reaktioner, men Facebook ger också feedback till vanliga användare. I genomsnitt raderades 72 % av meddelandena som anmäldes till företagen, Facebook raderade hela 84,2 %. Det är inte önskvärt att alla meddelanden raderas eftersom alla anmälningar inte nödvändigtvis gäller olagligt innehåll. Facebook fick flest anmälningar men lyckades ändå radera 92,6 % inom 24 timmar.

I september 2017 kom EU-kommissionen med meddelandet "Hantering av olagligt innehåll online – Mot ett ökat ansvar för onlineplattformar."⁹⁷ I mars 2018 gav EU-kommissionen rekommendationer om effektiva åtgärder för bekämpning av olagligt innehåll

97 <http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2017/FI/COM-2017-555-F1-FI-MAIN-PART-1.PDF> <https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Liiteasiakirja/Documents/EDK-2017-AK-155623.pdf>

online.⁹⁸ Rekommendationerna omfattar praktiska åtgärder som plattformarna kan använda för att främja borttagning av olagligt innehåll. De innehåller också skyddsåtgärder för att trygga yttrandefriheten i samband med att meddelanden raderas och vikten av transparent verksamhet betonas.

I oktober 2018 meddelade kommissionen att den bedömer att det i nuläget inte behövs lagstiftande åtgärder för att bekämpa hatretorik, eftersom uppförandekoderna har lett till ett bra frivilligt samarbete med företagen. Enligt de planer som kommissionen utarbetade våren 2019 ämnar man i framtiden utvidga sitt samarbete till små och medelstora onlineplattformar.

Onlineplattformarnas roll i arbetet mot hatretorik och med att radera olagliga meddelanden är betydande, eftersom domstolar inte kan ta ställning till varje meddelande på sociala medier. Det måste dock finnas transparens i metoderna som används för att radera meddelanden på onlineplattformar, inklusive användningen av algoritmer. Företagen som har förbundit sig till uppförandekoderna har framfört att artificiell intelligens kan utnyttjas för att upptäcka och radera olagligt material. Hatretorik är dock ofta kontextbunden och därför måste en människa också bedöma de meddelanden som artificiell intelligens upptäcker och de anmälningar om olaglig hatretorik som plattformarna får in. Till skillnad från till exempel terroristiskt innehåll kommer artificiell intelligens inte att kunna ersätta människans bedömning när det kommer till hatretorik. När det gäller material kopplat till terrorism kan artificiell intelligens redan nu upptäcka och radera olagligt material väldigt snabbt.

Statsrådets handlingsplan för grundläggande och mänskliga rättigheter 2017–2019 omfattar ett projekt om uppförandekoderna som har som mål att koderna ska införas nationellt. Som en del av projektet har olika ministerier och myndigheter diskuterat bekämpningen av olaglig hatretorik inklusive uppförandekoderna, kommissionens meddelande och rekommendationer om olagligt innehåll online och ansvar för onlineplattformarna, internationellt samarbete i frågan och gällande lagstiftning. I februari 2019 kallade justitiedepartementet samman myndigheter och tjänsteleverantörer/representanter för onlineplattformar till ett rundabordssamtal. Under mötet framlades möjligheten att förbinda sig till uppförandekoderna och ansluta sig till det europeiska samarbetet. I mötet deltog även representanter för Facebook som berättade om sitt eget arbete mot hatretorik. Vid nästa rundabordssamtal är det meningen att man ska utbyta praktiska erfarenheter av moderering och hantera rättspraxisen runt hatretorik.

98 https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0334&from=GA%20http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-18-1170_fi.htm

Den nationella implementeringen av direktivet om audiovisuella medietjänster (AVMS-direktivet) som pågår nu har också koppling till onlineplattformarnas ansvar och hatretorik. I det förnyade AVMS-direktivet utvidgas tillämpningsområdet till videodelningsplattformar från att bara ha gällt tv-sändningar och beställvideo. Enligt direktivet ska videodelningsplattformar genom ändamålsenliga åtgärder skydda allmänheten och minderåriga från skadligt innehåll, såsom hets mot folkgrupp. För tillfället verkar det bara finnas en sådan nationell videodelningsplattform som direktivet gäller. Direktivet bör påverka exempelvis YouTubes skyldigheter.

10 Unga, hatretorik och nätmobbning

Det man är med om som barn och ung påverkar en hela livet. Hatretorik och mobbning kan ha avsevärd inverkan på barnets utveckling och upplevelse av sig själv och leda till att de utvecklar dålig självmedvetenhet och självkänsla⁹⁹. Mobbning kan vara fysisk, psykisk eller social. På grund av att mobbning har så långvarig inverkan är det särskilt viktigt att förebygga nätmobbning och hatretorik som riktar sig mot barn och unga.

Unga lever i en värld där de utsätts för eller utsätter varandra för hatretorik och nätmobbning som till exempel hör ihop med etnisk eller religiös bakgrund, andra minoriteter, kön, sexuell läggning eller funktionsnedsättningar. Att förhålla sig kategoriskt okunnigt och oförstående till hatretorik ger upphov till mer hatretorik. För att bli av med det negativa mediefenomenet måste man gå djupare in i ojämställdheten och diskrimineringen i samhället¹⁰⁰.

Unga använder sociala medier aktivt och olika sociala medier och sociala applikationer spelar en stor roll i de ungas liv. Via de sociala kanalerna kan de hålla mångsidig kontakt med vänner och de erbjuder nyttiga tjänster och vettig fritidssysselsättning¹⁰¹. Sociala medier är dock också en plattform där det är lätt att sprida hatretorik och nätmobbning till en bred skara. Den hatretorik och nätmobbning unga stöter på framträder på olika sätt på olika plattformar, det är alltså inte fråga om ett enhetligt fenomen.¹⁰²

I och med att internet används så aktivt har ökningen av hatretorik och mobbning varit kraftig på sociala medier. På sociala medier är tröskeln lägre för att framföra negativa tankar och budskap som innehåller både hat och kritik. En ung person kan vara känslig för olika intryck när han eller hon formar sina egna värderingar och attityder. Forum och

99 Professor Kirsti Kumpulainen, Hjärnstiftelsen i Finland, aivosaatio.fi

100 Disinformaatio, vihapuhe ja mediakasvatuksen keinot. Koulukino.

101 Tuppurainen, Kati. 2018. "Se voi olla jonkun mielestä kiva läppä" – Nuoret ja vihapuhe. HAMK.

102 Disinformaatio, vihapuhe ja mediakasvatuksen keinot. Koulukino.

webbplatser på sociala medier som innehåller hatretorik kan utsätta unga för många negativa tankemodeller och leda till ett beteende som klassificeras som hatretorik¹⁰³.

Hatretorik och nätmobbning som drabbar en ung person är ofta en del av annan mobbning. Den hatretorik och mobbning som förekommer på nätet har drag som gör att den skiljer sig från annan mobbning. Därmed kan den mobbning som sker på internet vara svårare att identifiera. Bland annat behöver man inte visa sitt ansikte, man kan vara anonym och är inte begränsad av tid och rum.¹⁰⁴

Den hatretorik och mobbning som sker på internet blir mer offentlig i och med att materialet lätt sprids till en stor publik. Bilder och material kan vara omöjliga att ta bort. Sociala mediernas plattformar är viktiga verktyg i identitetsarbetet där den unga bygger upp sociala relationer och sitt jag. Enstaka gärningar kan ha långvariga konsekvenser för unga. Hatretorik och mobbning som en ung person upplever på internet kan göra den mobbning den unga stöter på ansikte mot ansikte värre.

Institutet för hälsa och välfärds enkät Hälsa i skolan 2017 visade att omkring hälften av de unga upplevde att de var en viktig del av de sociala nätverk de använder mest på internet. Merparten av skolmobbningen sker någon annanstans än via medier (19–29 %). Enkäten Hälsa i skolan visade också att det förekommer diskriminering, mobbning, våld och sexuella trakasserier i skolorna.¹⁰⁵ I en utredning som Rädda Barnen rf genomfört¹⁰⁶ berättade cirka 30 procent av 12–17-åringarna att de hade sett unga utsätta andra unga för sexuella trakasserier och tillhörande mobbning på digitala medier. Enligt utredningen hade nästan 15 procent av flickorna och cirka 3 procent av pojkarna upplevt sexuella trakasserier. Hatretorik upplever man mest på offentliga platser. Näst vanligast är att man stöter på hatretorik i diskussionsforum på internet och i synnerhet på Facebook¹⁰⁷. I samband med tävlingsmässigt data- och konsolspelande hade 94 procent av 15–29-åringarna varit med om att någon rackar ner på deras spelande, över 80 procent hade råkat ut för förolämpningar och utskällningar och mer än 70 procent rasistiska, transhomofoba eller åldersrelaterade negativa kommentarer.¹⁰⁸

103 Tuppurainen, Kati. 2018. "Se voi olla jonkun mielestä kiva läppä" – Nuoret ja vihapuhe. HAMK; Pöyhtäri et al. 2013; Haasio 2016.

104 Förebyggande av mobbning samt främjande av arbetsron inom småbarnspedagogiken, förskoleundervisningen och den grundläggande utbildningen samt på andra stadiet. Slutrapport (på finska) Undervisnings- och kulturministeriets publikationer 2018:16. Mannerheims barnskyddsförbund, mll.fi.

105 Enkäten Hälsa i skolan 2017.

106 Lasten ja nuorten kokema seksuaalinen häirintä ja siihen liittyvä digitaalinen kiusaaminen sosiaalisessa mediassa. Rädda barnen 2018; Salomaa, Saara 2019. Vihapuhe ja kiusaaminen median välityksellä. PDF.

107 JM 7/2016, Owl Group Oy;

108 Alin, E. 2018. Non-Toxic. Selvitys kilpailullisia tietokone- ja konsolipelejä pelaavien nuorten kokemuksista vihapuheesta ja häirinnästä.

10.1 Skolan kan stärka elevers delaktighet och välmående

I Finland bildar småbarnspedagogiken, förskolan och den grundläggande utbildningen en helhet som framskrider logiskt för utvecklingen och inläringen, och där utgångspunkten är att främja de demokratiska värdena i samhället såsom jämställdhet, jämlikhet, rättvisa och mångfald samt aktiv och ansvarsfull delaktighet. Skolan har tillsammans med hemmen en viktig uppgift när det kommer till att fostra toleranta människor som respekterar och bryr sig om andra. Under skoltid ska elevens kulturella grundläggande fri- och rättigheter och mänskliga rättigheter, såsom rätten till jämlik behandling, rätten till personlig frihet och integritet och rätten till skydd för privatlivet, uppfyllas.

Eleven har rätt till en trygg studiemiljö i skolan¹⁰⁹. Rätten till en trygg studiemiljö omfattar den tid som eleven deltar i undervisning eller verksamhet i enlighet läroplanen i eller utanför skolan. I skolans elevhälsoplan skall det ingå en plan för hur de studerande ska skyddas mot våld, mobbning och trakasserier¹¹⁰. Utbildningsanordnaren ska godkänna ordningsbestämmelser i avsikt att främja den interna ordningen i skolan, ostörda studier samt trygghet och trivsel i skolan¹¹¹. Ordningsbestämmelserna kan innehålla behövliga regler om de praktiska arrangemangen och ett korrekt uppförande.

Elevens rättigheter och skyldigheter gäller medan han eller hon deltar i undervisning eller verksamhet i enlighet med läroplanen. Skolan har inte befogenhet att kontrollera elevernas beteende på skolresor eller på fritiden. Lagstiftningen förutsätter dock att skolans lärare eller rektor meddelar elevens vårdnadshavare eller en annan laglig företrädare om det kommer till deras kännedom att eleven gjort sig skyldig till eller blivit föremål för trakasserier, mobbning eller våld i skolan eller på skolresa.¹¹²

Skolan ska vara en trygg plats där alla i skolan känner sig uppskattade och kan delta och påverka sina egna och gemensamma frågor¹¹³. I skolorna främjas en verksamhetskultur som främjar interaktion som respekterar andra, är gruppbetonad och konstruktiv. Skolorna och läroanstalterna ska främja jämlikhet i all sin verksamhet. Hatretorik, mobbning, våld, rasism eller annan diskriminering accepteras inte i skolorna. Man ska ingripa i störande och osakligt beteende hos elever. Enligt jämställdhetslagen ska skolor och läroanstalter göra upp en jämställdhetsplan som utvecklar undervisnings- och utbildningsverksamheten. Enligt diskrimineringslagen ska utbildningsanordnaren se till att skolorna och läroanstalterna har en plan för de åtgärder som behövs för att främja likabehandling.

109 Lagen om grundläggande utbildning (628/1998) 29 §.

110 Lagen om elev- och studerandevård (1287/2013) 13 §.

111 Lagen om grundläggande utbildning (628/1998) 29 §.

112 Lagen om grundläggande utbildning (628/1998) 29 §.

113 Elo, S. et al. 2017. Konstruktiv interaktion. Utbildningsstyrelsen, Guider och handböcker 2017:1b.

Den grundläggande utbildningen ska både fostra och undervisa. Målet är att stöda eleverna att växa som människor och samhällsmedlemmar och lära ut de kunskaper och färdigheter som behövs. Barn och unga växer upp i en mångfacetterad värld där sociala färdigheter, interaktion och kulturella färdigheter har en stor betydelse. I Finland skapar den samarbetsbaserade verksamheten i småbarnspedagogiken och den grundläggande utbildningen möjligheter för barnen att öva på interaktion i olika situationer och med olika slags människor. Eleverna får öva på att se saker ur andras perspektiv, lära sig saker ur olika synvinklar och lösa konfliktsituationer på ett konstruktivt sätt. Att stärka interaktionsfärdigheterna och delaktigheten under hela barnets och den ungas skolgång är ett effektivt sätt att förebygga diskriminering och polarisering. I grunderna för planen för småbarnspedagogiken och läroplanen är stärkande av delaktighet en genomgående princip som synliggörs i skolans vardagliga interaktionssituationer.

Interaktionen i vardagen består å ena sidan av den interaktion som sker ansikte mot ansikte och å andra sidan av den interaktion som sker på internet och de överlappas. Det gör att det kan vara svårt för unga att definiera när det är fråga om mobbning som sker i skolan och när det i stället är fråga om mobbning på internet. Konflikter och mobbning mellan elever yppar sig nästan alltid på något sätt, även i de sociala medier som är populära bland eleverna. Bakom svårigheter i skolan och frånvaro avslöjas ofta otrevliga situationer som att någon har rackat ner på eleven, spridit lögnar eller känsliga bilder. Om en elev upplever sig vara föremål för hatretorik genom mobbning eller osakligt beteende i skolan eller på sociala medier är det viktigt att han eller hon berättar om det för en pålitlig vuxen, såsom vårdnadshavaren eller en lärare. Genom att stärka de digitala färdigheterna och göra skolans åtgärder mot nätmobbning tydligare kan man sänka tröskeln för de unga att föra svåra saker på tal med en vuxen. Om en lärare eller rektor får vetskap om att en elev är föremål för mobbning eller osakligt beteende på sociala medier på fritiden, kan läraren eller rektorn berätta det för elevens vårdnadshavare. Om en elev eller vårdnadshavare misstänker att eleven är utsatt för mobbning eller osakligt beteende som uppfyller rekvisitet för ett brott, är det skäl att kontakta polisen. Om skolan får vetskap om mobbning eller osakligt beteende som uppfyller rekvisitet för ett brott, ska skolan först kontakta elevens vårdnadshavare och efter det polisen vid behov.¹¹⁴

Värdefostran blir allt viktigare i en värld där multimedia, globala datanät, sociala medier och vänner formar barns och ungas värderingar. Multilitteracitet och färdigheter i data- och kommunikationsteknologi behövs i vardagen, i interaktionen mellan människor och för att delta i samhället. Multilitteracitet är en nödvändig förutsättning för fullvärdig delaktighet i samhället. Det stöder kritiskt tänkande och utvecklingen av

114 Rättigheter och skyldigheter vid användningen av dator, mobiltelefon och andra mobila enheter i skolan. Utbildningsstyrelsen, Guider och handböcker 2017:5b.

inlärningsfärdigheterna. Data- och kommunikationsteknologi är en del av skolornas vardag. Skolorna har en viktig roll när det kommer till att undervisa om mediafärdigheter och dataskyddsfrågor. Barn och unga får handledning i hur data- och kommunikationsteknologi används på ett mångsidigt och säkert sätt. Småbarnspedagogikens och skolans uppgift är att stöda utvecklingen av dessa färdigheter.¹¹⁵

10.2 Ungas förväntningar på vuxna och professionella

På internet och när man använder mobila enheter är det fråga om balans mellan två viktiga principer för barnets rättigheter, delaktighet och skydd. Ungar använder sociala medier för att hålla kontakt och för social interaktion. Det är viktigt att trygga möjligheterna till jämlik delaktighet för barn och unga till exempel oberoende av socioekonomisk ställning eller funktionsnedsättning. Samtidigt måste barn och unga skyddas från olika problem som onlinetjänster medför och från att bli utnyttjade.¹¹⁶ Barnets heder eller rykte får inte förolämpas olagligt och barnet ska skyddas från alla former av utnyttjande i den digitala mediemiljön¹¹⁷. Barnet ska också skyddas från material som är skadligt för barnets välmående¹¹⁸.

För att kunna delta i onlinevärlden är det viktigt att stärka barns och ungas media- och skyddsfärdigheter för att förebygga hatretorik och mobbning. Datainsamlingen från projektet Grundskolan i den digitala tiden 2017–2018 visade att digitaliseringen beaktas på ett mer målinriktat sätt i helhetsplaneringen av den grundläggande utbildningen. I de omfattande kunskapsmålen enligt grunderna för läroplanen betonas elevernas egen aktivitet i användningen av teknologi, men enligt resultaten uppfylls det inte ännu. Det har ändå inte skett några förändringar i elevernas digitala färdigheter mellan de undersökta åren. När det gäller färdigheterna med tanke på innehåll var eleverna bäst på informationssökning, digital kommunikation och installation och uppdatering av applikationer. Svagast presterade de i bedömningen av mobilapplikationers säkerhet och i programmering. I niondeklassisters digitala vardag är särskilt upprätthållandet av sociala relationer viktigt. Resultaten visade att eleverna fortfarande har betydande brister när det kommer till att hantera verktyg som skulle kunna hjälpa dem att tillämpa sina färdigheter på olika digitala

115 Bilagor: Grunderna för planen för småbarnspedagogik 2016. Föreskrifter och anvisningar 2016:17; Grunderna för förskoleundervisningens läroplan 2014. Föreskrifter och anvisningar 2016:1; Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2014. Föreskrifter och anvisningar 2014:96.

116 Rättigheter och skyldigheter vid användningen av dator, mobiltelefon och andra mobila enheter i skolan. Utbildningsstyrelsen, Guider och handböcker 2017:5b.

117 Barnkonventionen artikel 16 och 19; Grundlagen 10 §; Utbildningsstyrelsen 2017:5b.

118 Barnkonventionen artikel 17.

applikationer och produkter. I undervisningen borde man utnyttja digitala möjligheter på ett mer mångsidigt elevcentrerat sätt.¹¹⁹

Enligt undersökningen SoMe ja nuoret 2016 om unga och sociala medier upplevde 70 procent av de 13–29-åringar som svarade att antingen skolan eller hemmet borde lära ut hur sociala medier används och i synnerhet hur man beter sig på internet samt säkerhet.¹²⁰ Det upplevs ofta svårt att ingripa i hatretorik och mobbning som sker på internet hemma och i skolorna. Nätmobbning av unga kan också döljas för de vuxna.

I skolan är det centralt att lärarna förbättrar sina färdigheter när det kommer till mediefostran så att de kan främja barns och ungas media- och skyddsfärdigheter. Datainsamlingen 2017–2018 i projektet Grundskolan i den digitala tiden visade att lärarna har fått betydligt bättre digitala färdigheter under de granskade åren. Största delen av lärarna bedömer dock att deras kunnande fortfarande ligger på basnivå (52 %). De som hade koll på lärarnas digitala färdigheter var främst yngre och manliga lärare.¹²¹

I en undersökning om lärarstudier och mediefostran som genomfördes av Nationella audiovisuella institutet och Finlands Lärarstudier och Förbundet SOOL 2017 kartlades mediefostrans ställning i den finländska lärarutbildningen. Utredningen bestod av frågor riktade till lärarstudier och en granskning av innehållet i barnträdgårdsläroplaner och klasslärarutbildningens läroplaner och de pedagogiska studierna för lärare. Majoriteten av dem som svarade upplevde att lärarstudierna omfattar för lite mediefostran (48,4 %) eller alldeles för lite mediefostran (23 %). Utredningen visade också att mediefostrans ställning varierade mycket mellan universiteten och utbildningsområdena i lärarutbildningarna när det kom till de obligatoriska kurserna. Användning av data- och kommunikationsteknik i undervisningen och andra studier som har med digital teknologi att göra tog större plats än den sociokulturella approachen till media.¹²²

I skolorna är det centralt att utveckla en kultur som förebygger hatretorik och mobbning. Det är viktigt att de ungas delaktighet stärks i förebyggandet av hatretorik och mobbning. Det anses viktigt att i det arbete skolan gör hantera hatretorik som fenomen, belysa det och förstå bakomliggande fenomen. Eftersom den hatretorik och mobbning som förekommer på internet sker både på skoltid och på de ungas fritid, borde gränssytorna för befogenheterna mellan skolan och fritiden klarläggas.

119 Tanhua-Pirhonen et al. 2019. Grundskolan i den digitala tiden. Publikationsserie för statsrådets utrednings- och forskningsverksamhet 6/2019.

120 Undersökningen SoMe ja nuoret 2016. Ebrand Suomi Oy & Uleåborg stads bildnings- och kulturtjänster 2016.

121 Tanhua-Pirhonen et al. 2019. Grundskolan i den digitala tiden. Publikationsserie för statsrådets utrednings- och forskningsverksamhet 6/2019.

122 Opettajaopiskelijät ja mediakasvatus. Nationella audiovisuella institutet 1/2017.

Förutom skolan har hemmet en klar betydelse för barns och ungas attityder. Ofta utgår man från hemmets värderingar när man förhåller sig till hatretorik. För den unga kan hemmet te sig som en plats som förebygger hatretorik eller som uttrycker hatretorik. Vuxna saknar ofta tillräckliga kunskaper och färdigheter om hatretorik och nätmobbning som fenomen och om hur man identifierar och ingriper i dem. Vuxna producerar också hatretorik, mobbning och trakasserier både ansikte mot ansikte och på internet. Behovet av kunskap och färdigheter är betydande. Unga deltar i flera olika miljöer på sociala medier där vuxna inte deltar. Barn, unga och vuxna lägger allt mer tid på sociala medier. Det är allt viktigare att vuxnas medieläskunnighet blir bättre och att de skapar trygghet med sin närvaro. Genom att följa de åldersgränser som finns på applikationerna och genom att vid behov begränsa skärmtiden kan man skydda minderåriga från olämpliga miljöer, beteende och innehåll på internet.

11 Vad görs för att ingripa i hatretorik och nätmobbning

Man ingriper i hatretorik med straffrättsliga metoder och bland annat med stöd av diskrimineringslagen och jämställdhetslagen. Internationellt och nationellt samarbete bedrivs av myndigheter, privata sektorn och medborgarorganisationer för att utrota hatretoriken. Dessutom försöker man förebygga hatretorik genom fostran och utbildning om de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna, genom att öka medieläskunnigheten och bland annat genom att främja jämlikhet och jämställdhet. Hatretorik behandlas eller tangeras i flera handlingsplaner, som i statsrådets handlingsplan för grundläggande och mänskliga rättigheter och det mediepolitiska programmet.¹²³

Inrikesministeriets och polisens åtgärder

Åren 2015–2016 deltog inrikesministeriet i det EU-finansierade projektet Good Practice Plus, där åtgärder för att bekämpa hatretorik utvecklades. Under projektet utarbetades en guide och ett "toolkit" som har delats ut till polisinrättningarna. Den utbildning som projektet utvecklade till stöd för offer för hatbrott har hållits av FRK och RIKU i de största städerna.

Efter händelserna på stationsplatsen i Helsingfors 2016 tillsatte polisen en arbetsgrupp som hade som uppgift att ta fram förslag på hur hatretorik kan bekämpas, och arbetsgruppens förslag verkställdes bland annat genom att grunda VIPU-gruppen vid Helsingfors polisinrättning och genom att effektivera nätpolisens verksamhet.

Sedan 1998 har polisyrkeshögskolan publicerat en årlig rapport där information om de hatbrott som kommit till polisens kännedom sammanställts. Rapporten tar upp antalet brott som kommit till polisens kännedom, var de har begåtts, gärningsmän och hatmotiv.

123 Se t.ex. statsrådets handlingsplan för grundläggande och mänskliga rättigheter, <http://julkaisut.valtio-neuvosto.fi/handle/10024/79278> och regeringens jämställdhetsprogram <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/75238>.

När man tittar på uppgifterna i rapporten ska man tänka på att det bara är en del av hatbrotten som kommer till polisens kännedom. Enligt en utredning som justitieministeriet publicerade 2016 var det bara 21 procent av dem som hade upplevt trakasserier eller hatretorik under det senaste året som anmälde det till någon.¹²⁴

Polisens åtgärder för att bekämpa hatbrott har effektiverats genom att ta med bekämpning av hatbrott i strategierna för polisverksamheten och i resultatmålen som styr polisrättningarnas verksamhet. Polisen har fått utbildning i bekämpning av hatbrott genom utbildningsprogram 2016 och 2018. Inom polisen har även OSSEs utbildning TAHCLE hållits. Polischefer och befäl har deltagit i utbildningen. Dessutom har 40 poliser från varje polisrättning fått en utbildarutbildning och de har fungerat som utbildare i polisrättningarna. Det har lett till att sammanlagt cirka 1 000 poliser har deltagit i en fortbildning om bekämpning av hatbrott.

Sedan början av 2017 verkar VIPU-gruppen som är specialiserad på hatretorik vid Helsingfors polisrättning. Verksamheten utvecklas fortfarande så att den i fortsättningen också ska ingripa i andra hatbrott och när någon blir måltavla. Centralkriminalpolisens information och undersökningar på internet har effektiverats och alla polisrättningar har utsett en nätpolis som koncentrerar sig på att bekämpa hatretorik.

Justitieministeriets åtgärder

Justitieministeriet koordinerar uppföljningssystemet för diskriminering och främjar jämlikhet på olika sätt.

I slutet av 2017 inledde justitieministeriet projektet Against Hate, genom vilket man arbetet mot hatbrott och hatretorik. Projektet som koordineras av justitieministeriet fortsätter till slutet av november 2019. Samarbetspartner i projektet är Brottsofferjouren och de kroatiska organisationerna Centre for Peace Studies, Human Rights House Zagreb och GONG. Projektet får finansiering från EU-programmet Rättigheter, jämlikhet och medborgarskap (2014–2020) och av projektpartner. I projektet ingår åtgärder för att bland annat utveckla uppföljningen av hatbrott, effektivera myndigheternas kapacitet, stöda offer, utveckla samarbete och ingripa i hatretorik. I projektet har man bland annat utbildat poliser, åklagare och domare. Mer information om projektet <https://oikeusministerio.fi/sv/projekt?tunnus=OM005:00/2018>. I mars 2019 har kommissionen beviljat finansiering för ett fortsatt projekt, Facts against hate, så arbetet fortsätter åren 2020–2021.

¹²⁴ Ofta får man fundera på hur man ska vara och vart man vågar gå. Utredning om hatretorik och trakasserier samt deras verkningar på olika minoritetsgrupper. Justitieministeriets publikation 3.3.2016.

Hösten 2018 har man inom projektet Against hate kartlagt verksamhet förknippad med hatbrott och hatretorik. Enligt kartläggningen är verksamheten mycket mångformig, och många slags aktörer deltar i den.¹²⁵ Kartläggningen omfattar information både om myndigheters och det civila samhällets aktivitet.

Justitieministeriet håller som bäst på och bereder ett projekt för att förbättra språkklimatet, och det har som mål att bidra till tolerans, förbättra det språkklimat som råder i Finland på ett omfattande sätt, minska fördomarna mot språkgrupperna och främja uppfyllandet av de språkliga rättigheterna. Bakgrunden till det är språkberättelsen 2017 och grundlagsutskottets betänkande (GrUB 2/2018), där oro över det tuffare språkklimatet lyfts fram och där åtgärder för att ingripa i detta efterlyses.

Åklagärens och domstolsväsendets åtgärder

Åtalsrätten för ett brott som grundar sig på innehållet i ett publicerat meddelande och som hör under allmänt åtal samt för chefredaktörsförseelse i anslutning till ett sådant brott har centraliserats till högre åklagare yttrandefriheten är starkt förkippat med de grundläggande fri- och rättigheterna. Det innebär att riksåklagaren har ensamrätt att besluta om att väcka åtal när hatretorik sprids i media. Sådana hatretorikbrott är till exempel hets mot folkgrupp och grov hets mot folkgrupp. Syftet med arrangemanget för åtalsrätten är också att skapa enhetliga riktlinjer. Riksåklagarämbetet har ett nära samarbete med polisen när det gäller hatretorikbrott och har också gett föreskrifter om förfarandet när sådana här brott hanteras.

Riksåklagaren har utarbetat föreskrifter för åklagare och poliser när det gäller hanteringen av bland annat brottet hets mot folkgrupp. Enligt den senaste anvisningen som gäller sedan den 1 januari 2019 har polisen en skyldighet att anmäla alla brottmål som misstänks ha ett politiskt motiv eller hatmotiv.

Riksåklagarämbetet och domstolarna behandlar fler yttrandefrihetsfall sedan polisens insats mot hatretorik intensifierades.

¹²⁵ Kartläggningen i sin helhet finns som bilaga till rapporten.

Tabell 3. Förundersökningsprotokoll om brott mot yttrandefriheten som inkommit till riksåklagarämbetet för åtalsprövning och åtal som väckts åren 2012–2018:

År	Förundersökning	Åtal
2012	11	8
2013	8	3
2014	7	5
2015	23	18
2016	24	18
2017	60	36
2018	32	35

År 2018 fällde tingsrätterna 31 domar för hets mot folkgrupp. Antalet har ökat avsevärt, eftersom 12 domar fälldes 2017 och bara 1–4 domar/år 2013–2016. Åren 2013–2018 förkastades inte ett enda åtal om hets mot folkgrupp i tingsrätten. Det har lett till att det nu i synnerhet finns rättspraxis om hurdana meddelanden som är uppenbart straffbara. En noggrannare definition av gränserna för yttrandefriheten förutsätter mer rättspraxis i fall där åtalen förkastas. När gränserna för yttrandefriheten definieras kan förutom nationell rättspraxis även rättspraxis från Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna användas.¹²⁶

Rekvisitet för brottet hets mot folkgrupp tillämpas i allmänhet i sådana fall där hela grupper förolämpas, förtalas eller hotas. En juridisk person kan också göra sig skyldig till hets mot folkgrupp. Hatretorik mot enskilda personer behandlas ofta som ärekränkning, olaga hot, offentlig uppmaning till brott, spridande av information som kränker privatlivet, olaga förföljelse eller brott mot kommunikationsfrid. I dessa fall kan straffet skärpas om brottet har begåtts med motiv som har med ras, hudfärg, härkomst, nationellt eller etniskt ursprung, religion eller övertygelse, sexuell läggning eller funktionsnedsättning eller med andra därmed jämförbara motiv att göra. Hatmotiv ska beaktas oberoende av vem eller vad brottet riktar sig mot. Offret behöver inte själv tillhöra gruppen i fråga, utan kan till exempel höra till personalen på en flyktingmottagning, vara advokat eller en annan person som till exempel försvarar en person som är föremål för rasistiska angrepp. Möjligheten att skärpa straff utnyttjas bara i liten utsträckning.

¹²⁶ https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Hate_speech_ENG.pdf

På senaste tiden har fall där bland annat journalister blivit föremål för hatretorik behandlats i rätten. Fallen har fått stor publicitet och väckt debatt om den gällande lagstiftningen möjliggör tillräckligt ingripande i hatretorik som riktas till enskilda personer. De möjligheter den nya teknologin ger har utnyttjats i hatbrott men också annan slags verksamhet, som till exempel för att trakassera enskilda poliser på andra grunder. I många fall där en person blir måltavla är motivet för brottet ändå rasism. Den som blir måltavla har till exempel tagit ställning för de asylsökandes situation eller skrivit om en person med invandrarbakgrund. I de här fallen kan straffet skärpas på grund av rasistiska motiv. I de fall som framkommit kan man konstatera att gärningsmännen verkar välja ut sina brott väldigt slumpmässigt. Till och med en person som arbetar på tingsrättens kansli kan bli måltavla för att ha postat ett brev med exempelvis en kallelse till ett sammanträde i ett fall som gäller yttrandefriheten.

Det mest intressanta fallet när det gäller spridandet av hatretorik är ärendet där Nordiska motståndsrörelsen NMR upplöstes och bestämmelser i föreningslagen tolkades. Åbo hovrätt, liksom tingsrätten i Birkaland, förklarade den oregistrerade finska avdelningen av föreningen Nordiska motståndsrörelsen (NMR) och direkt eller indirekt tillhörande avdelningar samt Pohjoinen perinne ry som upplösta (28.9.2018, nr 777). Polisstyrelsen hade krävt att föreningen skulle upplösas eftersom den väsentligt bryter mot lagen och god sed bland annat genom att sprida hatretorik om invandrare, sexuella minoriteter och judar, genom att ifrågasätta förintelsen och idealisera fascister samt godkänna det våld som sker inom föreningens verksamhet. NMR har nekat till Polisstyrelsens påståenden och anser sig ha hållit sig inom yttrande- och föreningsfrihetens gränser. Högsta domstolen har beviljat NMR besvärstillstånd. På Polisstyrelsens yrkande förbjöd högsta domstolen samtidigt föreningens verksamhet tillfälligt.

På självständighetsdagen den 6 december 2018 ordnade NRM demonstrationen Kohti Vapautta (Mot friheten). Längst fram i demonstrationståget gick en fanborg och det främsta ledet bar hakkorsflaggor. Polisen stoppade demonstrationen och beslagtogs hakkorsflaggorna från demonstranterna. Det gjordes en brottsanmälan om hets mot folkgrupp. Grunden till brottsutredningen var att demonstrationen hade ett budskap i form av en symbol som förmedlades till allmänheten och hotade minoriteter, det vill säga att man bar hakkorsflaggor i en demonstration. I prövningen har gärningens kontext beaktas, det vill säga att flaggorna var en del av ett tåg som en nationalsocialistisk rörelse med koppling till våldsbrott och som är öppet fientlig mot minoriteter låg bakom. Den omfattande förhands- och mediauppmärksamhet som demonstrationen fick påverkade också bedömningen. Förundersökningen i ärendet är klar och det går nu vidare till åtalsprövning.

Diskriminerings- och jämställdhetsombudsmannens åtgärder

Diskrimineringsombudsmannen (www.syrjinta.fi), arbetarskyddsmyndigheterna (<https://www.avi.fi/sv/web/avi/tyosuojelu>) och diskriminerings- och jämställdhetsnämnden (<https://www.yvtltk.fi/sv/>) övervakar att förbudet mot diskriminering i diskrimineringslagen iakttas. Jämställdhetsombudsmannen (<https://www.tasa-arvo.fi/web/SV/>) och diskriminerings- och jämställdhetsnämnden övervakar att jämställdhetslagen följs. Jämställdhetslagen förnyades i samband med att den nya diskrimineringslagen stiftades i början av 2015. Då togs förbud mot diskriminering på grund av könsidentitet och könsuttryck med i jämställdhetslagen. Ombudsmännen, arbetarskyddsmyndigheterna och nämnden har behandlat några fall av diskriminering där det har varit fråga om trakasserier, det vill säga hatretorik.

Undervisnings- och kulturministeriets och dess förvaltningsområdes åtgärder

Målet med handlingsplanen Betydelsefull i Finland som undervisnings och kulturministeriet startade 2016 var att förhindra hatretorik och rasism och främja delaktighet i samhället.

Undervisnings- och kulturministeriet har inlett ett omfattande åtgärdsprogram som ska främja säkerhetskulturen i lärgemenskaperna. Säkerhetskulturen stärks vid enheter för småbarnspedagogik och förskoleundervisning, grundskolor, gymnasier och yrkesinstitut samt högskolor. Programmet stärker kunskandet om och förståelsen för säkerhetsfrågor, skapar situationsmedvetenhet om tryggheten i lärgemenskaperna och utvecklar och sprider modeller som främjar säkerhetskulturen i lärgemenskaperna. I åtgärdsprogrammet beaktas säkerhet på ett omfattande sätt som fysisk, psykisk och social säkerhet som också omfattar förebyggande av mobbning och trakasserier.

Personalutbildningssökningen i utbildningsstyrelsens undervisningsverksamhet för att förhindra och minska sexualbrott mot barn och unga riktas särskilt in på den allmänbildande och yrkesinriktade utbildningen. Specialunderstöd beviljas för personalutbildning som handlar om åtgärder mot dem som lockar och utnyttjar barn och unga (grooming) och för att producera tillhörande stödmaterial. Målet är att rikta effektiverade åtgärder till skolor och läroanstalter så att barn och unga snabbare identifierar grooming och kan agera säkert på sociala medier och i en situation där de stöter på något skrämmande eller besvärande. Barn och unga får stöd för att lära sig hur de ska försvara sin personliga integritet och skydda sig själva från skadliga fenomen. Totalt finns 500 000 € att söka i specialunderstöd och ansökan avslutades den 25 april 2019.

Utbildningsstyrelsen har ordnat tillställningar riktade till flera lärare och annan personal på läroanstalterna där man har försökt öka medvetenheten och stärka kunskandet när det gäller att lyfta fram kontroversiella ämnen och diskutera hatretorik eller rasistiskt beteende

och våldsbejakande radikaliserings. Förebyggande av hatretorik, rasism och våldsbejakande extremism har tagits upp på många utbildningar som Utbildningsstyrelsen har ordnat.

Utbildningsstyrelsen har även beviljat enheten för fortbildning vid Helsingfors universitet särskilt statsunderstöd för att genomföra omfattande utbildning i ämnet. År 2018 ordnade Människorättscentret, regionförvaltningsverken och Utbildningsstyrelsen en skolturné tillsammans på flera orter i Finland. Teman med koppling till demokrati- och människorättsfostran har också varit tyngdpunkten i fortbildningsprojekten för lärare som administrerats av Utbildningsstyrelsen och genomförts med hjälp av separat statsunderstöd 2018. Dessutom har Utbildningsstyrelsen öppnat en webbplats för lärare med information och länkar till olika material mot hatretorik och rasism och om förebyggande av extremism (https://edu.fi/planera/valmaende_i_skolan/forebyggande_av_valdsam_extremism).

För att stöda lärarnas arbete har Utbildningsstyrelsen producerat guiden Konstruktiv interaktion – Handbok för att stärka den demokratiska delaktigheten samt förebygga hatretorik och våldsbejakande radikaliserings. Den centrala idén i guiden är att man i skolorna ska lära sig diskutera konstruktivt, kritiskt och respektfullt även när det gäller svåra och kontroversiella frågor. Skolan tolererar inte hatretorik eller mobbning. En skola som stöder eleverna stärker välmåendet, delaktigheten och inläringen och förebygger diskriminering. En lärgemenskap som bryr sig hjälper unga med svårigheter och ingriper i alla typer av oro- väckande utveckling. (Utbildningsstyrelsen: Guider och handböcker 2017:1b)

Nationella audiovisuella institutet (KAVI) är en statlig myndighet som lyder under undervisnings- och kulturministeriet och som har som lagstadgad uppgift att bland annat främja mediefostran, barns mediefärdigheter och utvecklingen av en mediemiljö som är trygg för barn. KAVI främjar forskning som har med mediefostran att göra, följer med den internationella utvecklingen inom området, utbildar yrkesfolk och informerar i frågor som rör barn och media. KAVI upprätthåller tjänsten Mediekunskapskolan som erbjuder information, forskning och uppgifter om mediefostran och fenomen inom media. Syftet med tjänsten är att utveckla mediefärdigheter och stärka beredskapen i mediefostran. I samarbete med Rädda Barnen rf och Mannerheims Barnskyddsförbund förverkligar KAVI verksamheten Safer Internet, som är en del av ett europeiskt samarbete för att främja medborgarnas medieläskunnighet, fostrarnas färdigheter när det kommer till mediefostran och barns trygghet och välfärd. KAVI koordinerar den årliga temaveckan i mediefostran, Mediekunskapsveckan, som har som syfte att utveckla barns, ungas och vuxnas mediefärdigheter och stärka vuxnas färdigheter när det gäller mediefostran. Forum för mediefostran som ordnas varje år skapar nya samarbeten och delar information mellan aktörer inom mediefostran. KAVI håller också Spelveckan, som är en temavecka om spelfostran som ordnas varje år. Under 2019 utarbetar KAVI nationella riktlinjer för mediefostran som en del av statsrådets mediepolitiska program.

Det civila samhällets och företagens åtgärder

Medborgarorganisationernas arbete för att främja likabehandling och jämlikhet förebygger hatretorik. En del medborgarorganisationer arbetar mot hatretorik som en del av sitt grundläggande arbete. En allians har koordinerat nätverket mot hatretorik för organisationer som arbetar mot hatretorik. I nätverket utbyts bland annat information om aktuella frågor. På senaste tiden har också organisationer och företag hållit kampanjer om hatretorik, till exempel Förbundet för Mänskliga Rättigheters kampanj Päätepysäkki, Fazers kampanj Lovebot Blue och Elisas kampanj Sanavastu.

12 Bedömning av nuläget och åtgärderna

Myndigheterna har genomfört många åtgärder för att motverka hatretorik, men trots det har hatretoriken ökat de senaste åren och tagit nya former. Organen som övervakar de internationella konventionerna om de mänskliga rättigheterna har gett flera rekommendationer till Finland angående hatretorik. Enligt rekommendationerna bör Finland bland annat:

- Intensivt undersöka fall som har med rasistisk hatretorik och uppvigling till rashat att göra och rikta åtals- och påföljdsåtgärder mot dem som är ansvariga för dessa gärningar
- Finland bör ge obligatorisk och kontinuerlig utbildning om hatretorik och likabehandling åt rättsskipningsmyndigheter på alla nivåer
- Finland ska offentligt fördöma tjänstemän och politiker för rasistisk hatretorik och främlingsfientliga uttalanden och ta offentligt avstånd från dem och uppmana politikerna att se till att deras offentliga uttalanden inte främjar intolerans, stämpling och uppvigling till hat.¹²⁷
- Hatretorik riktad mot flickor och kvinnor på diskussionsforum på internet och i sociala medier har lyfts fram.¹²⁸
- Enligt rekommendationerna ska Finland lindra de ökande fördomarna och spänningarna mellan etniska grupper och motverka hatretorik i synnerhet på sociala medier
- Öka medvetenheten om de rättskyddsmedel som finns att tillgå
- Anställa fler representanter för minoriteter vid polisen.¹²⁹

127 Rekommendationer till Finland 2017 från FN:s kommitté för avskaffande av rasdiskriminering (CERD/C/FIN/CO/23).

128 Rekommendationer till Finland 2014 från FN:s kommitté för avskaffande all slags diskriminering mot kvinnor (CEDAW/C/FIN/CO/7).

129 Europarådets ministerkommittés rekommendationer om genomförandet i Finland av ramkonventionen för skydd av nationella minoriteter 2017 (CM/ResCMN(2017)1).

Enligt den kartläggning som gjorts i projektet *Against hate* görs det mycket för att förebygga, identifiera och ingripa i hatbrott, men övergripande samordning saknas. De aktuella åtgärderna bemöter inte heller alla de rekommendationer som tillsynsorganen för människorättskonventioner och andra människorättsmekanismer har gett Finland. Förutom att förbättra samordningen lyftes det i en stor del av svaren fram mycket olika utvecklingsobjekt, från lagstiftningsändringar till höjande av medvetenheten. Material som hänför sig till ämnet har i synnerhet fokuserat på hatretorik och är ofta avsett för barn och unga eller personer som arbetar med barn och unga. Enligt kartläggningen har det visat sej vara sällsynt att man utvärderar effekten av vidtagna åtgärder. Detta bör utvecklas i framtiden för att få information om hurdana åtgärder som är de mest effektiva.

Det har även riktats kritik mot myndigheternas åtgärder för att bekämpa hatretorik. Myndigheternas åtgärder kan upplevas som förhandscensur. Tanken bakom detta är ofta att samhället bara kan ingripa i åsiktsyttringar som bryter mot strafflagen och att alla andra åsiktsyttringar borde tillåtas.¹³⁰ Bakgrunden kan också vara dålig kännedom om bestämmelserna om de skyldigheter som det allmänna har enligt grundlagen, skyldigheterna att främja likabehandling enligt diskrimineringslagen och förbjudna trakasserier enligt samma lag eller förbjudna sexuella trakasserier och trakasserier på grund av kön enligt jämställdhetslagen. Vissa politiker har formulerat skriftliga spörsmål och ifrågasatt polisens verksamhet för att bekämpa hatretorik genom att bland annat motivera det med att polisens resurser borde användas till viktigare saker.¹³¹

När hatretorik bekämpas ska alltid yttrandefriheten beaktas, och yttrandefriheten kan inte begränsas genom att ingripa i hatretorik. Yttrandefriheten är ändå ingen oinskränkt rättighet. Gränsdragningen mellan yttrandefrihet och hatretorik görs i domstol, och ju fler beslut som fattas desto lättare blir gränsdragningen. Domstolens beslut gällande upplösandet av Nordiska Motståndsrörelsen har också definierat gränserna för yttrandefriheten.

Under arbetsgruppens arbete har det framkommit fler frågor och förbättringsförslag vad gäller strafflagen. Bland annat har frågan om huruvida de nuvarande bestämmelserna tar i beaktande fall där personer blir måltavlor lyfts fram. Bestämmelserna om trakasserier och brott mot kommunikationsfriden gäller närmast situationer med en ensam gärningsman. När en person blir måltavla uppmanar och anstiftar några aktiva en stor massa att attackera en person på olika sätt, till exempel genom att skicka e-post och hatmeddelanden, sprida osanningar om personen, skriva saker om personen i olika alternativa medier, framställa personen i dålig dager på sociala medier och på andra sätt. Kampanjen kan vara

¹³⁰ Till exempel i en kolumn av Markku Jokisipilä, chef för Centret för riksdagsforskning vid Åbo universitet, publicerad i *Turun Sanomat* 4.10.2017.

¹³¹ Till exempel skriftligt spörsmål SS 4/2017 rd Mika Raatikainen (saf), Mika Raatikainens spörsmål till inrikesministeriet i december 2018 angående polisens resurser för att bekämpa hatretorik.

massiv, men varje enskild gärning uppfyller inte nödvändigtvis rekvisitet för ett brott. Ur brottets synvinkel är det allvarligt att bli måltavla, och det påverkar personens fysiska och psykiska trygghet och påverkar och försvårar personens liv på många sätt. Något som har fått sin början på internet kan också leda till hotfulla situationer och rentav till våld i verkliga livet. För tillfället ser det ut som att de inte finns några lagstiftningsmässiga åtgärder för att ingripa effektivt i fall där personer blir till måltavlor. Det går inte nödvändigtvis att tillämpa en straffskärpningsgrund om till exempel en journalist har gjorts till måltavla efter att ha hanterat Rysslands agerande kritisk. Då kan motivet vara ett försök att rubba demokratin och rättsstaten, och inte till exempel rasism.

Offer för hatretorik behöver stöd, och det kan det vara svårt att få i tillräcklig omfattning. Brottsofferjouren hjälper också offer för hatretorik, men de utgör bara en liten del av klienterna. Det verkar som om offren för hatbrott inklusive olaglig hatretorik av någon anledning inte hänvisas till Brottsofferjouren. Det är viktigt att stöda brottsoffer, för det ger offret stöd och juridisk rådgivning. För en del offer är kamratstöd det viktigaste, en del behöver annat stöd och rådgivning. Offer för hatretorik och i synnerhet minoritetsgrupper borde ha tillräckligt med information om hatretorik och möjligheterna att få hjälp och stöd. Till exempel finns kamratstöd inte nödvändigtvis på något annat språk än finska.

Det är bara i sällsynta fall som offer för hatretorik kontaktar myndigheterna.¹³² Enligt undersökningen EU MIDIS II har 90 procent av trakasserier med hatmotiv inte anmälts i EU:s medlemsstater. Det vanligaste skälet till att trakasserier med hatmotiv inte anmäls till polisen eller andra var uppfattningen att inget skulle hända eller att det inte skulle förändra någonting (41 %). Det näst vanligaste skälet var att situationen inte behövde anmälas för att den var obetydlig eller för att det händer hela tiden (38 %); att det skulle vara för byråkratiskt eller tidskrävande att rapportera (12 %) eller till exempel att offret hanterade problemet själv eller tillsammans med familj eller vänner (11 %). Enligt undersökningen Being black in the EU rapporterade i genomsnitt 16 % av offren diskriminering till myndigheter i EU. I Finland gjordes ändå flest anmälningar av diskriminering till myndigheterna, i 30 % av fallen. En orsak till att inte anmäla ett brott kan också vara att offret är rädd för hämndaktioner. Ett offer för hatretorik eller en hatkampanj kan råka ut för hämndaktioner om han eller hon utnyttjar sina rättigheter. En person som blir måltavla kan ha haft det tufft psykiskt och har inte nödvändigtvis resurser och vilja att vara med om en ny hatkampanj som en brottsanmälan kunde leda till. Ärekränkning är till exempel ett målsägandebrott, och utan brottsanmälan görs ingen utredning av brottet.

¹³² Angående underrapportering, se t.ex. EU MIDIS II och JM:s utredning om hatretorik (Ofta får man fundera på hur man ska vara och vart man vågar gå. Utredning om hatretorik och trakasserier samt deras verkningar på olika minoritetsgrupper. Justitieministeriets publikation 3.3.2016). Underrapportering är också ett stort problem när det gäller andra former av diskriminering och även andra hatbrott.

Hatretoriken mot kvinnor har ökat anmärkningsvärt och den skiljer sig från hatretoriken mot män. I hatretoriken mot kvinnor är det vanligt att kalla någon hora, förödmjuka genom att håna någon eller kritisera någon annans kropp. Hatretoriken mot kvinnor innehåller ofta brutala och sexualiserade hot om död, våldtäkt eller våld och innehåller hotfulla kommentarer om utseende, sexualitet eller könsroller¹³³. Ett missförhållande som framkommit är att strafflagen inte tillräckligt effektivt möjliggör beaktande av hatretorik mot kvinnor. Kön nämns inte i straffskärpningsgrunderna eller i rekvisitet för hets mot folkgrupp.

När det gäller verkställandet av diskrimineringslagen och jämställdhetslagen ska man notera att man borde kunna ingripa i förbjudna trakasserier även utan enskilda offer. Det var möjligt enligt den första diskrimineringslagen (21/2004), men när lagen genomgick en reform togs den möjligheten bort.

Hatretorik sprids på internet, men det finns inte tillräcklig information om förekomsten av hatretorik på olika onlineplattformar. Den här informationen skulle vara viktig för att kunna bedöma hur onlineplattformar fungerar och hur de övervakar att deras egna användarvillkor följs. Frågan om onlineplattformarnas ansvar när det gäller att motverka hatretorik är tillräckligt reglerad togs också upp.

För att kunna rikta in politiska åtgärder korrekt och för att få åtgärder som bygger på kunskap måste det finnas tillräckligt med forskning om förekomsten av hatretorik på olika arenor, olika former av hatretorik, om de som ligger bakom och de som blir offer. Det finns mycket litet forskning om hatretorik och informationsproduktionen motsvarar inte alla behov. Det är också viktigt att den befintliga informationen beaktas när de politiska åtgärderna riktas in.

Under arbetsgruppens arbete kom det fram att olika yrkesmänniskors kunnande om hatretorik, gränserna för yttrandefriheten, skyldigheter och möjligheter att ingripa i och motverka hatretorik var väldigt ojämna och varierade även inom samma yrkeskår och regionalt. Utvecklingen har varit snabb och utbildningen och anvisningarna har inte hängt med tillräckligt. Yrkesmänniskors kunnande är centralt för bekämpningen av hatretorik. De måste ha tillräckligt kunnande för att ingripa i hatretorik när de stöter på det i sitt eget arbete. Kunnande ökar förtroendet för att det är något som man kan och ska ingripa i.

Det verkar som om det råder oklarhet i hur skola, ungdomsverksamhet och andra myndigheter som arbetar med unga borde ingripa i hatretorik på internet och vilka befogenheter de har. Hatretorik sprids mellan skolkamrater både under och utanför skoltid. Det verkar

133 THL. Jämställdhet. Centret för jämställdhetsinformation.

som om skolorna har olika tolkningar av vilket slags ansvar de har när det gäller hatretorik som sker både under och utanför skoltid. Bristen på information och olika sätt att handskas med det kan öka ovissheten bland barn och unga när det kommer till om vuxna kommer att ingripa i situationen och om det överhuvudtaget är någon idé att berätta för vuxna.

Många vuxna har kanske inte tillräcklig kunskap att stöda och handleda unga i utnyttjandet av yttrandefriheten. Föräldrarnas attityder och åsikter påverkar barn och unga på gott och ont. Föräldrar som använder och sprider hatretorik för över den modellen till nästa generation. Det bör fästas mer uppmärksamhet vid vuxnas medieläskunnighet i fortsättningen. Hittills har utbildningen huvudsakligen varit riktad enbart till unga.

Det är en utmaning att åtgärder mot hatretorik ofta utvecklas under tidsbegränsade projekt. När finansieringen upphör, upphör i allmänhet även verksamheten. Kunskapen sprids inte och utvecklas inte, och resultaten från utvecklingsarbetet blir inte en del av den ordinarie verksamheten. Personalen som ansvarar för ett projekt är det ofta på viss tid, och informationen om det arbete som gjorts och om nya modeller försvinner och nätverken löses upp när projektet avslutas.

Verksamheten mot hatretorik är inte konsekvent och målinriktad och samordningen är otillräcklig. Ett sätt att stärka samordningen skulle vara att göra upp en handlingsplan mot hatretorik. En handlingsplan löser ändå inte problemen i sig själv, eftersom verkställandet av programmet måste skötas om och måste göras till en del av den praktiska verksamheten. Det krävs även tillräckliga resurser för att verkställa en handlingsplan.

Det finns olika åsikter om effekten av informationskampanjer. I praktiken är de ändå det enda sättet att nå en stor publik. Teman för kampanjerna kunde till exempel vara gränserna för yttrandefrihet och hatretorik och information om hur enskilda personer och organisationer kan bekämpa hatretorik.

Via det civila samhället kan man nå grupper som myndigheterna inte når. Det civila samhället kan även upplevas som en neutral aktör i bekämpningen av hatretorik. Utmaningen är att få finansiering till organisationernas verksamhet så att den blir bestående och långsiktig.

Generellt kan man konstatera att man i Finland allokerat väldigt lite finansiering till verksamhet mot hatretorik. Det är en anmärkningsvärd sak med tanke på att det i Finland till exempel i jämförelse med andra EU-länder förekommer mer rasism än i EU-länderna i

genomsnitt.¹³⁴ Som ett undantag kan man nämna undervisnings- och kulturministeriets handlingsplan Betydelsefull i Finland som inleddes 2016 som förebyggde hatretorik och rasism och stärkte delaktighet i samhället. Verkställandet av handlingsplanen hade en finansiering på 6 miljoner euro. Det är dock ovanligt i Finland, i allmänhet har handlingsplaner ingen finansiering.

134 FRA Being Black 2018

13 Arbetsgruppens rekommendationer för att effektivera åtgärderna mot hatretorik och nätmobbning

Hatretorik och nätmobbning uppstår inte ur tomma intet utan återspeglar det sociala läget och atmosfären i samhället mer generellt. Samhällspolitik kan utnyttjas för att minska den sociala differentieringen, främja goda relationer mellan olika befolkningsgrupper och avlägsna ojämställdhet i samhället, vilka skapar en grogrund för hatretorik då de blir vanligare. Rekommendationerna i denna rapport tar dock fasta på konkreta frågor som kan hjälpa till att minska hatretoriken.

Rekommendation 1: Utarbeta en handlingsplan mot hatretorik

Arbetsgruppen föreslår att statsrådet fattar beslut om att utarbeta en handlingsplan mot hatretorik. Hatretorik är ett så allvarligt problem att det kräver riktlinjer på regeringsprogramnivå.

Arbetsgruppens centrala slutsats är att arbete mot hatretorik görs, men det är mycket oenhetligt och okoordinerat. Arbetet grundar sig mycket på enstaka projekt, och har inte tillräckligt med resurser och är inte tillräckligt målinriktat och långsiktigt. Det här är ett problem med tanke på att hatretoriken har stor inverkan på samhället och på de individer och grupper som faller offer för den. Dessutom ökar mängden hatretorik, den tar nya former och hittar nya målgrupper. Vår lagstiftning motsvarar inte heller det aktuella läget.

Rekommendation 2: Grunda ett kompetenscentrum, mer forskning, information och stärkt kunskapsbaserat ledarskap

Arbetsgruppen föreslår att ett separat kompetenscentrum grundas som samlar in och analyserar stora mängder information om hatretorik, diskriminering, rasism, hatbrott och andra hatgärningar till stöd för politik, rapporter och åtgärder.

Kompetenscentrets verksamhet främjar kunskapsbaserat ledarskap, producerar utredningar om aktuella och viktiga teman och följer med utvecklingen internationellt. Kompetenscentret skulle samordna och följa med myndigheters och det civila samhällets åtgärder för att bekämpa hatretorik.

Kompetenscentret skulle se till att information om hatretorik också samlas in regionalt och att myndigheterna kan använda informationen för att planera regionala och lokala åtgärder.

Forskningsbaserad information om hatretorik och följderna av den behövs bland annat när det gäller följande faktorer:

- Orsakerna till hatretorik och den samhälleliga och kulturella bakgrunden
- De som producerar, sprider och drabbas av hatretorik
- Hatretoriens inverkan på individer, minoriteter och den sociala kohesionen i samhället
- Inverkan på samhället och på förtroendet för institutioner
- Underrapportering och faktorer som påverkar det
- Nya metoder att ingripa i hatretorik, till exempel möjligheter till medling
- Forskning om sociala medier

Rekommendation 3: Utveckla lagstiftningen

Arbetsgruppen föreslår att justitieministeriet bedömer om hatbrott med koppling till yttrandefriheten ska lyda under allmänt åtal åtminstone i de situationer där en person råkar ut för hatretorik på grund av ett tjänsteuppdrag, sina arbetsuppgifter eller förtroendeuppdrag. Då skulle det inte krävas att målsäganden har straffanspråk för att straffprocessen ska kunna gå framåt.

Tröskeln är hög att göra en polisanmälan för den som blir föremål för brott mot yttrandefriheten som omfattar hatretorik. Det beror delvis på att flera av dessa brott är målsägandebrott och målsägande vill eller vågar inte yrka på straff åt gärningsmannen av rädsla för att råka ut för ännu värre hatretorik. I dagsläget väcker inte åklagaren åtal mot spridande av information som kränker privatlivet, grovt spridande av information som kränker privatlivet, ärekränkning eller grov ärekränkning utan målsägandes straffyrkan. Riksåklagaren kan dock bestämma att åtal ska väckas utan att målsägande yrkar på det, om brottet har begåtts med hjälp av massmedier och ett väldigt viktigt allmänt intresse yrkar på att åtal ska väckas. I praktiken har ribban för att uppfylla ett viktigt allmänt intresse satts väldigt högt.

Arbetsgruppen föreslår att man i lagrummet om straffskärpningsgrunden och i rekvisitet för hets mot folkgrupp ska lägga till kön.

Under arbetsgruppens arbete framkom det missförhållanden när det gäller huruvida strafflagen ger tillräckligt effektiva medel för att beakta hatretorik mot kvinnor. I nuläget nämns inte kön i straffskärpningsgrunderna eller i rekvisitet för hets mot folkgrupp.

Arbetsgruppen föreslår att justitieministeriet och inrikesministeriet gör en bedömning av huruvida de gällande bestämmelserna i strafflagen möjliggör ett heltäckande straffrättsligt ansvar för alla personer som på ett eller annat sätt deltagit i en hatkampanj där en person gjorts till måltavla. Arbetsgruppen föreslår att justitieministeriet och inrikesministeriet bedömer behovet av att utveckla det straffrättsliga skyddet för att ingripa i fall där en person blir måltavla.

Att göra någon till måltavla innebär här att människor hetsas till en hatkampanj mot en viss person på sociala medier. Det publiceras hatpropaganda om personen på internet och läsarna börjar till exempel hota och skämma personen. Det är typiskt att många, rentav tusentals personer är med och kränker personen som gjorts till måltavla. Det innebär att både den person som har satt igång kränkningen och de talrika personer som deltar i den kränkande diskussionen är föremål för straffrättslig bedömning.

Det borde gå att ingripa mer effektivt i sådana här fall än vad man kan i dagsläget, åtminstone när det gäller personer som tillhör enskilda minoriteter och som blir föremål för hatretorik på grund av sitt yrke, för att skydda tjänstemäns, journalisters, forskares, konstnärers, förtroendepersoners och bland annat prästers yttrandefrihet och andra grundläggande fri- och rättigheter. Den nuvarande lagstiftningen verkar inte i tillräcklig grad beakta situationer där en person uppviglar flera andra att göra en person till måltavla. Kampanjen kan vara massiv, även om alla enskilda meddelanden i sig själva inte uppfyller rekvisitet för något brott. Organiserade attacker äventyrar demokratin och rättsstaten.

Arbetsgruppen föreslår att man utreder internationella erfarenheter av olika kriminalpolitiska metoder för att bekämpa hatretorik och möjligheter att införa åtgärder som kompletterar eller är alternativa straffrättsliga påföljder.

För att ingripa i hatretorik är det viktigt att genomföra åtgärder som är inriktade på gärningsmännen. Det har framkommit fall där den som sprider hatretorik inte upplever att det är ett straff att bli föremål för rättshandlingar, utan att det rentav är en ära. Därför är det viktigt att göra en omfattande utredning av de kriminalpolitiska metoderna för att ingripa i hatretorik.

Arbetsgruppen föreslår att man återinför formuleringen i diskrimineringslagen enligt vilken en förtroendeman kan ta trakasserifall till diskriminerings- och jämställdhetsnämnden även om det inte finns ett enskilt offer.

Under arbetsgruppens arbete framkom det att det är viktigt att ombudsmannen har en möjlighet att ta trakasserifall till diskriminerings- och jämställdhetsnämnden även om det inte finns ett enskilt offer. Det ökar möjligheterna att ingripa i trakasserifall.

Rekommendation 4: Ålägg onlineplattformarna mer ansvar

Arbetsgruppen föreslår att onlineplattformarna ska åläggas mer ansvar att bekämpa hatretorik med hjälp av lagstiftning.

Det bör utredas till vilka delar EU-kommissionens rekommendationer för att bekämpa olagligt innehåll online¹³⁵ kan bli bindande för dem som levererar onlineplattformar/lagringstjänster. Enligt rekommendationerna ska de som erbjuder lagringstjänster till exempel göra det möjligt att anonymt anmäla olagligt innehåll online. Dessutom bör man bedöma om onlineplattformarna kunde förpliktas att ta bort tydligt straffbart innehåll och att motivera sitt beslut till den som gjort anmälan inom rimlig tid. Man bör också bedöma om det finns skäl att förutsätta att användarvillkoren för onlineplattformarna förbjuder spridning av olaglig och straffbar hatretorik i tjänsten och att onlineplattformarna följer med användningen av anonyma konton. Transparensen i onlineplattformarnas verksamhets sätt och modereringsbeslut borde öka.

Arbetsgruppen föreslår att myndigheterna ska fortsätta samarbeta med onlineplattformarna.

Syftet med samarbetet är att effektivisera raderingen av olagliga och straffbara meddelanden. Myndigheterna ska i samarbete med onlineplattformarna planera och genomföra en kampanj för att öka motretoriken mot hatretorik online.

Rekommendation 5: Främja mediernas möjligheter att avvärja hatretorik

Arbetsgruppen föreslår att man ska stöda verksamhetsförutsättningarna för ansvarsfull journalism i synnerhet när det gäller nya medier på digitala plattformar som är populära bland

¹³⁵ Kommissionens rekommendation (EU) 2018/334 av den 1 mars 2018 om åtgärder för att effektivt bekämpa olagligt innehåll online.

unga så att de kan publicera ansvarsfull journalism i stället för att de karaktäriseras av innehållsmarknadsföring.

Bloggar, vloggar och podcasts som är populära bland unga kunde få hjälp att publicera ansvarsfull journalistik, till exempel genom att ta med dem i arbetet med opinionsbildande tidningar och öka stödet till sådana tidningar.

Arbetsgruppen föreslår att ansvarsfull media behöver få mer förståelse för hurdana mekanismer i media som kan öka synligheten för skadlig hatretorik i samhället eller hur även ansvarsfull media rentav kan sprida hatretorik.

Det kan till exempel genomföras genom ökad forskning och utbildning i ämnet.

Arbetsgruppen föreslår utbildning för att stärka journalismens etik i synnerhet när det gäller den digitala miljön media befinner sig i nu och när det gäller svåra frågor i samhället.

Arbetsgruppen föreslår att media ska synliggöra ansvarsfull journalism och sina egna journalistiska beslut för allmänheten på ett bättre sätt, så att allmänheten kan förstå varför media fungerar som den gör och hur den avviker från annan kommunikation.

Arbetsgruppen föreslår att mediernas medvetenhet om att det i många fall på ett avgörande sätt kan påverka situationen för en person eller människogrupp som är föremål för hatretorik om vissa enskilda artiklar som är skrivna i enlighet med de journalistiska principerna inte skulle finnas bakom en betalvägg.

I de utfrågningar som arbetsgruppen ordnade framkom det att de som fallit offer för hatretorik har upplevt det problematiskt att falska nyheter är gratis, medan artiklar som på ett ansvarsfullt sätt behandlar svåra och kontroversiella frågor i enlighet med de journalistiska principerna ofta finns bakom en betalvägg.

Rekommendation 6: Förbättra stödet för dem som utsatts för hatretorik

Arbetsgruppen föreslår att det utreds hur stödet för offer för hatretorik borde utvecklas.

Offer för hatretorik befinner sig i mycket annorlunda ställning beroende på till exempel hurdana stödnätverk de har och om de kan söka hjälp i situationen. Information sammanställs om offrens ställning, de stödtjänster som erbjuds för tillfället, eventuella brister och utvecklingsbehov med beaktande av att olika grupper är i olika lägen.

Arbetsgruppen föreslår att resurserna till instanser som erbjuder rättshjälp med låg tröskel ska säkerställas.

Instanser som erbjuder rättshjälp med låg tröskel är viktiga för alla som använder sociala medier. De erbjuder juridisk sakkunskap eller annat stöd för offer för mobbing, trakasserier och hot, och råd om hur man ska agera i situationen.

Arbetsgruppen föreslår att man på olika sätt ska öka kunskapen om faserna i rättsprocessen och utveckla möjlighet att elektroniskt följa med hur ett brottmål framskrider (s.k. track my case).

Det är sällsynt med polisanmälningar om hatbrott inklusive olaglig hatretorik. Ett skäl till det är att brottsoffret tänker att polisen inte kommer att göra något åt det. Den här uppfattningen kan också uppkomma för att en stor del av brottsoffren har väldigt lite kunskap om hur målet framskrider i straffprocessen. Behandlingen av fallen blir ofta också väldigt utdragen, i synnerhet när besvärsrätten utnyttjas. I vissa länder har det införts elektroniska system där brottsoffret kan följa med hur ärendet framskrider i rättsprocessen. Människor borde också få mer kunskap om rättsprocessen och faserna i den.

Arbetsgruppen föreslår att man ska öka offrens medvetenhet om möjligheterna att anmäla hatretorik till dem som upprätthåller onlineplattformar och till myndigheter.

Rekommendation 7: Försäkra att arbetsgivaren eller uppdragsgivaren tar sitt ansvar då en anställd utsätts för hatretorik eller en hatkampanj

Arbetsgruppen föreslår att myndigheterna tillsammans med organisationer inom näringslivet genomför en kampanj riktad till arbetsgivare och uppdragsgivare om hur man ska agera i en situation där en anställd utsätts för hatretorik, en hatkampanj eller blir måltavla.

En del arbetsgivare och uppdragsgivare upplever fortfarande att de inte har ansvar eller att det är oklart vilket ansvar de har i en situation där en anställd utsätts för en hatkampanj eller blir måltavla. Det här syns i praktiken, eftersom offren ofta lämnas ensamma även om de har hamnat i situationen på grund av sitt arbete. Riskhanteringen i samband med arbetet borde också täcka situationer där en arbetsuppgift medför stor risk för att bli utsatt för en hatkampanj eller för att bli måltavla.

Rekommendation 8: Mer information och utbildning om hatretorik och yttrandefrihet samt dess gränser

Arbetsgruppen föreslår att myndigheter, inklusive regionala och lokala myndigheter och politiker ska få mer utbildning.

Myndigheterna borde få utbildning om hatretorik, hatbrott, diskriminering, trakasserier, minoriteters rättigheter samt yttrandefriheten och gränserna för den.

Dessutom borde poliser, åklagare och domare få mer kunskap om hatbrott, inklusive utnyttjandet av skärpningsgrunden.

Arbetsgruppen föreslår att andra aktörer såsom representanter för det civila samhället ska få mer kunskap om hatretorik och gränserna för yttrandefriheten.

Rekommendation 9: Stärk medieläskunnigheten

Arbetsgruppen föreslår att ett mångårigt program för att utveckla färdigheter som är viktiga när det gäller att bekämpa hatretorik förverkligas.

Det ska genomföras ett mångårigt program som är inriktat på att ge barn, unga och vuxna starkare och mer mångsidiga digitala färdigheter, multilitteracitet och medieläskunnighet och kunskap om medieproduktion och -uttryck. Programmet främjar utvecklingen av barns medieläskunnighet.

Arbetsgruppen föreslår att vuxnas medieläskunnighet ska förbättras.

Under de senaste åren har det genomförts åtgärder för att barns och ungas medieläskunnighet ska förbättras. Dessa åtgärder borde också riktas till vuxna som enligt undersökningar har sämre medieläskunnighet än unga. Vuxna borde också få information om yttrandefriheten och gränserna för den. Vuxnas medieläskunnighet har en viktig position, eftersom deras attityder och sätt att agera ofta överförs till barnen.

Arbetsgruppen föreslår att det i samband med uppbåd ska ges information om hatretorik och yttrandefriheten och gränserna för den.

Handlingsmodellen Time out! Livet på rätt spår ger aktivt stöd åt unga män vid uppbåd och om värnplikten eller civiltjänstgöringen avbryts. Tanken är också att utnyttja den sista chans uppbåden erbjuder att nå en hel åldersklass. Handlingsmodellen kompletteras med en helhet som har med förebyggande av hatretorik att göra.

Rekommendation 10: Kraftigare åtgärder mot religionsrelaterad hatretorik

Arbetsgruppen föreslår att bekämpningen av religionsbasrad hatretorik samt religionsläskunnigheten och dialogen mellan religionerna ska stärkas.

Enligt en undersökning som polisyreshögskolan har gjort har antalet religionsbaserade hatbrott som kommer till polisens kännedom ökat. Man samarbetar med kyrkor och andra religiösa samfund för att identifiera och bekämpa hatretorik.

Rekommendation 11: Öka lärarnas och skolpersonalens beredskap att ingripa i hatretorik och nätmobbning

Arbetsgruppen föreslår att lärare ska få bättre grundläggande utbildning och fortbildning i medielläskunnighet.

I den grundläggande utbildningen och fortbildningen av lärare ska lärarnas baskunskaper i medielläskunnighet och trygg internetanvändning stärkas för att förbättra barns och ungas medie- och säkerhetsfärdigheter och barns och ungas skydd mot hatretorik, våld, mobbning och trakasserier. Utbildningsstyrelsen håller som bäst på och utvecklar en guide för läroanstalterna om hur man motarbetar mobbning och den omfattar också förebyggande av mobbning online. Guiden förankras genom lärarnas fortbildning.

Arbetsgruppen föreslår att metoderna och anvisningarna ska bli tydligare när det gäller att ingripa i hatretorik och nätmobbning.

Tydliga metoder och förebyggande åtgärder ökar barns och ungas tillit till att vuxna ingriper i hatretorik och nätmobbning.

Anvisningarna och metoderna ska klargöras när det gäller hur skolan, ungdomsverkansheten och andra myndigheter som arbetar med ungdomar ingriper i hatretorik online. Hatretorik sprids mellan skolkamrater både under och utanför skoltid. Skolor och enskilda yrkesmänniskor har olika tolkningar av vilket slags ansvar de har när det gäller hatretorik som sker både under och utanför skoltid.

Arbetsgruppen föreslår att det görs upp material för lärare i olika årskurser om ingripande i hatretorik som beaktar skillnaderna i skolorna vad gäller mångfalden. Det ska också framställas material för att behandla hatretorik vid lärarmöten och föräldramöten.

Arbetsgruppen föreslår att arbetet för likabehandling i skolor och läroanstalter stärks

När den likabehandlingsguide som bereds för andra stadiet blir klar blir den en del av fortbildningen för lärare och främjar likabehandlingsarbetet i skolor och i läroanstalter. Utbildningsstyrelsen utarbetar material för att främja utbildningsanordnarnas och skolornas plan för likabehandling och stärkandet av likabehandlingsarbetet i skolorna.

Rekommendation 12: Förebygg politisk hatretorik

Arbetsgruppen föreslår att de politiska partierna i sina program ska förbinda sig till åtgärder mot hatretorik. Dessutom föreslår arbetsgruppen att regeringspartierna ska stärka de åtgärder som nämns i stadgan mot rasism. Partierna ska utarbeta etiska anvisningar för sina valkampanjer som ska innehålla anvisningar mot trakasserier och hatretorik.

Arbetsgruppen rekommenderar att alla samhällsaktörer förbinder sig till att arbeta mot hatretorik.

Milla Aaltonen

5.10.2018

VN/744/2018
VN/744/2018-OM-8

KARTLÄGGNING AV ÅTGÄRDER MOT HATBROTT OCH HATRETORIK

Syftet med projektet Against Hate är att utveckla arbetet med att bekämpa hatbrott och hatretorik. Fokus ligger på att förbättra rapporteringen av hatbrott, stödja myndigheternas, speciellt polisens, åklagarens och domarnas beredskap att hantera frågor som gäller hatretorik och hatbrott och utveckla stödet till offer för hatbrott. Projektet är också ett försök att öka samarbetet och samordningen mellan olika aktörer. Projektet fortsätter fram till den 30 november 2019. Utöver justitieministeriet (som koordinerar projektet) är samarbetspartnerna Brottsofferjouren och de kroatiska organisationerna Centre for Peace Studies, Human Rights House Zagreb och GONG. Projektet får finansiering från EU.

Arbetet för att bekämpa hatbrott och hatretorik kartlades som en del av projektet Against Hate. Målet med kartläggningen är att utreda hur man i Finland bekämpar hatbrott och hatretorik, vem som utför detta arbete och vilka luckorna i arbetet är samt om det finns behov av en nationell handlingsplan som fokuserar på hatbrott.

Kartläggningen skickades till medlemmarna i projektnätverket och andra viktiga aktörer. De ombads också förmedla den vidare. Svaren på kartläggningen fick formuleras fritt, och man ombads berätta om åtgärder, strategier och handlingsplaner mot hatbrott och hatretorik och göra en bedömning av hur effektiva de har varit. Det frågades dessutom om definitionen av hatbrott och hatretorik, om forskning som man känner till och om viktiga aktörer. Svarspersonerna ombads också beskriva centrala utmaningar och utvecklingsobjekt i arbetet mot hatbrott och hatretorik. 16 instanser besvarade kartläggningen, största delen var myndigheter. I den här sammanfattningen ingår dessutom alla åtgärder som justitieministeriet känner till.



The Project Against Hate is supported by the Rights, Equality and Citizenship (REC) Programme of the European Union

Milla Aaltonen

5.10.2018

VN/744/2018
VN/744/2018-OM-8

1. Åtgärder mot hatbrott och hatretorik

1.1. Handlingsprogram och redogörelser

[Nationella handlingsplanen för grundläggande och mänskliga rättigheter \(2017–2019\)](#): Handlingsplanen omfattar sammanlagt 43 projekt som fördelar sig på alla ministeriers förvaltningsområden. Den omfattar också projekt som hör ihop med hatbrott och hatretorik:

- lärarfortbildning (1.2.1)
- förhindrande av hatretorik som en del av handlingsprogrammet Betydelsefull i Finland jämte uppföljning av programmet (2.3.1)
- effektivare bekämpning av hatbrott (3.2.1)
- samarbete inleds mellan myndigheter, leverantörer av samfundstjänster och medborgarorganisationer i syfte att effektivisera ingripande i hatretorik (4.3.1)

En del av projekten i handlingsplanen för grundläggande och mänskliga rättigheter ingår också i det [demokratipolitiska programmet](#) (t.ex. lärarfortbildningen). Dessutom omfattar det demokratipolitiska handlingsprogrammet andra åtgärder som har med hatretorik att göra, som en ansökan om specialunderstöd för ungdomsverksamheten i kommunerna som deltar i Vapaaksi vihapuheesta (Fri från hatretorik).

[Nationellt åtgärdsprogram för förebyggande av våldsamt radikaliserings och extremism \(2016\)](#) Verkställandet av åtgärdsprogrammet leds och koordineras av inrikesministeriet och den nationella samarbetsgrupp som ministeriet har tillsatt. Med hjälp av programmet skapas effektiva och fungerande strukturer och metoder för att förebygga våldsbejakande extremism och radikaliserings. De centrala verksamhetsformerna är att öka medvetenheten och kunnandet, förebygga på gruppnivå, individinterventioner och stöd till de grupper som den våldsbejakande radikaliserings främst berör.

[Redogörelse \(2016\)](#) och [strategi för den inre säkerheten \(2017\)](#): I den första redogörelsen för den inre säkerheten som regeringen lämnat till riksdagen konstaterar man att rasism, hatbrott och extremistrelser har blivit synligare. Enligt redogörelsen ska polisverksamheten i fortsättningen fokusera på verksamhet som bäst upprätthåller säkerheten. Förankring genom resultatmål.

[I statsrådets redogörelse om de mänskliga rättigheterna \(SRR 6/2014 rd\)](#) har metoderna för att bekämpa hatretorik granskats i samband med utövande av yttrandefrihet och i synnerhet när det gäller de befolkningsgrupper som lättare blir föremål för hatretorik och/eller hatbrott (invandrare och flickor/kvinnor).

[Regeringens berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen \(2017\)](#) behandlar hatretorik på ett omfattande sätt. Det föreslås bland annat att informationskällorna ska utvecklas till att omfatta hatretorik som har koppling till språk.

[Det nationella programmet för brottsförebyggande](#): rådet för brottsförebyggande har utarbetat ett program för brottsförebyggande som främjar lokal delaktighet "Trygga tillsammans. Nationellt program för brottsförebyggande 2016–2020". Till programmet hör bland annat att samla in och sprida information



The Project Against Hate is supported by the Rights, Equality and Citizenship (REC) Programme of the European Union

Milla Aaltonen

5.10.2018

VN/744/2018
VN/744/2018-OM-8

om god praxis och om projekt som förebygger bland annat hatretorik.

[Statsrådets principbeslut om mediepolitiskt program](#) (2018): Tidsplanen för principbeslutet och de åtgärder som läggs fram i det sträcker sig till 2023. Programmet omfattar följande åtgärder för att stå emot hatretorik och förhindra att olagligt innehåll sprids.

- Tillsammans med aktörer och myndigheter inom branschen främjas utvecklingen av datasäker faktagranskning som uppfyller internationella standarder och samarbetet med sociala medieplattformar. Genom verksamheten kan vi även delta i kommande europeiskt samarbete. (Branschens aktörer, KM, JM som sakkunniga)
- Inom ramarna för den nationella handlingsplanen för grundläggande och mänskliga rättigheter vidtas åtgärder mot hatretorik och hot mot journalister och andra som arbetar inom media. (JM)
- Vi deltar i de europeiska åtgärderna mot olagligt innehåll och hatretorik och förbinder oss till kommissionens rekommendation om åtgärder för att bekämpa olagligt innehåll. (JM, IM, UKM)

[Arbetsgruppens slutrapport om beredningen av åtgärdsplanen för bekämpning av hatretorik och -brott](#): Den 29 september 2016 tillsatte Polisstyrelsen en polisarbetsgrupp för att bereda en handlingsplan för effektiverad bekämpning av hatretorik. Arbetsgruppen har kartlagt det aktuella läget för bekämpningen av hatretorik och hatbrott och lagt fram åtgärdsförslag för att utveckla verksamheten i slutet av rapporten. Enligt ett förslag i arbetsgruppens slutrapport grundades en grupp vid Helsingfors polisinspektion i början av 2017 som fokuserar på att bekämpa straffbar hatretorik (VIPU-gruppen).

Handlingsprogrammet [Betydelsefull i Finland](#) (UKM) för förebyggande av hatretorik och rasism och främjande av delaktighet i samhället. Handlingsprogrammet omfattar tio åtgärder som gäller hela ministeriets område, utbildning, vetenskap, kultur, motion och ungdomspolitik. Åtgärderna är bland annat:

- ta motarbetandet av hatretorik och rasism samt stärkandet av delaktighet och likställdhet i beaktande så att de genomsyrar ministeriets styrning av ämbetsverk, institutioner och övriga organisationer inom förvaltningsområdet.
- Specialunderstöd till kommuners ungdomsverksamhet för att förebygga hatretorik och främja jämlikhet: I början av 2017 beviljade undervisnings- och kulturministeriet 913 200 euro till 14 projekt som förebygger hatretorik och främjar jämlikhet i kommunernas ungdomsarbete. Projekten pågår i ett till två år. I projekten som har fått understöd ordnas handledd verksamhet och träffar mellan ungdomar som tillhör olika grupper, och man har försökt ge de unga färdigheter att diskutera jämlikhet och mänskliga rättigheter bland annat via evenemang och kampanjer. I projekten samarbetar man bland annat med skolor, organisationer och asylmottagningar och utnyttjar material från Europarådets ungdomskampanj No Hate Speech Movement. Unga är själva med och planerar, förverkligar och utvärderar verksamheten.
- En utmaningskampanj genomfördes 2017–2018: <http://torjunvihapuhetta.fi/se/>



The Project Against Hate is supported by the Rights, Equality and Citizenship (REC) Programme of the European Union

Milla Aaltonen

5.10.2018

VN/744/2018
VN/744/2018-OM-8

1.2. Rekommendationer från organen för övervakning av konventionerna och andra människorättsmekanismer

De internationella organen för övervakning av konventionerna och andra människorättsmekanismer har gett Finland mängder av slutsatser och rekommendationer om rasism, diskriminering och främlingsfientlighet. Här presenteras ett sammandrag av centrala bekymmer organen för övervakning av konventionerna har och deras rekommendationer.

Positiv utveckling:

- hatbrott uppfattas som mer än rasistiska brott
- ändring av strafflagen (511/2011) som förtydligade bestämmelsen om hets mot folkgrupp, en bestämmelse lades till om grov hets mot folkgrupp, en juridisk persons straffansvar och bestämmelsen om straffskärpningsgrund utvidgades
- Införande av tilläggsprotokollet till Europarådets konvention om IT-relaterad brottslighet 2011 och
- intensifierad polisverksamhet bland annat mot rasism på internet har noterats som bra utveckling.

Bekymmer:

- märkbar ökning av hatbrott med rasistiska motiv mot personer som antas vara av utländsk bakgrund, såsom romer, muslimer, somalier, ryssar och även svenskspråkiga
- relativt få hatbrott har lett till åtal
- hatretorik om etniska minoriteter samt kvinnor och flickor i massmedier, inklusive diskussionsforum på internet och sociala medier
- diskriminering och hatretorik mot personer som tillhör sexuella minoriteter och könsminoriteter och
- ökning av invandrarfientliga uttalanden som kan ses som rasism och främlingsfientlighet bland politiker.

Rekommendationer:

- öka medvetenheten om de rättsskyddsmedel som finns att tillgå i hatbrotts- och hatretorikfall
- undersök rasistisk hatretorik, uppvigling till rashat och våldsbrott som har att göra med ras effektivt
- rikta ändamålsenliga åtals- och påföljdsåtgärder till dem som ansvarar för dessa gärningar
- ge obligatorisk och kontinuerlig utbildning till rättsskipningsmyndigheter
- anställ fler representanter för minoriteter inom polisen
- effektivera åtgärder som dämpar hatbrott mot religiösa sammanslutningar, etniska grupper och andra minoriteter
- effektivera åtgärder som även förebygger hatretorik och trakasserier mot funktionshindrade personer



The Project Against Hate is supported by the Rights, Equality and Citizenship (REC) Programme of the European Union

Milla Aaltonen

5.10.2018

VN/744/2018

VN/744/2018-OM-8

- Regeringen måste offentligt fördöma tjänstemän och politiker för rasistisk hatretorik och främlingsfientliga uttalanden bland annat i nätverksbaserade medier, ta avstånd från dem offentligt och uppmana politiker att se till att deras offentliga uttalanden inte främjar intolerans, stämpling och uppvigling till hat.
- myndigheterna borde uppmantra medierna att se till att den information de delar och de program de sänder inte skapar en fientlig atmosfär och
- lindra ökade fördomar och spänningar mellan etniska grupper genom att effektivisera ansträngningarna för att motverka all sorts intolerans, rasism, främlingshat och hatretorik i synnerhet på sociala medier.

1.3. Internationella arbetsgrupper och aktörer

Alla organ som övervakar människorättskonventionen och motsvarande mekanismer (centrala när det gäller hatbrott är t.ex. ECRI, CERD och UPR) är givetvis viktiga aktörer. OSSE är också viktigt när det gäller hatbrott, i synnerhet när det gäller datainsamling.

[EU:s byrå för grundläggande rättigheter \(FRA\)](#) forskar om de grundläggande rättigheterna och har bland annat samlat ihop god praxis mot hatbrott.

[Uppförandekoder för att bekämpa olaglig hatretorik på internet](#): Våren 2016 utarbetade kommissionen och stora it-företag uppförandekoder (code of conduct) som har som mål att motverka olaglig hatretorik som förekommer på internet. Uppförandekoderna omfattar bland annat anvisningar om hantering av giltiga (hatretorik)anmälningar och radering av innehållet eller förhindrande av tillgång till innehåll inom 24 timmar. Facebook, Twitter, YouTube och Microsoft förband sig till uppförandekoderna i maj 2016, och i januari 2018 har Instagram och Google+ meddelat att de också börjar tillämpa dem. Det har gjorts tre monitoreringsrundor för att bedöma om uppförandekoderna iakttas. Den senaste bedömningsrundan visade att företagen i allt större utsträckning uppfyller sina förpliktelser att radera största delen av den olagliga hatretoriken inom ett dygn. Datateknikföretagen har raderat i genomsnitt 70 procent av den olagliga hatretorik som rapporterats till dem. Det återstår ändå utmaningar fortfarande, eftersom det till exempel saknas systematisk feedback till användarna. Under den senaste utvärderingen följde FRK med hatretoriken i Finland. Enligt det europeiska genomsnittet raderades 70 % av det flaggade innehållet online (FRK anmälde totalt 34 fall). Under nästa monitoreringsrunda i Finland sköter åtminstone studerande från polisyrkeshögskolan om monitoreringen.

[High Level Group on combating racism, Xenophobia and other forms of intolerance](#): Sommaren 2016 grundade kommissionen en arbetsgrupp på hög nivå som behandlar bekämpning av rasism, främlingsfientlighet och annan intolerans. Gruppen samlar alla medlemsstater, internationella organisationer och representanter för organisationer i det civila samhället. I Finland koordinerar justitieministeriet deltagandet i de möten arbetsgruppen och dess undergrupper (inkl. Hate speech online) håller. Iakttagandet av de ovan nämnda uppförandekoderna rapporteras till arbetsgruppen på hög nivå.

[EU-kommissionens meddelande om bekämpning av olagligt innehåll och kommissionens rekommendation om effektiva åtgärder för att bekämpa olagligt innehåll online](#)



The Project Against Hate is supported by the Rights, Equality and Citizenship (REC) Programme of the European Union

Milla Aaltonen

5.10.2018

VN/744/2018

VN/744/2018-OM-8

Det europeiska nätverket för likabehandlingsorgan [Equinet](#): två tillställningar om hatretorik 2018 (workshop om metoder mot hatretorik i sociala medier och ett seminarium om hatretorik som juridisk fråga och kommunikationsfråga).

[Freedom Online Coalition](#)

[European Internet Forum](#)

1.4. Material, projekt, förebyggande arbete, utbildning och kampanjer

Rådet för brottsförebyggande har på sin webbplats samlat [material om förebyggande av brott bland unga](#) som är avsett för lärare, ungdomsarbetare och andra som har att göra med ungdomar via undervisnings- eller hobbyverksamhet. Genom att fråga och prata öppet om brott kan man förebygga att unga begår brott och blir offer. Man kan minska på brotten genom att påverka alla parter – gärningsmän, offer och åskådare. Hatretorik är en egen helhet på webbplatsen.

[Nätverket mot hatretorik](#) koordineras av Allianssi och är ett nätverk för organisationer som arbetar mot hatretorik.

[Nätverk av kontaktpersoner för de grundläggande och mänskliga rättigheterna](#): Syftet med statsrådets nätverk av kontaktpersoner för de grundläggande och mänskliga rättigheterna som tillsatts av justitieministeriet är att bidra till att tillgodose de grundläggande och mänskliga rättigheterna i Finland. Nätverket ska följa upp läget i fråga om de grundläggande och mänskliga rättigheterna i Finland, efterlevnaden av Finlands skyldigheter i samband med de mänskliga rättigheterna och genomförandet av statsrådets politik för de grundläggande och mänskliga rättigheterna.

Syftet med projektet [Against Hate](#) är att utveckla arbetet för att bekämpa hatbrott och hatretorik. Fokus ligger på att förbättra rapporteringen av hatbrott, stöda myndigheternas, speciellt polisens, åklagarens och domarnas beredskap att hantera frågor som gäller hatretorik och hatbrott och utveckla stödet till offer för hatbrott. Projektet genomförs under tiden 1.12.2017–30.11.2019.

Syftet med projektet [PROXIMITY](#) är att utveckla förebyggandet av rasism, främlingsfientlighet och annan intolerans, inklusive hatbrott på lokal nivå. Projektets verksamhet handlar främst om att stärka lokala myndigheters, i synnerhet lokal- och närpolisens beredskap mot rasism och hatbrott genom att utveckla utbildningarna, delandet av god praxis och erfarenheter samt handlingsplanerna på lokal nivå. Mandattid 2.10.2017–31.3.2019.

På webbplatsen <http://eivihapuheelle.fi/> finns material för till exempel lärare och ungdomsledare (information och övningar), av materialet från Europarådets No Hate Speech Movement har Bookmarks översatts till finska, och det finns också på webbplatsen. Rörelsen Nej till hatprat koordinerades av Plan i Finland 2013–2015, Allianssi fortsatte upprätthålla webbplatsen passivt och nu försöker man föra över materialet till Allianssis webbplats.

[Vi tiger inte – handbok mot hatretorik](#) (finns på finska, svenska och engelska) THL:s centrum för jämställdhetsinformation och SHM har producerat en guide riktad till unga som ger information om



The Project Against Hate is supported by the Rights, Equality and Citizenship (REC) Programme of the European Union

Milla Aaltonen

5.10.2018

VN/744/2018

VN/744/2018-OM-8

sexualiserad hatretorik och om hur man ska agera när man stöter på hatretorik. Allianssi ry marknadsförde guiden genom kampanjen #ViTigerInte på sociala medier, och målet var att stärka unga till att agera mot hatretorik och nedtystning. Projektet finansierades av Nordiska ministerrådet för jämställdhet.

[Konstruktiv interaktion](#) Utbildningsstyrelsens guide Konstruktiv interaktion

– Handbok för att stärka den demokratiska delaktigheten samt förebygga hatretorik och våldsbejakande radikaliserad, är avsedd att stärka demokratisk delaktighet och förebygga hatretorik och våldsbejakande radikaliserad i skolorna. Nätpublikationen innehåller finländska artiklar skrivna av experter, länkar till källmaterial och god praxis och översatt material från guider som Europarådet och Unesco producerat.

[Från hatretorik till dialog – undervisningsmaterial för lektioner som behandlar hatretorik](#)

Undervisningsmaterialet som tagits fram av Plan International Finland riktar till dem som arbetar med unga, i synnerhet inom skolvärlden. Materialet innehåller även tips på hur man kan stå emot hatretorik i sin egen vardag. [Länk till berättelserna om hatretorik som spelades in under projektet.](#)

[Vihapuhe ja sananvapaus](#) Skolbio rf:s material om hatretorik och yttrandefrihet är avsett för högstadiet och andra stadiets utbildning, och dessutom kan det användas till exempel i ungdomsarbete. Syftet är att hjälpa unga identifiera hatretorik i olika miljöer, speciellt online, och öva på konstruktiva sätt att svara på hatretorik. Med hjälp av uppgifter funderar man på följderna av hatretorik och om det ansvar yttrandefriheten innebär.

[Vihan ja inhon internet](#) Feministiska tankesmedjan Hattus kampanj #vihanjainhoninternet mot hatretorik och tillhörande verktyg som kan hjälpa dig bekämpa hatretorik och erbjuda ditt stöd till dem som drabbas av våld online. På sidan finns bland annat bilder som lämpar sig för memes och som är tagna från seriealbumet Vihan ja inhon internet av Johanna Vehko, som är ledare för den feministiska tankesmedjan Hattu, och bildkonstnär Emmi Nieminen. Boken är en journalistisk tecknad serie om näthat mot kvinnor och personer som antas vara kvinnor.

[Broschyr om hatbrott på 11 språk](#): Förbundet för mänskliga rättigheter har tillsammans med Brottsofferjouren och inrikesministeriet översatt en broschyr om hatbrott till elva språk: arabiska, dari, engelska, kinesiska, kurdiska, nordsamiska, franska, svenska, somaliska, finska och ryska. Syftet med den är att uppmuntra brottsoffer och vittnen att anmäla hatbrott till polisen.

För ungdomsarbetet har det gjorts upp en verksamhetsmodell för ungdomar om att bli fri från hatretorik som heter Vihapuheesta vapaa <http://eivihapuheelle.fi/nuorisotila/>

[Applikationen help.some](#): Information och stöd på finska direkt i din mobil till exempel i mobbnings- och trakasserifall och för att reda ut brott.

[Mediefostran](#) (t.ex. Mediekunskapsskolan, mediekunskapsvecka, forum för

mediefostran) [Likabehandlingsplanering](#) och tillhörande tillsyn

[Publikationer från uppföljningsgruppen för diskriminering](#)



The Project Against Hate is supported by the Rights, Equality and Citizenship (REC) Programme of the European Union

Milla Aaltonen

5.10.2018

VN/744/2018
VN/744/2018-OM-8

[Polisens utbildning TAHCLE](#): Polisstyrelsen har ingått ett samförståndsavtal med byrån för demokratiska institutioner och mänskliga rättigheter vid Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE) som gäller verkställandet av utbildningsprogrammet mot hatbrott (TAHCLE) för myndigheter som övervakar att lagstiftningen iakttas.

- workshop om hatbrott avsedd för polisbefäl och polischefer på Polisyreshögskolan i januari 2017
- Våren 2017 ordnades två likadana utbildningar av utbildare med samma innehåll i två dagar (40 poliser fick utbildning)
- Enligt en utredning från slutet av 2017 hade cirka 800 poliser fått sådan här utbildning. Utbildningarna hade genomförts på många olika sätt, till exempel specifikt för en viss grupp eller avdelning och med hjälp av video. Utbildningarna har fortsatt 2018.

1.5. Anvisningar

Riksåklagarämbetet:

- "Förfarandet vid yttrandefrihetsbrott RÅ: 2017:2"
- "De lokala åklagarmyndigheternas anmälningsskyldighet RÅ:2014:1".
- Spridning av straffbar hatretorik på internet (dnr 17/34/11), som styr polisens utredning och åtalsprövning.

Polisstyrelsen

- "Klassificering av misstänkt hatbrott eller brott med sådana drag i datasystemet för polisärenden (2011)"

Migrationsverket

- I mottagningsverksamheten finns ett spektrum av anvisningar på olika nivåer, bland annat likabehandlingsplaner, ordningsregler för mottagningscentraler, strategi för mottagningsverksamhet

2. Undersökningar och utredningar

Undersökningar och utredningar har varit till stor nytta. Rättslitteratur, litteratur om genusforskning och socialpsykologisk forskning har åtminstone många använt. Polisyreshögskolans årliga uppföljning av hatbrott har också utnyttjats i stor omfattning. En del följer också med andra länders rapporter och akademiska forskning om hatbrott.

Varje år i oktober-november publicerar [Polisyreshögskolan](#) en utredning om de polisanmälningar som gjorts under föregående år. Projektet producerar varje år grundläggande uppgifter om rasistiska och



The Project Against Hate is supported by the Rights, Equality and Citizenship (REC) Programme of the European Union

Milla Aaltonen

5.10.2018

VN/744/2018

VN/744/2018-OM-8

andra hattbrott och utvecklingen av det genom att följa med de hatbrott som kommer till polisens kännedom i datasystemet för polisärenden (Patja).

OSSE samlar årligen in uppgifter om hatbrott från myndigheter och [medborgarorganisationer](#). I Finland har åtminstone [Seta](#) samlat in och lämnat in uppgifter flera år (även 2018).

[Sammanställning](#) av hatbrottsfall som Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna behandlat.

Det pågår en undersökning om hur fall som polisen klassade som hatbrott 2013 har gått framåt i straffprocessen (polis, åklagare, domstolar). Forskare Malin Fredriksson, Åbo Akademi.

Inrikesministeriets publikationer:

- [Lägesöversikt för våldsbejakande extremism](#)
- [Nordiska modeller för samarbete mellan många myndigheter för att främja ungas välfärd och förebygga brott](#)
- [Är Finland världens tryggaste land för alla? Uppfyllandet av trygghet för olika kön och befolkningsgrupper](#) (publikation på finska)

[”Ofta får man fundera på hur man ska vara och vart man vågar gå”](#) Utredning om hatretorik och trakasserier samt deras verkningar på olika minoritetsgrupper (2016) Owl Group Oy, justitieministeriets publikationer 7/2016 (på finska).

FRA:s [rapporter](#) om hatbrott och [compendium](#) of practises

[Utredningar av uppföljningsgruppen för diskriminering](#)

[Jämställdhetsbarometern](#)

Barometer om de grundläggande rättigheterna (genomfördes hösten 2018, justitieministeriet)

[Enkäten Hälsa i skolan](#): Enkäten Hälsa i skolan genomförs vartannat år, närmast 2019. Sedan 1996 har det samlats in information om elever i årskurs 8 och 9 i grundskolan, sedan 1999 i gymnasier och sedan 2008 på yrkesläroanstalter. Sedan 2017 har barn i årskurs 4 och 5 i grundskolan och deras vårdnadshavare deltagit. År 2019 ingår nya frågor i enkäten Hälsa i skolan, och barnens erfarenheter av våld är i fokus i enkäten. När de nya frågorna har utvecklats har man beaktat internationella rekommendationer och instrument, Barnofferundersökningen och tidigare frågor som behandlat ämnet i enkäten Hälsa i skolan, och de besvarar målsättningen i Programmet för utveckling av barn- och familjetjänster (2016–2018) att producera regelbunden uppföljning av hur vanligt det är att barn och unga har upplevt våld.

Rangaistava vihapuhe internetissä – miten kansaryhmän suoja eroaa yksilön suojusta? (Straffbar hatretorik på internet – hur skiljer sig skyddet av en folkgrupp från individens skydd?) Marko Forss, 2018, Edilex-sarja 2018/23. Syftet med artikeln är för det första att definiera vad som avses med straffbar hatretorik på internet. När det gäller straffbar hatretorik presenterar artikeln kort de brottsrubriceringar som skyddar vissa folkgrupper och motsvarande brottsrubriceringar som skyddar individen. Därefter jämförs innehållet i straffbestämmelsernas rekvisit och skillnaderna tas upp. Jämförelsen tar inte upp alla



The Project Against Hate is supported by the Rights, Equality and Citizenship (REC) Programme of the European Union

skillnader, utan försöker lyfta fram de mest centrala och mest ologiska besluten när det gäller skydd folkgrupp och individer när det kommer till hatbrottsmotiv. I slutet av artikeln ges de lege ferenda-rekommendationer om hur straffbestämmelserna som har med straffbar hatretorik på internet att göra kunde utvecklas i framtiden så att de är mer enhetliga när det gäller skyddet av folkgrupp och individer. (Edilex-toimitus)

Mika Illman (2005), Hets mot folkgrupp.



The Project Against Hate is supported by the Rights, Equality and Citizenship (REC) Programme of the European Union

Milla Aaltonen

5.10.2018

VN/744/2018
VN/744/2018-OM-8

VIHAPUHE / HATE SPEECH / DISCOURS DE HAINE: <https://blogs.helsinki.fi/hatespeech/>

[Undersökningen EU Kids Online](#) (även barns och ungas erfarenheter av hatretorik online). I Finland genomförs undersökningen av Tammerfors universitet och professor Sirku Kotilainen är ansvarsperson.

I centret för grannmedlings projekt [depolarize](#) undersöks polariseringen och medlingsmetoder för att minska på den.

[Citizen Mindscapes](#) (Helsingfors universitet) Forskning om

Suomi24material <https://vihanpitkatjaljet.net/> (Åbo universitet)

[Rasismit ja julkinen keskustelu hybridissä mediamaisemassa](#) (Rasism och offentlig debatt i det hybrida medielandskapet, Tammerfors universitet) Forskningsprojektet granskar hur rasism produceras, återvinns och utmanas i den nuvarande transnationella, hybrida mediemiljön. Syftet med projektet är att öka förståelsen för nya former av informationsproduktion, affektiva upplevelser och offentlig debatt som gäller rasism. Projektet producerar speciellt mer information om hur former av rasism och antirasism har sammanslingrat sig med den vardagliga mediapraxisen.

[Lyömääse vai oire dialogin puutteesta? Vihapuheen sosiaaliset representaatiot Ylen Vihapuheillassa ja Suomi24-foorumien verkkokeskusteluissa](#) (Slagträ eller symptom på dialogbrist? Sociala representationer av hatretorik i Yles kväll om hatretorik och i diskussionerna på Suomi24-forumet). Maarit Suhonen, 2018, pro gradu-avhandling.

[Vihapuhe ja toimittajien selviytymiskeinot](#), (Hatretorik och journalisters överlevnadsmekanismer) Nykänen, Suvi-Tuulia, 2018, pro gradu-avhandling

Markus Kaakinen (2018): [Disconnected online: A social psychological examination of online hate](#) (Bortkopplade online: en socialpsykologisk granskning av näthat)

[Hate Communities: A Cross-National Comparison](#)

<https://www.eryica.org/news/2018/5/24/liaisons-available-now-in-french-and-english>

3. Terminologi

Flera av de organisationer som besvarade kartläggningen uppgav att de inte har definierat hatbrott eller hatretorik.

Begreppet hatbrott upplevdes som klart lättare att förstå. Många berättade att de faller tillbaka på samma definition (antingen som den är eller något modifierad) som polisen använder: "Det finns ingen särskild definition av begreppet hatbrott i Finlands lagstiftning. Med ett hatbrott avses allmänt ett brott som riktar sig mot en person, grupp, någons egendom, en institution eller en representant för dessa, vars motiv är fördömande och fiendtlighet mot offrets antagna eller faktiska etniska eller nationella bakgrund, religiösa övertygelse eller livsåskådning, sexuella läggning, könsidentitet, könsuttryck eller funktionsnedsättning. Definitionen för ett hatbrott uppfylls redan då gärningsmannen antar att offret hör till någon av de



The Project Against Hate is supported by the Rights, Equality and Citizenship (REC) Programme of the European Union

Milla Aaltonen

5.10.2018

VN/744/2018

VN/744/2018-OM-8

nämnda referensgrupperna. Offrets verkliga referensgrupp har alltså ingen betydelse.”

Utifrån svaren kan hatbrotten delas in i handlingar som är riktade mot grupper (såsom nationaliteter, raser, etniska, religiösa eller därmed jämförbara folkgrupper) eller individer (eller t.ex. deras egendom) utifrån den (antagna) grupp individen tillhör.

I definieringen av hatretorik baserar man sig i hög grad på Europarådets ministerkommittés definition: ”Hatretorik är alla uttrycksformer som sprider, uppeggar, främjar eller berättigar etniskt hat, utlänningsfientlighet, antisemitism eller annat hat som grundar sig på intolerans.” En del av dem som svarade uppgav också att de använde bestämmelsen i strafflagen och bestämmelsen om trakasserier i diskrimineringslagen som grund för definitionen.

Ingen av definitionerna gör explicit skillnad på straffbar hatretorik och övrig hatretorik. Formuleringen en del aktörer använder följer i hög grad formuleringen i strafflagens paragraf om hets mot folkgrupp (sprider eller för allmänheten tillhandahåller information, åsikter eller andra meddelanden där en grupp hotas, förtalas eller förolämpas), men de definitioner som härleds från Europarådets ministerkommittés definitioner gör inte explicit skillnad mellan straffbar och övrig hatretorik. Å andra sidan är inte syftet med dessa definitioner att göra en rättslig bedömning utan att öka medvetenheten.

4. Utmaningar och effektivisering av verksamheten

I kartläggningen frågade man också om utmaningar i verksamheten mot hatbrott och hatretorik och hur det skulle gå att effektivera verksamheten.

Statistik och uppföljning

Särskilt åklagarmyndigheten och domstolarna upplevde att det var en utmaning att det är brist på statistik och uppföljning. Det skulle vara särskilt viktigt att ha möjlighet att följa med hur ett hatbrott framskrider från polisen till åklagaren och från åklagaren till domstolen. Polisens, åklagarens och domstolarnas system borde utvecklas så att de skulle ”tala med varandra”.

Dessutom borde man utveckla hur offrens erfarenheter förs fram (t.ex. med hjälp av rapporter från oberoende organisationer).

Lagstiftningsändringar

När det gäller diskrimineringslagen lyftes dessutom många lagstiftningsändringar upp som skulle göra möjligheterna att ingripa effektivare.

- Läroanstalters verksamhet definieras som diskriminering om läroanstalten inte ingriper i trakasserier mot en elev eller studerande.
- Inom småbarnspedagogiken ska varje enhet ha samma skyldighet att främja likabehandling och göra upp en plan för likabehandling som läroanstalterna har.
- Diskrimineringsombudsmannen ska få tillbaka möjligheten att ta trakasserifall till



The Project Against Hate is supported by the Rights, Equality and Citizenship (REC) Programme of the European Union

Milla Aaltonen

5.10.2018

VN/744/2018
VN/744/2018-OM-8

diskriminerings- och jämställdhetsnämnden utan att namnge offret.

- Ändringen av formuleringen av trakasseribestämmelsen och att folkgrupp tagits bort från rekvisitet har lett till oklarheter i situationer där man eventuellt konstlat tvingas leta efter en målsägande i ett fall även om det är fråga om uppenbara och allvarliga trakasserier.

Dessutom framförde man att möjligheterna den nuvarande lagstiftningen ger att ingripa i sexualiserad hatretorik borde utvärderas.

Dessutom tog man upp att det har skett stora förändringar i verksamhetsmiljön (sociala medier, personer görs till måltavlor, trollande, cyperpåverkan), som leder till att den hatretorik som förekommer på internet har tagit nya former. Brotsrekvisitet hets mot folkgrupp borde bedömas utifrån de förändringar som har skett i miljön.

Rättsliga utmaningar

Det finns lite rättspraxis om hatretorik, och det har att göra med hur gränserna för yttrandefriheten uppfattas och förhållandet till avvägningen beträffande de grundläggande fri- och rättigheterna. Följderna för den som ligger bakom hatretoriken verkar inte vara så allvarliga.

Riksåklagarämbetet har ensamrätt på att besluta om att väcka åtal för hets mot folkgrupp, och det gör att resurser inte kan riktas till de brott mot yttrandefriheten som sker i kärnan av yttrandefriheten, utan alla fall av åtalsprövning med rekvisitet hets mot folkgrupp ska behandlas.

Förebyggande arbete och ökad medvetenhet

Det förebyggande arbetet måste få tillräckligt med resurser, och man måste erkänna hur viktig den här frågan är för att den ska få tillräckligt med resurser. Genom att prata om det i den offentliga debatten ökar medvetenheten, det gör också ökad mångfald i alla illustrationer och all kommunikation. Hatbrott och hatretorik borde integreras i stället för att externaliseras.

Förebyggandet av hatretorik inklusive trakasserier måste stärkas i skolorna och inom småbarnspedagogiken. Finansieringen till det förebyggande arbetet (såsom mediefostran) är fragmentarisk och ofta kortvarig, och då blir arbetets kontinuitet och stil lidande. Det behövs också en satsning på kontinuiteten i all yrkesutbildning.

Åtgärder som är inriktade på att öka medvetenheten måste riktas till så många målgrupper som möjligt (inkl. åskådare).

Ingripande

I synnerhet när det gäller att ingripa i hatretorik behövs mer god praxis och anvisningar och hatretorik måste bekämpas speciellt på internet och i sociala medier.



The Project Against Hate is supported by the Rights, Equality and Citizenship (REC) Programme of the European Union

Milla Aaltonen

5.10.2018

VN/744/2018
VN/744/2018-OM-8

Dessutom måste medias självreglering och anvisningar när det gäller hatretorik stärkas.

När det gäller att ingripa i hatretorik som riktas mot olika befolkningsgrupper borde den granskas ur ett intersektionellt perspektiv och experternas kompetens borde kombineras i olika frågor som har med befolkningsgrupper att göra.

Dessutom måste man beakta de förändringar som skett i verksamhetsmiljön och förstå hur allvarliga nya fenomen är (t.ex. attacker mot journalister).

Underrapportering och utveckling av tjänster för offer

Det anses nödvändigt att öka förtroendet mellan myndigheterna och olika befolkningsgrupper. Dessutom borde offren erbjudas mer information om de tjänster som erbjuds och om de rättskyddsmedel som finns.

En utveckling av de lokala samarbetsstrukturerna (inkl. förebyggande arbete) skulle också påverka underrapporteringen.

Processerna är ofta tunga och långa för offren och de borde skyddas från att behöva höra utlåtanden från motparten.

Även möjligheten till inofficiell rapportering och institutionalisering till exempel genom skuggrapporter skulle ge mer information om fenomenets existens och karaktär och därmed påverka underrapporteringen.

Brist på forskning

Man upplevde att det i synnerhet saknas forskning om sexualiserad hatretorik som fenomen och hatretorik ur ett intersektionellt perspektiv.

Dessutom borde mer uppmärksamhet fästas vid hotet mot forskarna.

Utveckling av samordningen

Det ansågs nödvändigt att utveckla och utöka samarbetet mellan myndigheterna. En nationell åtgärdsplan för att bekämpa hatretorik och hatbrott sågs som en möjlighet till utvecklad samordning.

Dessutom måste samarbetsmetoderna bli mer mångsidiga. Enligt de som svarade kräver effektiv verksamhet många typer av åtgärder (t.ex. undervisning/utbildning, främjande av jämlikhet, ökad rättslig information, utbildning av privata aktörer) och många aktörer.



The Project Against Hate is supported by the Rights, Equality and Citizenship (REC) Programme of the European Union

Milla Aaltonen

5.10.2018

VN/744/2018
VN/744/2018-OM-8

5. Observationer

Enligt svaren i kartläggningen är verksamheten kring hatbrott och hatretorik mycket mångformig, och många slags aktörer deltar i den.

Hatbrott behandlas eller tangeras i flera handlingsprogram, men det finns inte något egentligt handlingsprogram som fokuserar på hatbrott. Det görs mycket för att förebygga, identifiera och ingripa i hatbrott men övergripande samordning saknas. I många svar föreslogs det att samordningen borde förbättras. De aktuella åtgärderna bemöter inte heller alla de rekommendationer som tillsynsorganen för människorättskonventioner och andra människorättsmekanismer har gett Finland.

Förutom att förbättra samordningen lyftes det i en stor del av svaren fram mycket olika utvecklingsobjekt, från lagstiftningsändringar till höjande av medvetenheten.

Material som hänför sig till ämnet har i synnerhet fokuserat på hatretorik och är ofta avsett för barn/unga eller personer som arbetar med barn eller unga.

Alla organisationer som arbetar med hatbrott eller hatretorik har inte definierat vad de menar med dessa begrepp. Definitionerna skiljer sig från varandra i synnerhet när det gäller hatretorik. Beroende på aktör fokuserar åtgärderna på hatretorik som ett straffbart eller ett mer omfattande fenomen. I åtgärderna hos de aktörer som utför juridisk bedömning/laglighetsövervakning betonas straffbar eller förbjuden hatretorik, medan hatretoriken i åtgärderna hos de organisationer som gör förebyggande arbete framträder som ett mer omfattande fenomen.

Utvärdering av effekten av åtgärder som vidtagits visar sig vara sällsynt. Detta bör utvecklas i framtiden för att få information om hurdana åtgärder som är de mest effektiva.

Sändlista Justitieministeriet, Enheten för demokrati, språk och grundläggande rättigheter, Milla Aaltonen
Projektpartner och samarbetsorganisationer i projektet Against Hate
Medlemmar i nätverket för projektet Against Hate

För kännedom Justitieminister Antti
Häkkänen Specialmedarbetare
Lauri Koskentausta Kanslichef
Pekka Timonen



The Project Against Hate is supported by the Rights, Equality and Citizenship (REC) Programme of the European Union



Sisäministeriö
Inrikesministeriet

Sisäministeriö PL 26, 00023 Valtioneuvosto
Inrikesministeriet PB 26, 00023 Statsrådet

www.intermin.fi